

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

MAGISTRSKO DELO

OBLIKOVANJE INFORMACIJ ZA KREDITNO ODLOČANJE BANK

Ljubljana, junij 2016

KATJA ŠEMROV

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisana Katja Šemrov, študentka Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, avtorica predloženega dela z naslovom Oblikovanje informacij za kreditno odločanje bank, pripravljenega v sodelovanju s svetovalcem prof. dr. Markom Hočevarjem

IZJAVLJAM

1. da sem predloženo delo pripravila samostojno;
2. da je tiskana oblika predloženega dela istovetna njegovi elektronski obliki;
3. da je besedilo predloženega dela jezikovno korektno in tehnično pripravljeno v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, kar pomeni, da sem poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam oziroma navajam v besedilu, citirana oziroma povzeta v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani;
4. da se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del (v pisni ali grafični obliki) kot mojih lastnih – kaznivo po Kazenskem zakoniku Republike Slovenije;
5. da se zavedam posledic, ki bi jih na osnovi predloženega dela dokazano plagiatorstvo lahko predstavljalo za moj status na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani v skladu z relevantnim pravilnikom;
6. da sem pridobila vsa potrebna dovoljenja za uporabo podatkov in avtorskih del v predloženem delu in jih v njem jasno označila;
7. da sem pri pripravi predloženega dela ravnala v skladu z etičnimi načeli in, kjer je to potrebno, za raziskavo pridobila soglasje etične komisije;
8. da soglašam, da se elektronska oblika predloženega dela uporabi za preverjanje podobnosti vsebine z drugimi deli s programsko opremo za preverjanje podobnosti vsebine, ki je povezana s študijskim informacijskim sistemom članice;
9. da na Univerzo v Ljubljani neodplačno, neizključno, prostorsko in časovno neomejeno prenašam pravico shranitve predloženega dela v elektronski obliki, pravico reproduciranja ter pravico dajanja predloženega dela na voljo javnosti na svetovnem spletu preko Repozitorija Univerze v Ljubljani;
10. da hkrati z objavo predloženega dela dovoljujem objavo svojih osebnih podatkov, ki so navedeni v njem in v tej izjavi.

V Ljubljani, dne _____

Podpis študentke: _____

KAZALO

UVOD	1
1 POMEN KREDITIRANJA GOSPODARSKIH DRUŽB	4
1.1 Banke kot finančne institucije	5
1.2 Opredelitev in vloga bank	7
1.3 Bančno poslovanje, poslovni segmenti in področja	9
1.4 Kreditne politike bank	12
1.5 Načela bančnega poslovanja in odgovornega kreditiranja	13
2 KREDITIRANJE GOSPODARSKIH DRUŽB V SLOVENIJI	17
2.1 Gospodarske družbe v Sloveniji	17
2.2 Pregled slovenskega bančnega trga	18
3 KREDITNO ODLOČANJE BANK.....	22
3.1 Proces odobravanja kreditov in garancij	22
3.2 Izvedba bančnega posla	24
3.3 Krediti in drugi bančni produkti	24
3.4 Zavarovanja bančnih naložb	26
3.4.1 Vpliv zavarovanj na poslovanje banke	26
3.4.2 Določitev in spremljava vrednosti zavarovanj	27
3.4.3 Vrste zavarovanj	29
3.5 Velika izpostavljenost in omejitve kreditiranja	30
3.6 Zakonodaja, regulacija in nadzor bank	30
3.6.1 Zagotavljanje kapitalske ustreznosti bank	30
3.6.2 Bančna zakonodaja v Sloveniji	34
3.6.3 Bančna regulacija in bančni nadzor	35
4 INFORMACIJE ZA KREDITNO ODLOČANJE BANK.....	36
4.1 Splošne informacije o gospodarskih družbah	37
4.1.1 Oblike splošnih informacij	37
4.1.2 Informacije strateškega vodenja podjetij	39
4.1.3 Informacije strateškega in letnega poslovnega načrtovanja	44
4.1.4 Splošne notranje informacije o podjetjih	46
4.2 Računovodske informacije o gospodarskih družbah	48
4.2.1 Pomen računovodskih informacij za kreditno odločanje	48
4.2.2 Analiza izkaza poslovnega izida	50
4.2.3 Analiza bilance stanja	52
4.2.4 Analiza izkaza denarnih tokov	53
4.3 Računovodski kazalniki	54
4.3.1 Analiza kazalnikov denarnega izida	54
4.3.2 Analiza kazalnikov financiranja (finančne moči)	55
4.3.3 Analiza kazalnikov vodoravne finančne sestave	55

4.3.4	Analiza kazalnikov obračanja	57
4.3.5	Analiza kazalnikov gospodarnosti.....	59
4.3.6	Analiza kazalnikov donosnosti	60
4.4	Boniteta in bonitetno razvrščanje.....	61
4.4.1	Pojem in pomen bonitete	61
4.4.2	Kreditno tveganje in boniteta	63
4.4.3	Metodologije bank za bonitetno razvrščanje podjetij.....	64
4.4.4	Modeli bonitetnega razvrščanja	66
4.4.5	Bonitetni razredi in bonitetne lestvice	67
4.4.6	Ocenjevanje tveganj finančnih sredstev in prevzetih obveznosti	69
4.5	Viri informacij za kreditno odločanje	70
4.6	Predlogi za izboljšanje informacij za kreditno odločanje bank	72
5	TVEGANJA PRI BANČNEM POSLOVANJU.....	74
5.1	Bančna tveganja	74
5.2	Tržno tveganje	77
5.3	Kreditno tveganje.....	78
5.4	Operativno tveganje	80
5.5	Upravljanje s tveganji.....	81
	SKLEP	83
	LITERATURA IN VIRI	86

KAZALO TABEL

Tabela 1: Število podjetij, število zaposlenih in velikost letnih prihodkov po skupinah podjetij, leto 2014.....	17
Tabela 2: Ukrepi stabilizacije bančnega sistema s strani Vlade RS in Banke Slovenije v letih 2013 in 2014	19
Tabela 3: Stanje nedonosnih terjatev v bančnem sistemu in terjatev prenesenih na DUTB, konec leta 2014	20
Tabela 4: Primerjava zahtev po kapitalskih sporazumih Basel II in Basel III	33
Tabela 5: Splošne informacije o gospodarskih družbah	37
Tabela 6: TOWS matrika	42
Tabela 7: Lestvica bonitetnih ocen komitentov.....	68
Tabela 8: Skupine finančnih sredstev in prevzetih obveznosti	69

KAZALO SLIK

Slika 1: Finančno posredništvo.....	5
Slika 2: Delitev finančnih institucij	6
Slika 3: Elementarne funkcije banke.....	8
Slika 4: Raznolikost poslovnih segmentov in področij v bančništvu	11
Slika 5: Odpisi finančnih sredstev pri bankah v mio EUR	20
Slika 6: Primerjava slovenskih obrestnih mer za nova posojila z obrestnimi merami v evroobmočju v odstotkih	21
Slika 7: Proces kreditiranja.....	22
Slika 8: Basel II – tristebni pristop	32
Slika 9: Dejavniki konkurenčnosti panoge.....	38
Slika 10: Vloga informacij v poslovnem odločanju	49
Slika 11: Komponente tržnega tveganja	78
Slika 12: Proces upravljanja s tveganji	82

UVOD

Kreditiranje velikih gospodarskih družb predstavlja eno izmed najpomembnejših področij poslovanja bank v Sloveniji. Skupaj z izdajanjem garancij pa predstavlja tudi enega glavnih virov bančnih prihodkov. Banke so finančne institucije, katerih glavna naloga je posredništvo med varčevalci in investitorji. Med finančnimi institucijami so banke običajno najpomembnejši denarni finančni posredovalci (Ribnikar, 1996b, str. 44). To je še posebej značilno za slovenski trg finančnih institucij, na katerem prevladujejo univerzalne banke in njihove odvisne družbe. Aktualen pregled slovenskega bančnega trga objavlja Banka Slovenije na svojih spletnih straneh (Banka Slovenije, b.l.). Na slovenskem trgu bančnih storitev deluje štirinajst bank in tri hranilnice.

Zaradi svoje posredniške vloge banke delujejo predvsem na dveh denarnih trgih. Na eni strani je trg pasivnih poslov, na katerem zbirajo denarna sredstva, na drugi pa trg aktivnih poslov, kjer banke zbrani denar nalagajo na trg. V magistrskem delu se ukvarjam s trgom aktivnih poslov, predvsem s kreditiranjem velikih gospodarskih družb.

Pri obravnavi naložbenega trga je potrebno razlikovati med poslovanjem banke z večjimi poslovnimi subjekti, kot so velika in srednja podjetja, ter kreditiranjem in drugim bančnim poslovanjem s samostojnimi podjetniki, mikro in majhnimi podjetji. Pristop bank k obravnavi velikih podjetij se zaradi velikosti, razvejanosti in kompleksnosti poslovanja ter samega obsega poslov razlikuje od obravnave manjših poslovnih subjektov. Bančno poslovanje z manjšimi podjetji se v večini slovenskih bank izvaja v poslovalnicah na bančnih okencih oziroma preko svetovalcev v poslovalnicah. Za to poslovanje je značilna visoka stopnja standardiziranosti in to tako na strani aktivnih kot tudi pasivnih poslov. Pogoji poslovanja in ceniki so večinoma enotni in objavljeni. Banke skušajo poslovanje čim bolj avtomatizirati z uporabo sodobnih bančnih poti, kot je na primer elektronsko bančništvo. Nasprotno pa ima večina bank za obravnavo velikih komitentov organizirane samostojne oddelke. Za bančno sodelovanje so odgovorni svetovalci za podjetja, ki običajno vodijo poslovanje z več podjetji in predstavljajo glavno osebo za stike (angl. *single point of contacts*). Poslovanje z velikimi podjetji je manj standardizirano in bistveno bolj kompleksno, tako glede pogojev, tarif in morebitnih zavarovanj poslov, kot tudi samih procesov obravnave in odobravanja, predvsem v zvezi s tveganji ter njihovim ocenjevanjem, merjenjem, obvladovanjem in zmanjševanjem. V te procese se vključujejo tudi sodelavci drugih specializiranih oddelkov bank, kot so oddelki za kreditne analize in določanje bonitet, zakladništvo, kontroling, marketing, idr.

Kot na drugih področjih poslovanja morajo banke tudi v procesih odobravanja kreditov upoštevati ustrezno veljavno zakonodajo in druge regulatorne pogoje in zahteve. Poslovanje slovenskih bank in drugih finančnih institucij nadzira Banka Slovenije. Na proces kreditiranja vplivajo tudi zahteve oziroma kriteriji, ki jih predpisuje drugi baselski

kapitalski sporazum (v nadaljevanju Basel II). Sporazum med drugim določa tudi zahtevano kapitalsko ustreznost bank. Na področju kreditiranja Basel II opredeljuje, katera so primerna zavarovanja, njihovo višino, načine vrednotenja in druge pogoje.

Višine obrestnih mer in nadomestil pri bančnih kreditih in garancijah nefinančnim družbam so predvsem odvisne od tveganj, ki jih razvrščamo v več skupin. V primeru višjih tveganj so obrestne mere bančnih naložb višje. Pri kreditiranju podjetij sta ključnega pomena predvsem obravnava in zmanjševanje kreditnih in operativnih tveganj. Za uspešno poslovanje morajo banke pred kreditiranjem oziroma ponudbo drugih bančnih naložb in storitev oceniti kakovost komitenta in njegovo sposobnost, da bo izpolnjeval svoje obveznosti. Rezultat te analize in ocenjevanja je bonitetna ocena. Bonitete so osnova za ocenjevanje tveganj, predvsem kreditnih. Banke na ta način razvrščajo podjetja v določene bonitetne razrede, kar vpliva na višino obrestnih mer ter višine in oblike zahtevanih zavarovanj. V primeru velikih podjetij oziroma bančnih naložb večjih obsegov, se obrestne mere določajo individualno v okviru posebne presoje in ne po standardnih tarifah. Sprejemanje odločitev o tovrstnih poslih se prav tako izvaja na ustreznem nivoju glede na velikost posla in druge kriterije. Najvišji organ odločanja je uprava banke. Običajno so v bankah oblikovani kreditni odbori, ki predstavljajo najvišji nivo odločanja o naložbah.

Banke se na trgu kreditnega poslovanja srečujejo tudi s konkurenčno ponudbo drugih bank. Za slovenska podjetja, predvsem večja, je namreč značilno, da niso samo komitenti ene, ampak običajno poslovno sodelujejo z več bankami. Prodaja in razvoj poslovanja sodita med ključne aktivnosti svetovalcev za podjetja oziroma vseh sodelavcev oddelkov za poslovanje z velikimi gospodarskimi družbami. V primerih velikih kreditov se lahko banke povezujejo v sindikate in podjetjem nudijo sindicirane kredite. Banke s tem prevzemajo nižje tveganje, kot če bi same izvedle kreditiranje, ki v določenih primerih sploh ne bi bilo možno zaradi prevelikih izpostavljenosti posameznih bank do določenega komitenta.

Izvajanje kreditnih pogodb s pravočasnim plačevanjem obveznosti in končnim poplačilom glavnice in obresti je ključnega pomena za uspešnost poslovanja bank, saj neposredno vpliva na njihove prihodke in rezultat. To še posebej velja za poslovanje z velikimi gospodarskimi družbami, saj so zneski kreditov visoki, kar posledično pomeni tudi visoke zneske obresti in prilive sredstev. Nepoplačane obveznosti in zamude pri njihovem izpolnjevanju pa na drugi strani zmanjšujejo uspešnost bančnega poslovanja.

Namen magistrskega dela je proučiti pomembnost oblikovanja informacij za odločanje o kreditiranju velikih gospodarskih družb. Področje želim predstaviti v širšem smislu z vključitvijo relevantnih in s procesi odobravanja naložb povezanih vidikov tako na strani bank, kot tudi na strani komitentov. Delo je namenjeno sodelavcem podjetij, ki najemajo kredite, za boljše razumevanje postopkov in zahtev, ki jih imajo banke do komitentov v procesu odobravanja kreditnih naložb. Delo je namenjeno tudi sodelavcem bank, ki so na

različne načine vključeni v procese, povezane s kreditiranjem velikih gospodarskih družb, predvsem v različnih fazah priprave informacij in dokumentov.

Cilj magistrskega dela je proučiti obstoječi sistem oblikovanja informacij za kreditno odločanje bank, opredeliti morebitne pomanjkljivosti in predstaviti možnosti za izboljšanje procesov, povezanih s kreditiranjem velikih gospodarskih družb. Z izvedbo analize dejanskega procesa in dokumentov sem ugotovila značilnosti procesov oblikovanja informacij za kreditno odločanje. Proučila sem pomembne vidike, ki so s temi procesi povezani, kot so na primer tveganja, zakonodaja idr. Raziskala sem vrste in lastnosti informacij, ki so vključene v proces kreditnega odločanja. Končni cilj magistrskega dela je prikazati, katere informacije so vključene pri odobravanju kreditov, njihov pomen in vlogo ter podati predloge izboljšav.

Metodologija. Metode dela, ki sem jih uporabila pri izdelavi magistrskega dela, so v prvem delu obsegale proučitev slovenske in tuje strokovne literature, zakonodaje, raziskav, poročil in drugih prispevkov, povezanih z bančnim kreditiranjem. Z metodo kompilacije povzemam ugotovitve in mnenja različnih avtorjev. Podatke sem zbirala tudi z metodo observacije dejanskih procesov in dokumentov. Področje obravnavam z metodološkega vidika iz zornega kota oddelka za poslovanje z velikimi podjetji v izbrani slovenski poslovni banki. V tem delu uporabljam metodo deskripcije, pri čemer opisujem dejansko uporabljane procese in dokumente. Z metodo analize opredeljujem lastnosti procesov in dokumentov pri oblikovanju informacij za kreditno odločanje. Na podlagi ugotovitev predlagam izboljšave procesov oblikovanja informacij za kreditno odločanje, pri čemer uporabljam metodo induktivnega sklepanja.

Magistrsko delo obsega sedem vsebinskih delov. V uvodu je predstavljena problematika področja bančnega kreditiranja velikih gospodarskih družb, opredeljeni so namen, cilj in metode raziskovanja, ki so uporabljene pri delu.

V prvem poglavju je opisan pomen kreditiranja gospodarskih družb na splošno. Podrobneje je opredeljena vloga bank kot finančnih institucij. Sledi opis značilnosti bančnega poslovanja s pregledom poslovnih segmentov in poslovnih področij z vidika univerzalne banke. Na kratko podajam pregled področja kreditnih politik bank in podrobneje opisujem načela bančnega poslovanja in odgovornega kreditiranja.

V drugem poglavju podam kratek pregled gospodarskih družb v Sloveniji z vidika velikosti podjetij in pregled stanja slovenskega bančnega trga.

V tretjem poglavju obravnavam področje kreditnega odločanja bank. Najprej prikažem proces odobravanja kreditov in garancij ter opišem izvedbo bančnega posla. Sledi opis glavnih bančnih produktov. V nadaljevanju obravnavam zavarovanja bančnih naložb.

Opišem vpliv zavarovanj na poslovanje banke, procesa določitve in spremljave vrednosti zavarovanj ter na koncu podam osnovne vrste zavarovanj bančnih naložb. V naslednjem podpoglavju opišem problem velike izpostavljenosti bank do posameznih komitentov in omejitve kreditiranja. Poglavje zaključuje pregled zakonodaje, regulacije in nadzora bank s poudarkom na Baselskih kapitalskih sporazumih.

Četrto poglavje obravnava področje informacij za kreditno odločanje bank, ki ga analiziram na osnovi literature in lastnih opazanj ter izkušenj. V prvem podpoglavju obravnavam splošne informacije o gospodarskih družbah. Opišem oblike splošnih informacij in podrobneje obravnavam informacije strateškega vodenja ter strateškega in letnega poslovnega načrtovanja. Sledi podroben pregled splošnih notranjih informacij o podjetjih. V drugem podpoglavju obravnavam računovodske informacije o gospodarskih družbah ter opišem pristope k analizi izbranih računovodskih izkazov in kazalnikov pri kreditnem odločanju bank. V zaključnem podpoglavju obravnavam področje bonitete in bonitetnega razvrščanja. Opišem pojem in pomen bonitete. Predstavim metodologijo bonitetnega razvrščanja. Opišem vlogo bonitete pri ocenjevanju kreditnega tveganja in bonitetnem razvrščanju podjetij. Pojasnim pomen bonitetnih razredov in prikažem primer bonitetne lestvice. Podpoglavje zaključim z opisom ocenjevanja tveganj finančnih sredstev in prevzetih obveznosti. Sledi prikaz nekaterih virov informacij za kreditno odločanje. V zaključnem podpoglavju predlagam nekaj možnih izboljšav oblikovanja informacij za kreditno odločanje bank.

V petem poglavju opišem tveganja bančnega poslovanja s poudarkom na tveganjih, ki so značilna za kreditiranje gospodarskih družb. Kratko opišem lastnosti procesa upravljanja s tveganji.

V sklepnem poglavju podajam zaključno oceno področja oblikovanja informacij za kreditno odločanje bank na slovenskem trgu.

1 POMEN KREDITIRANJA GOSPODARSKIH DRUŽB

Poslovanje bank z gospodarskimi družbami se bistveno razlikuje od poslovanja v segmentu fizičnih oseb oziroma prebivalstva. Povpraševanje pravnih oseb po kreditih ter ostalih bančnih produktih in storitvah je predvsem v primerih srednjih in velikih podjetij bistveno bolj obsežno, kar velja tako za vrednosti, kot tudi njihovo raznovrstnost. Razlogi za to izvirajo iz samega poslovanja podjetij, njihovega lastništva in organiziranosti, panog, v katerih delujejo, trgov, na katerih prodajajo svoje izdelke in storitve, pogojev poslovanja, njihovega finančnega položaja oziroma moči, idr.

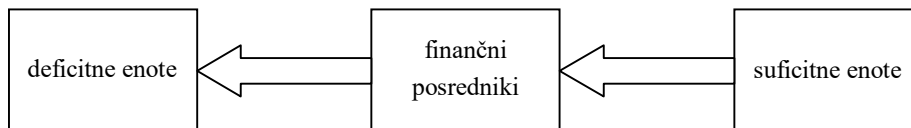
Zaradi relativne nerazvitosti ponudbe finančnih produktov in storitev na slovenskem trgu ter šibke prisotnosti drugih finančnih institucij so banke za podjetja prvi in

najpomembnejši vir pridobivanja denarnih sredstev, ki jih potrebujejo za financiranje tekočega poslovanja in investicij. Poslovanje z velikimi gospodarskimi družbami predstavlja za slovenske banke enega najpomembnejših virov prihodkov. Poslovanju s tem segmentom strank zato banke posvečajo veliko pozornosti in imajo običajno organizirane posebne oddelke za skrbništvo velikih gospodarskih družb. Zaradi kompleksnosti in obsega tovrstnega poslovanja so v sodelovanje vključeni tudi drugi oddelki oziroma podporne službe (upravljanje s tveganji, kreditne analize, zakladništvo, marketing, kontroling, pravna služba, idr.).

1.1 Banke kot finančne institucije

Banke predstavljajo najpomembnejše finančne institucije v Sloveniji. So glavni finančni posredniki med varčevalci in investitorji. Pojem finančnega posredništva v najsplošnejšem pomenu označuje proces, pri katerem si deficitni poslovni subjekti, katerim sredstev primanjkuje, le-ta namesto neposredno od suficitnih poslovnih subjektov izposojajo od finančnih institucij. Finančno posredništvo tako vključuje depozitna sredstva suficitnih enot, ki se s sodelovanjem finančnih institucij posojajo deficitnim enotam, kar je prikazano na Sliki 1. Finančno posredništvo predstavlja glavni zunanji vir financiranja tako za gospodinjstva kot tudi za podjetja (Matthews & Thompson, 2008, str. 35).

Slika 1: Finančno posredništvo

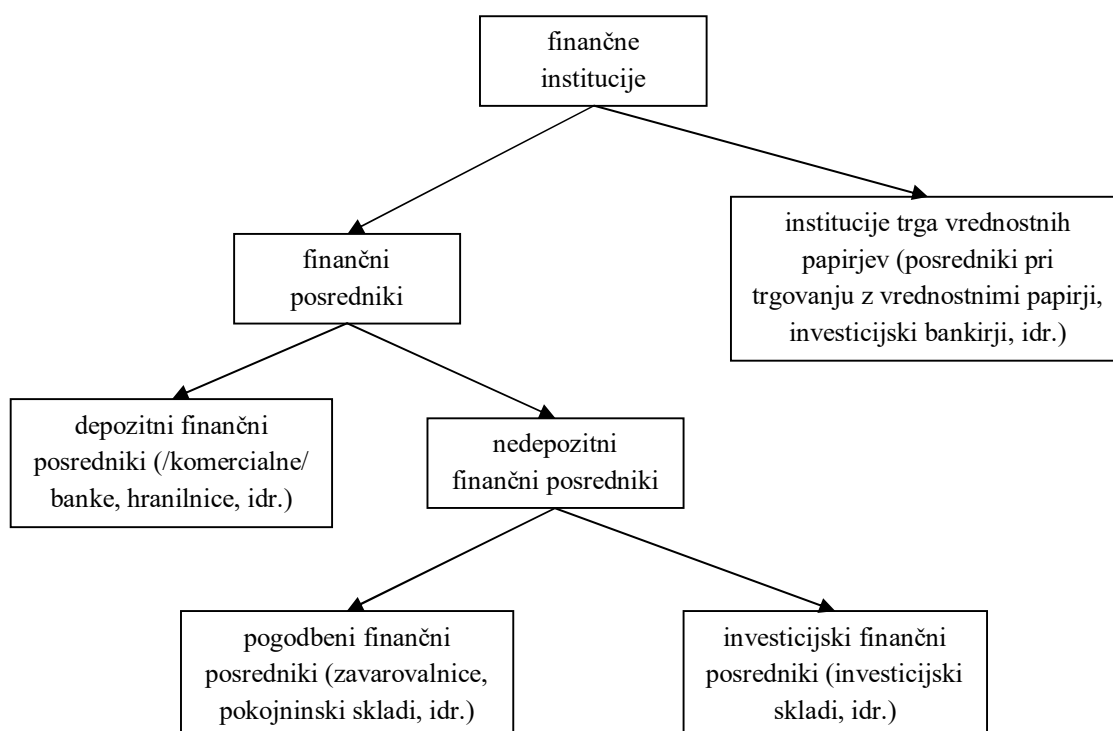
Vir: K. Matthews, & J. Thompson, The Economics of banking, 2008, str. 36, slika 3.1.

Finančne posrednike opredeljujejo naslednji štirje kriteriji (Matthews & Thompson, 2008, str. 35–36):

1. Njihove obveznosti, oziroma depoziti, so fiksno določene, kar ni povezano z uspešnostjo njihovih naložb.
2. Depoziti so v glavnem kratkoročne narave in večinoma precej krajše ročnosti v primerjavi z njihovimi sredstvi.
3. Visok delež njihovih obveznosti predstavljajo vloge na vpogled oziroma depoziti na odpoklic.
4. Večinoma velja, da niti njihove obveznosti, niti sredstva niso prenosljiva, kar se kaže v nizkem deležu potrdil o vlogah in nižji stopnji sekuritizacije.

Ribnikar (1996b, str. 44) na podlagi pristopa v ameriški literaturi finančne institucije deli na finančne posrednike in institucije trga vrednostnih papirjev, ki vključujejo posrednike pri trgovanju z vrednostnimi papirji, investicijske banke, idr. Delitev prikazuje Slika 2. Za institucije trga vrednostnih papirjev oziroma agentske finančne institucije je značilno, da poslujejo v imenu in/ali za račun drugih. Transakcije se izvedejo neposredno med dajalci in prejemniki sredstev, medtem ko je vloga agentskih finančnih institucij predvsem zbiranje, analiza in posredovanje informacij.

Slika 2: Delitev finančnih institucij

Vir: I. Ribnikar, Finančne institucije, 1996, str. 44.

Finančne posrednike avtor deli naprej na depozitne finančne posrednike in nedepozitne finančne posrednike. Za depozitne finančne posrednike je značilno, da sprejemajo vloge komitentov, ki so lahko v različnih oblikah vlog na vpogled ali depozitov. Glavne predstavnice depozitnih finančnih posrednikov so komercialne banke, hranilnice, posojilnice, idr. Nedepozitni finančni posredniki pa se naprej delijo v skupino pogodbenih finančnih posrednikov in skupino investicijskih finančnih posrednikov. Pogodbeni finančni posredniki poleg naložbene funkcije vlagateljem zagotavljajo različne vrste izplačil denarnih zneskov v prihodnosti. Sem sodijo različni ponudniki življenjskih in drugih naložbenih zavarovanj, pokojninski skladi, idr. Investicijski finančni posredniki omogočajo posredne naložbe v vrednostne papirje, pri čemer investitorji nalagajo v zaprte ali odprte investicijske sklade. Posamezni investitorji na ta način investirajo tudi v bolj tvegane

vrednostne papirje, ki so vključeni v posamezne sklade, v katere sicer ne bi bili pripravljeni neposredno investirati.

Matthews in Thompson (2008, str. 36) pri svoji delitvi razlikujeta med finančnimi posredniki, ki sprejemajo depozite in nudijo kredite neposredno kreditojemalcem, in posredniki, ki na strani aktivnih poslov kupujejo vrednostne papirje. V prvo skupino sodijo banke. V drugo pa finančne institucije kot so zavarovalnice, pokojninski skladi in druge investicijske družbe, ki kupujejo vrednostne papirje in na ta način ponujajo sredstva na kapitalskem trgu, namesto da bi ponujala kredite. Kot tretjo skupino avtorja opredelita posredniške agente (angl. *brokers*), ki nastopajo v vlogi organizatorjev poslov, a niso vključeni v samo transakcijo.

1.2 Opredelitev in vloga bank

Kot sem prikazala v prejšnjem razdelku, je ključna lastnost finančnega posredništva zbiranje finančnih sredstev od subjektov, ki imajo presežke finančnih sredstev oziroma suficitnih enot, in njihovo posojanje tistim subjektom, ki finančna sredstva potrebujejo oziroma deficitnim enotam. To je tudi osnovna in najpomembnejša dejavnost bank in bančnega sistema. Banke poleg te osnovne dejavnosti opravljajo še številne druge posle, med katerimi so tudi nekatere pomembne infrastrukturne funkcije, kot je na primer izvajanje plačilnega prometa in nekaterih drugih finančnih storitev za bančne komitente (Banka Slovenije, 2007, str. 5).

V literaturi zasledimo številne opredelitve bank. Heffernan (2005, str. xiii) banko pojmuje kot finančno podjetje, ki na finančnih trgih ponuja kreditne in depozitne produkte ter skrbi za spreminjajoče se likvidnostne potrebe svojih komitentov, tako posojilojemalcev, kot tudi tistih, ki imajo viške denarnih sredstev. Čeprav na finančnih trgih nastopajo številne druge finančne institucije in same banke ponujajo še druge produkte in storitve, sta prav omenjeni dve funkciji značilni razlikovalni lastnosti bank, ki pojasnjujeta glavni namen njihovega obstoja v moderni ekonomiji.

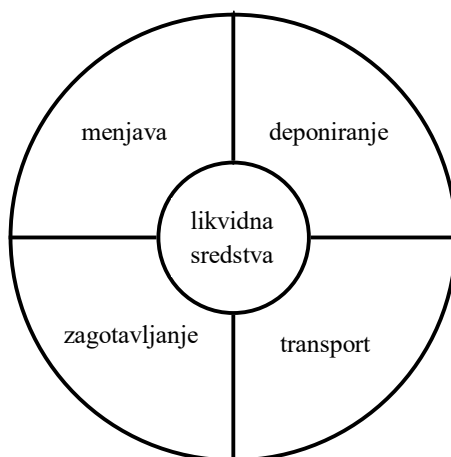
Avtor v nadaljevanju pojasnjuje razloge za poslovanje bank kot finančnih posrednikov med posojilodajalci in posojilojemalci oziroma poskuša odgovoriti na vprašanje, zakaj ne prihaja do neposrednih transakcij med omenjenima skupinama brez vmesnih posrednikov. Navaja dva razloga za to. Po eni strani se vsak subjekt z viškom sredstev srečuje z različnimi informacijskimi stroški. V primerih, ko banka lahko nastopa v vlogi posrednika, pri katerem so stroški nižji, kot v primerih individualnih nastopov ponudnikov sredstev ali njihovega povezovanja v skupine, se pojavi povpraševanje po tovrstnih bančnih produktih in storitvah.

Drugi pomemben razlog za bančno posredniško vlogo so razlike v likvidnostnih preferencah posojilojemalcev in posojilodajalcev. Če banke lahko ponudijo svojim komitentom likvidnostne storitve po nižjih stroških, kot bi jih le-ti imeli v primerih neposrednih pogajanj, predstavlja zagotavljanje likvidnih sredstev zopet poslovno priložnost za banke. Po mnenju avtorja, je izvajanje storitev plačilnega prometa, ki ga ponujajo banke, zgolj spremljevalna storitev glede na primarno dejavnost finančnega posredništva in zadovoljevanja likvidnostnih potreb. Kljub temu da so banke zgodovinsko vedno povezovale s plačilnimi sistemi, plačilne storitve opravljajo tudi druge, nebančne poslovne organizacije (Heffernan, 2005, str. xiii).

Glogovšek (2008, str. 18) podaja za banke naslednjo definicijo: »Banke so distribucijska podjetja, ki z namenom premostiti časovne frikcije v denarnem toku prevzemajo sveženj dejavnosti, katerih bistveni elementi so menjava, depozit, transport in zagotavljanje likvidnih sredstev za javnost.« Štiri elementarne funkcije banke, ki jih prikazuje Slika 3, so naslednje:

1. Funkcija menjave vključuje menjavo likvidnih sredstev različnih oblik in/ali kakovosti. Oblike zajemajo gotovinsko likvidnost, knjižno likvidnost in likvidnost v papirni oziroma elektronski obliki. Kakovostni razred določa boniteta dolžnikov. Med zahtevki se pojavljajo zahtevki do podjetij, poslovnih bank in centralnih bank. Operacije menjave pogosto nastopajo v kombinaciji z drugimi operacijami.

Slika 3: Elementarne funkcije banke

Vir: J. Glogovšek, Bančni menedžment, 2008, str. 18, slika A.1.

2. Depozitna funkcija je opredeljena kot za komitente donosna hramba likvidnih sredstev v času. Hramba je lahko fizična, in sicer v depojih, blagajnah, trezorjih in/ali sefih, ali abstraktna, kot so na primer knjižna likvidna sredstva, ki se zabeležijo in obravnavajo na računih ali depozitnih pogodbah. V teh primerih je depozitna funkcija najpogostejše

povezana s funkcijo menjave. Tak primer je vplačilo depozita z gotovino, kjer se pred samo hrambo izvede menjava centralno-bančnega denarja v denar poslovne banke.

3. Transportna funkcija predstavlja premike, ki jih likvidna sredstva opravijo v prostoru. Tudi ti se poleg čistih premikov najpogosteje pojavljajo v kombinacijah, predvsem z menjalnimi operacijami in operacijami financiranja. Primer čistega premika je na primer prenos gotovine med banko in bančnimi avtomati. Po drugi strani pa pri plačilnem prometu ob plačilu računa funkcija transporta nastopa v povezavi s funkcijo menjave.
4. Funkcija financiranja vključuje zagotavljanje likvidnostnih sredstev za časovno obdobje, pri čemer gre praviloma za knjižna likvidna sredstva. Tudi funkcija financiranja pogosto nastopa v kombinacijah z drugimi operacijami. Tako je na primer v primeru, ko kreditjemalec z dvigom gotovine izkoristi kreditno linijo, funkcija financiranja povezana s funkcijo menjave.

Zakon o bančništvu (Ur.l. RS, št. 25/2015, v nadaljevanju ZBan-2) uzakonja delovanje kreditnih institucij v Sloveniji, ki jih opredeljuje v naslednjih oblikah (Zban-2, str. 2834):

- »banka«,
- »hranilnica«,
- »banka države članice« se nanaša na kreditne institucije iz drugih držav Evropske unije (v nadaljevanju EU), ki so pridobile dovoljenja za bančno poslovanje od pristojnih organov v svojih državah,
- »banka tretje države« vključuje kreditne institucije, ki imajo sedeže v državah, ki niso članice EU,
- »podrejena banka« se uporablja za banko, hranilnico, banko druge države članice in/ali banko tretje države, ki je v vlogi podrejene kreditne institucije,
- SID – Slovenska izvozna in razvojna banka d.d., Ljubljana (v nadaljevanju SID banka) ima v slovenskem bančnem prostoru poseben položaj in je (Zban-2, str. 2834):
»...pooblaščen specializirana slovenska spodbujevalna izvozna in razvojna banka po zakonu, ki ureja Slovensko izvozno in razvojno banko, ki ne sme sprejemati depozitov od javnosti, razen s ponudbo javnosti, ki se glasi na vplačilo dolžniških vrednostnih papirjev, katerih izdajatelj je SID banka.«

1.3 Bančno poslovanje, poslovni segmenti in področja

Uspešnost poslovanja bank je odvisna predvsem od učinkovitosti opravljanja funkcije finančnega posredništva oziroma uspešnosti sprejemanja depozitov in dajanja kreditov svojim komitentom, kar sta glavni značilnosti, ki banke razlikujeta od drugih finančnih institucij. Depoziti in druge oblike vlog komitentov predstavljajo obveznosti banke. Lastnikom depozitov banka ob izteku depozitnega obdobja ali na odpoklic izplača denarna

sredstva po pogojih, ki so dogovorjeni v depozitu. Poleg depozitov, vlog komitentov, morebitnih izdanih obveznic in/ali drugih dolžniških finančnih instrumentov banke ter drugih obveznosti je na pasivni strani bančnega izkaza finančnega položaja še lastniški kapital lastnikov banke. Na aktivni strani izkaza finančnega položaja se nahajajo posojila, ki jih banka daje svojim komitentom, in njene druge naložbe. Banka upravlja svoje obveznosti in naložbeni portfelj s ciljem doseganja maksimalnega dobička (Heffernan, 2005, str. 1). Pri tem uravnava ročnosti in trajanja naložb in obveznosti, zmanjšuje in odpravlja tveganja ter skrbi za ohranjanje zahtevane kapitalske ustreznosti.

Glavni vir prihodkov banke so obrestni prihodki. Banke komitentom za dane kredite zaračunavajo aktivne obresti. Za depozite in druge vloge pa banke komitentom izplačujejo pasivne obresti. Razlika med prejetimi in izplačanimi obrestmi predstavlja maržo (angl. *margin*) oziroma prihodek od razmika (angl. *spread income*). Razlika med aktivnimi in pasivnimi obrestnimi merami banke pa predstavlja razmik v obrestni meri (angl. *interest rate spread*), (Ribnikar, 1996a, str. 58–59). Poleg obrestnih prihodkov imajo banke tudi neobrestne prihodke, ki jih pridobivajo z ostalimi bančnimi storitvami, za katere zaračunavajo nadomestila po ustreznih tarifah oziroma cenikih. Pomembnejši področji pridobivanja neobrestnih prihodkov bank sta predvsem izdajanje garancij in izvajanje plačilnega prometa.

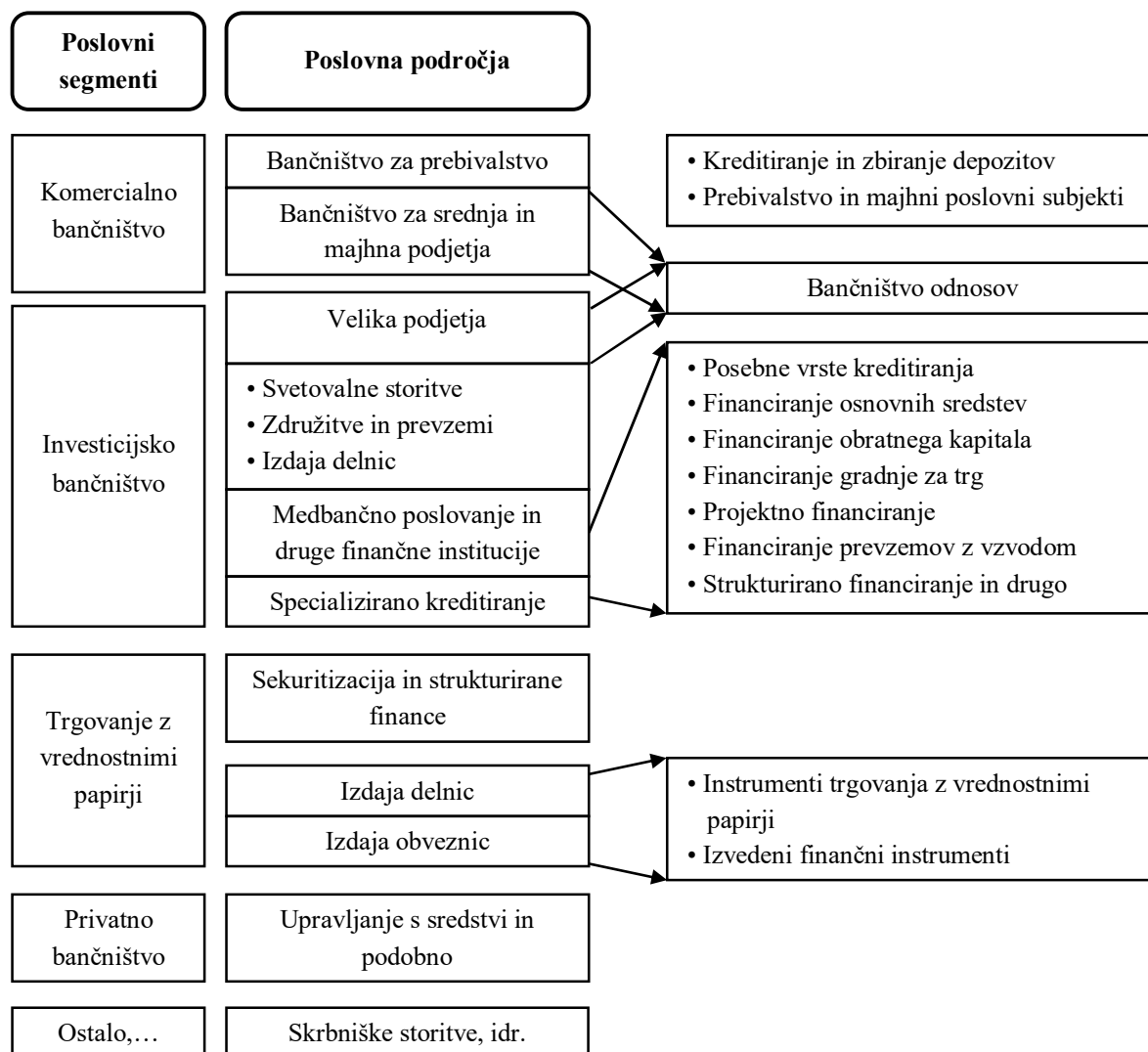
Bessis (2010, str. 21–22) opredeli diferenciacijo segmentov in področij bančnega poslovanja glede na značilnosti tveganj in upravljanja z njimi, kar vpliva na načine in metode vodenja. Bančni segmenti in najpomembnejša področja bančnega poslovanja so prikazani na Sliki 4.

Komercialno bančništvo je v primerih poslovanja s prebivalstvom ter mikro in majhnimi podjetji zaradi velikega števila transakcij bolj masovno orientirano. Za tovrstno bančno poslovanje se je uveljavil pojem transakcijsko bančništvo (angl. *transactional banking*). Kreditno odločanje se v večji meri zanaša na statistične metode in vključuje manj individualnega presojanja posameznega komitenta. Poročanje in obravnavanje poslovanja se izvajata na skupinah transakcij, ki so oblikovane po različnih kriterijih, kot so vrste komitentov, produktne skupine (potrošniški krediti, kreditne kartice, varčevalni računi, idr.), teritorialni pristop, idr. Na tej osnovi banke upravljajo s tovrstnimi naložbami tako, da transakcije grupirajo v homogene skupine (Bessis, 2010, str. 22).

V primerih kreditiranja srednjih in večjih podjetij odločanje zahteva bolj individualen pristop k presoji, saj tehnične analize ne zadoščajo več za določitev dejanskega kreditnega položaja podjetij. V primeru velikih gospodarskih družb je tako prevladujoče bančništvo odnosov (angl. *relationship banking*). Relacije med bankami in komitenti so stabilne in temeljijo na medsebojnem zaupanju, kar omogoča razvoj poslovanja in prodajo različnih

bančnih produktov in/ali storitev. Odločitve o tveganjih zahtevajo evaluacijo vsake posamične transakcije (Bessis, 2010, str. 23).

Slika 4: Raznolikost poslovnih segmentov in področij v bančništvu

Vir: J. Bessis, Risk Management in Banking, 2010, str. 22, slika 2.1.

Investicijsko bančništvo je domena večjih bančnih poslov, ki so prilagojeni potrebam velikih podjetij, korporacij oziroma finančnih institucij. Tovrstni komitenti potrebujejo pri svojem poslovanju in razvoju raznolike bančne produkte, od različnih kreditnih aranžmajev, pa do kompleksnejših investicijskih storitev (izdaja delnic in obveznic, izvedeni finančni instrumenti, idr.). Za zadovoljevanje njihovih potreb oziroma pripravo ustrezne ponudbe bančnih produktov in/ali storitev so v večini bank zadolženi svetovalci za podjetja, ki so običajno specializirani za panoge, iz katerih prihajajo njihovi komitenti. Za to področje bančništva se uporablja oznaka korporativno bančništvo (angl. *corporate*

banking). Standardne korporativne posojilne transakcije vključujejo kratkoročne in dolgoročne kredite, revolving kredite, kreditne linije, idr. (Bessis, 2010, str. 24).

1.4 Kreditne politike bank

Temeljni cilj bank pri kreditiranju prebivalstva in podjetij je izvedba dobičkonosnih kreditnih poslov s čim manjšim tveganjem. Vodstva bank se pri tem osredotočajo na posamične industrije oziroma trge, za katere so njeni svetovalci za podjetja usposobljeni in specializirani. Po drugi strani morata biti nasprotujoči si tendenci povečevanja obsega kreditiranja ob ohranjanju kvalitete kreditnega portfelja banke uravnoreženi z zahtevami po bančni likvidnosti, kapitalskimi omejitvami in doseganju ciljnih stopenj donosa. Banke imajo vzpostavljene sisteme in kontrole, ki vodstvu in svetovalcem omogočajo evaluacijo odločanja o kompromisih med tveganji in donosi. Kreditna politika banke formalizira napotke sodelavcem, ki se odločajo o pogojih in načinih kreditiranja komitentov. V njej so opredeljene zaželenne prednostne lastnosti oziroma kvalitete potencialnih danih kreditov ter določene procedure za njihovo podelitev, dokumentiranje in presojo (Koch, & MacDonald, 2006, str. 353–354).

Kreditna politika vodstva banke določa količino in obliko tveganja, ki ga je banka pripravljena prevzemati. Med bankami obstajajo bistvene razlike v temeljnih principih vodenja kreditnih aktivnosti in načinov, na katere vodstvo banke analizira tveganja, in sicer (Koch, & MacDonald, 2006, str. 354):

- vodenje s ciljem **povečevanja vrednosti banke**, za katerega je značilno:
 - fokus je na visoki kvaliteti kreditnega portfelja z dobro razvitimi sistemi in kontrolami upravljanja tveganj,
 - primarni poudarek je na trdnosti in stabilnosti poslovanja banke ter konsistentni prisotnosti na trgu,
 - pristop k analizi in zavarovanju kreditov je konservativen, velike koncentracije kreditiranja niso dovoljene,
 - tipični rezultat je nižja dobičkonosnost kreditnega poslovanja z majhnim deležem kreditnih izgub,
- vodenje s ciljem **doseganja čim boljše tekoče dobičkonosnosti**, za katerega je značilno:
 - fokus je na čim višjih kratkoročnih zaslužkih,
 - primarni poudarek je na bančnem letnem planiranem dobičku,
 - vodstvo in svetovalci za podjetja se pogosto usmerjajo na visoko tvegane posojilojemalce v pričakovanju višjih donosov,

- tipični rezultat je višji dobiček v dobrih poslovnih obdobjih, katerim sledijo nižji dobički v kriznih obdobjih, ko se povečajo kreditne izgube,
- vodenje s ciljem **povečevanja tržnega deleža**, za katerega je značilno:
 - fokus je na doseganju najvišjega tržnega deleža kreditov med konkurenti,
 - primarni poudarek je na obsegu kreditnega portfelja oziroma rasti z namenom doseganja največjega tržnega deleža,
 - pristop k analizi in zavarovanju kreditov je zelo agresiven, pri čemer vodstvo sprejema tudi visoke koncentracije kreditiranja in nadpovprečna kreditna tveganja,
 - tipični rezultat na kratki rok je sicer lahko hitra rast tržnega deleža, a se pozneje kvaliteta kreditnega portfelja postopno poslabšuje, donosi so v nadaljnjih obdobjih skromni, ker je rast obsega kreditov temeljila na nižjih cenah od tržnih cen in sprejemanju višjih stopenj tveganja.

1.5 Načela bančnega poslovanja in odgovornega kreditiranja

Za poslovanje bank veljajo bistveno bolj stroga načela kot za ostale gospodarske družbe. Po eni strani morajo banke poskrbeti za varnost vlog komitentov, na drugi strani pa morajo ustvarjati pričakovane donose za lastnike. Osnovna načela bančnega poslovanja so naslednja:

- načelo likvidnosti banke, ki predstavlja njeno sposobnost, da v vsakem trenutku izplača dospele obveznosti upnikom oziroma izpolni svoje finančne obveznosti,
- načelo stabilnosti poslovanja, ki ga banka dosega z naložbami v prvovrstne vrednostne papirje ter preudarnim vodenjem področja kreditiranja in naložb,
- načelo varnosti bančnih naložb, ki temelji na zavarovanjih bančnih kreditov, procesih obvladovanja in zmanjševanja tveganj ter odgovornem vodenju bančnega poslovanja,
- načelo donosnosti, katerega cilj je, da banka ustvari ustrezen donos svojih sredstev, s katerim bo pokrila vse stroške poslovanja in izplačala dividende delničarjem,
- načelo kapitalске ustreznosti, ki banki omogoča pokrivanje stroškov kreditnih izgub ob hkratnem ohranjanju dobičkonosnosti.

Nadzorni svet Združenja bank Slovenije (v nadaljevanju ZBS) je sprejel Načela odgovornega kreditiranja gospodarskih družb, ki jih je pripravil Odbor za podjetja ZBS. Načela se v prvi vrsti nanašajo na kreditno poslovanje bank s podjetji, uporabljala pa naj bi se tudi za ostale komitente – pravne osebe (javni sektor, finančne družbe, idr.). Namen in cilji so usmerjeni v odgovorno kreditiranje oziroma vodenje kreditnih politik slovenskih bank pri nudenju bančnih produktov in storitev slovenskemu gospodarstvu. Načela opredeljujejo odgovornost bank do (Združenje bank Slovenije, 2015, str. 2):

- svojih strank, kjer je poudarek na strokovnosti, poznavanju gospodarskega dogajanja ter razumevanju poslovanja in potreb bančnih komitentov s ciljem priprave ustrezne ponudbe bančnih produktov in/ali storitev, ki bodo podjetjem omogočila uspešno in dolgoročno vzdržno poslovanje,
- svojih lastnikov in ostalih deležnikov, kjer je poudarek na ustreznosti strategij, politik in procesov kreditiranja ter upravljanja tveganj s ciljem uspešnega in dolgoročno vzdržnega poslovanja bank.

Načela odgovornega kreditiranja gospodarskih družb vključujejo naslednjih pet načel (Združenje bank Slovenije, 2015, str. 3–8):

Načelo 1: Etični standardi in odgovornost do strank.

Glavni poudarek je na medsebojnem zaupanju med banko in njenimi strankami. Bankam je priporočeno sprejetje etičnih kodeksov ravnanja zaposlenih, ki naj bi vzpostavili visoke standarde delovanja v smislu transparentnosti, profesionalnosti, zaupnosti in spoštovanja. Banke morajo komitentom korektno ponuditi najustreznejše produkte oziroma storitve, predstaviti pogoje ponudbe in jih seznaniti z morebitnimi tveganji. V primeru zavrnitve kreditiranja oziroma bistveno drugačnih pogojev ponudbe glede na povpraševanje, mora banka stranki argumentirano pojasniti razloge in tveganja, ki so bili podlaga za takšno odločitev.

Načelo 2: Dobro poznavanje strank. (angl. *know your client* – KYC).

Banke morajo s svojimi strankami vzpostaviti in vzdrževati partnerske odnose, ki temeljijo na medsebojnem poznavanju in zaupanju. Stiki morajo biti osebni in redni, vsaj enkrat letno, ki so osnova za periodične analize. Bančni sodelavci morajo poznati poslovanje in tveganja svojih strank. Na osnovi finančnih izkazov in drugih informacij o stranki banke izračunajo njeno boniteto, ki je glavna osnova za oceno kreditne sposobnosti stranke in naj bi jo banke na podlagi osveženih podatkov določale vsaj enkrat letno. V primeru, da so finančni izkazi pri analizi starejši od šestih mesecev, morajo banke poskušati pridobiti medletne finančne podatke. Analizo preteklih finančnih podatkov naj bi banke opravljale vsaj za zadnja tri leta. V primeru kreditov z ročnostjo nad enim letom, morajo banke od komitentov pridobiti plane pričakovanih denarnih tokov, skupaj z ustreznimi razlagami in predpostavkami.

Načelo 3: Kreditna strategija in kreditne politike.

Banke morajo sprejeti kreditne strategije, v katerih opredelijo način odločanja o ravneh izpostavljenosti in sprejemanju tveganj, in sicer po posameznih panogah, segmentih strank, idr. Na podlagi kreditnih strategij banke sprejemajo ustrezne kreditne politike, ki opredeljujejo pogoje in druge kriterije financiranja, ki jih banke potem upoštevajo pri odločanju o individualnih bančnih poslih. Kreditne strategije in politike morajo banke redno spremljati, revidirati in potrjevati. Banke morajo opredeliti tudi kreditni proces, ki

vključuje postopek odločanja, odgovornost vključenih sodelavcev in zahtevano dokumentacijo. Tekom rednega poslovanja morajo banke spremljati, če so kreditne analize in predlogi skladni s sprejeto kreditno politiko banke. V primeru neskladij je potrebno pripraviti ustrezna pojasnila razlogov in pridobiti soglasje ustreznega pristojnega telesa v banki.

Načelo 4: Financiranje na temelju pričakovanih denarnih tokov.

Glavna informacija, ki jo mora pridobiti banka za odločitev o kreditiranju je, ali bo komitent sposoben vrniti kredit. Pri tem banke ocenjujejo prihodnje proste denarne tokove, ki morajo biti dovolj veliki, da bo komitent poravnal vse obstoječe in prihodnje denarne obveznosti. Poleg preteklih finančnih podatkov je potrebno pridobiti tudi ocene za prihodnja obdobja, pri čemer morajo stranke predložiti ustrezne poslovne načrte in predračunske izkaze. Banka mora pri oceni pričakovanih denarnih tokov upoštevati še druge informacije o komitentu, njegovi panogi, poslovnem modelu, partnerjih, idr. Zavarovanja, ki jih banke pridobivajo od komitentov za kreditne posle, so namenjene zmanjševanju kreditnega tveganja in ne izboljšujejo bonitete oziroma ne morejo biti nadomestilo za oceno sposobnosti vračanja kredita.

Načelo 5: Ustrezni nameni in pogoji financiranja.

- Banke in njihovi komitenti morajo pri medsebojnem poslovanju upoštevati načela Zakona o finančnem poslovanju in postopkih zaradi insolventnosti in prisilnem prenehanju – ZFPPIPP ter Kodeksa poslovno-finančnih načel, predvsem v zvezi s kratkoročnim in dolgoročnim investiranjem, financiranjem in zagotavljanjem plačilne sposobnosti.
- Glede namena financiranja naj bi banke financirale predvsem osnovno dejavnost komitentov oziroma tisto, kar prispeva k uresničevanju poslovnih ciljev komitenta in ustvarjanju dodane vrednosti. Banka mora tudi zmanjševati vpliv pravnih, okoljevarstvenih in drugih podobnih tveganj na osnovno kreditno tveganje oziroma na tveganje uporabljenega zavarovanja.
- Banke morajo komitentom svetovati in ponuditi take produkte oziroma storitve, ki bodo zadostili njihovim potrebam in namenu osnovnih poslovnih aktivnosti, ne glede na to, ali gre za financiranje obratnih sredstev ali investicije. Pri opredelitvi pogojev kredita morajo banke zasledovati svoje osnovno poslovno vodilo pokritja vseh stroškov in ciljnega donosa na kapital z upoštevanjem stroškov refinanciranja, potencialne kreditne izgube, operativnih stroškov izvedbe kreditnega posla in minimalnega zahtevanega donosa na kapital. Banke se morajo izogibati kreditiranju, kjer je bistveno povečano tveganje, na primer financiranju dolgoročnih investicij s kratkoročnimi viri, različnim moratorijem na vračilo glavnice ali izplačilo obresti, prevzemom z vzvodi in velikim investicijam brez udeležbe lastnih sredstev komitentov, idr.
- Glede ročnosti in načina vračila morajo banke upoštevati lastnost pozitivne korelacije med časom in višino tveganja, kar pomeni, da je za v prihodnost bolj časovno

oddaljene pričakovane denarne tokove tveganje njihove realizacije večje. Zaradi tega je priporočljivo, da banke omejujejo ročnosti kreditiranj. ZBS v Načelih odgovornega kreditiranja tako za financiranje obratnih sredstev priporoča ročnost do enega leta. V primeru podjetij s stabilnim in vzdržnim poslovanjem in za financiranje trajnih obratnih sredstev pa priporoča ročnost do treh let. Pri investicijah v dolgoročna sredstva naj bi ročnost ne presegla 80 % življenjske dobe financiranega sredstva in ne dlje kot pet oziroma maksimalno sedem let. Priporočeni način vračila investicijskih kreditov je amortizacijski in prilagojen predračunskim pričakovanim donosom iz naslova investicij. Za financiranje kratkoročnih obratnih sredstev pa so priporočeni limiti na poslovnih računih, revolving krediti in ustrezni kratkoročni krediti, ki so lahko prilagojeni lastnostim poslovanja komitenta.

- Zavarovanja, ki jih za odobritev kreditov banke lahko zahtevajo od komitentov, so namenjena zmanjševanju morebitnih stroškov kreditnih izgub, ki nastanejo ob delnem ali popolnem neplačilu glavnice in/ali obresti po kreditni pogodbi. Na zahtevano višino vrednosti zavarovanja vpliva boniteta komitenta, in sicer so pri višjih bonitetah zahtevana zavarovanja manjša. V primerih dolgoročnih kreditov ZBS v Načelih odgovornega kreditiranja priporoča uporabo zavarovanj, ki niso korelirana s poslovanjem komitenta. Predmet kreditnega financiranja, na primer stroj, stavba, idr., je vedno del zavarovanja. Banke morajo zavarovanjem posvetiti posebno pozornost glede razjasnitve vsebine in celovitosti predmeta zavarovanja, njegovega pravnega statusa in dejanske tržne vrednosti v primeru unovčitve. Analiza zavarovanja je zato običajno vključena v kreditni predlog in skupaj z ustrezno presojo predstavlja pomemben del kreditnega procesa, v katerega so vključeni tudi drugi bančni oddelki, in sicer pravna služba, oddelki oziroma sodelavci za ceno, idr. Ureditev in vzpostavitev zavarovanja je običajno predpogoj za črpanje kredita.
- Kreditne pogodbe med bankami in komitenti lahko vključujejo tudi druge pogoje in zaveze. Črpanje kreditov mora biti usklajeno z njihovimi opredeljenimi nameni, kar je običajno opredeljeno v pogodbah o kreditiranju. Banke morajo skrbno spremljati in nadzirati izvajanje dogovorov. To je še posebej pomembno pri investicijskih kreditih, kjer so običajno ustrezno prilagojeni tudi načini in termini črpanja sredstev. V primeru dolgoročnih kreditov ZBS v Načelih odgovornega kreditiranja priporoča uporabo finančnih in drugih zavez, s katerimi se vzpostavi okvir, znotraj katerega je komitent avtonomen pri sprejemanju odločitev o finančnem poslovanju, v primeru poslovanja izven okvira pa je potrebna ponovna ocena tveganj. Po potrebi in dogovoru bank in komitentov so možne tudi spremembe zavez, kar lahko komitentom omogoča manj ovirano poslovanje, bankam pa učinkovitejše upravljanje kreditnega tveganja.

Načela odgovornega kreditiranja gospodarskih družb, ki jih je izdal Nadzorni svet ZBS niso zavezujoča za banke, ampak predstavljajo le smernice in priporočila za doseganje opredeljenih namenov in ciljev. Prav tako ne predstavljajo oziroma nadomeščajo internih pravil in politik, ki jih sprejemajo posamezne banke.

2 KREDITIRANJE GOSPODARSKIH DRUŽB V SLOVENIJI

2.1 Gospodarske družbe v Sloveniji

Zakon o gospodarskih družbah (Ur.l. RS, št. 65/2009-UPB3, 33/2011, 91/2011, 32/2012, 57/2012, 44/2013; *Odl. US*: U-I-311/11-16, 82/2013, 55/2015, v nadaljevanju ZGD-1) v 55. členu opredeli razvrščanje gospodarskih družb na mikro, majhne, srednje in velike družbe na osnovi naslednjih meril (ZGD-1, str. 9196): povprečnega števila delavcev v poslovnem letu, čistih prihodkov od prodaje in vrednosti aktive.

Tabela 1: Število podjetij, število zaposlenih in velikost letnih prihodkov po skupinah podjetij, leto 2014

Velikost gospodarske družbe glede na število zaposlenih	Število podjetij	Delež skupine v %	Število zaposlenih skupaj	Povprečno število zaposlenih na podjetje	Skupni prihod. po skupinah v mio EUR	Povprečni prihodki na podjetje v EUR
Mikro podjetja (0–1)	136.593	73,27%	101.025	0,74	6.112	44.744
Mikro podjetja (2–9)	40.642	21,80%	139.098	3,42	13.018	320.306
Mikro podjetja (0–9) – skupaj	177.235	95,07%	240.123	1,35	19.130	107.933
Majhna podjetja (10–49)	6.897	3,70%	138.355	20,06	18.911	2.741.891
Srednja podjetja (50–249)	1.971	1,06%	193.571	98,21	24.431	12.395.199
Velika podjetja (250+)	330	0,18%	255.351	773,79	31.100	94.243.864
SKUPAJ	186.433	100,00%	827.400	4,44	93.572	501.906

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Podjetja po pravnoorganizacijski obliki in velikosti glede na število oseb, ki delajo, Slovenija, letno, b.l.

Leta 2014 je bilo v Sloveniji aktivnih 186.433 podjetij, od katerih jih je 330 sodilo v skupino velikih gospodarskih družb (0,18 %). Po številu so sicer prevladovala mikro podjetja z 0–9 zaposlenimi, ki jih je bilo kar 95 % skupnega števila. Velika podjetja so ustvarila 31,1 mrd EUR prihodkov, kar predstavlja približno tretjino skupnih prihodkov vseh gospodarskih družb v Sloveniji. Približno enak je bil delež števila zaposlenih v velikih podjetjih glede na skupno število zaposlenih oseb v podjetjih. Povprečni letni prihodki na posamezno podjetje so pri velikih gospodarskih družbah znašali 94,2 mio EUR. Vir podatkov je Statistični urad Republike Slovenije. Prikazani so v Tabeli 1 (Statistični urad Republike Slovenije, b.l.).

Pri segmentaciji podjetij glede na njihovo velikost banke kriterije delitve pogosto opredelijo na svoje načine, ki se lahko delno razlikujejo od delitve gospodarskih družb po ZGD-1. Delitev podjetij po velikosti vpliva na področje kreditiranja in drugega bančnega poslovanja s komitenti. Od tega je odvisno mesto obravnave v okviru bančne organizacije,

kot tudi sam način obravnave (pristop bonitetne obravnave in razvrščanja, oblike procesov obravnave vlog, idr.). V nekaterih primerih oziroma namenih je presoja velikosti gospodarskih družb vezana na druge kriterije, kot na primer pri kreditih iz virov multilateralnih finančnih institucij, kot so Evropska investicijska banka, Evropska banka za obnovo in razvoj, idr.

Gospodarska rast v drugi polovici leta 2014 in v letu 2015 je ugodno vplivala na okrevanje realnega sektorja v Sloveniji, kar je okrepilo finančni položaj podjetij in njihovo kreditno sposobnost. Procesi razdolževanja so v številnih dejavnostih znižali visoko zadolženost podjetij na ravni, ki so bile značilne za obdobje pred začetkom hitrega naraščanja finančnega vzvoda in gospodarsko krizo. V drugih dejavnostih in segmentih gospodarstva pa ostajajo stopnje zadolženosti še naprej visoke. Izboljševanje strukture financiranja podjetij še vedno v preveliki meri temelji na zmanjševanju dolga. V prihodnje bi morale bolj temeljiti na povečevanju deležev lastniškega kapitala, ki je še vedno na skoraj enaki ravni kot na vrhu zadolženosti v letu 2008 (Banka Slovenije, 2016b, str. 8).

2.2 Pregled slovenskega bančnega trga

Slovenski bančni trg sestavlja štirinajst bank. Devet jih je v tujem lastništvu. Trinajst bank je univerzalnih in imajo večinoma poslovalnice po celotni Sloveniji. Nekatere imajo večjo prisotnost v določenih regijah, kar je posledica pretekle bančne organiziranosti, ko so prevladoval regionalne banke. Ena od bank, SID – Slovenska izvozna in razvojna banka d.d., Ljubljana, je pooblaščen specializirana slovenska spodbujevalna izvozna in razvojna banka. SID banka je v stoddotni lasti Republike Slovenije in je specializirana za financiranje razvojnih projektov ter zavarovanje izvoznega poslovanja podjetij. Ne ponuja pa klasičnih bančnih storitev podjetjem. Na slovenskem trgu bančnih storitev so poleg bank prisotne še tri hranilnice. Pregled slovenskih bank in hranilnic je na voljo na spletnih straneh Banke Slovenije (Banka Slovenije, b.l.).

Svetovna gospodarska kriza konec leta 2008 je močno prizadela slovensko gospodarstvo, predvsem gradbeni sektor. Banke so se soočile z velikim številom in obsegom slabih terjatev. Dolgotrajnost krize in nizka gospodarska aktivnost v državi se je odrazila tudi na poslabšanem poslovanju bank. V reševanje slovenskih bank se je vključila država. Marca 2013 je bila ustanovljena Družba za upravljanje terjatev bank, d.d. (v nadaljevanju DUTB), katere namen je pomagati pri prestrukturiranju bank sistemskega pomena.

Septembra 2013 je Banka Slovenije pričela s postopkom nadzorovane likvidacije Factor banke d.d. in Probanke d.d. Decembra istega leta je Vlada Republike Slovenije (v nadaljevanju Vlada RS) izvedla dokapitalizacijo NLB d.d., NKBM d.d., Abanke Vipe d.d., Factor banke d.d. in Probanke d.d. Dokapitalizacija je bila izvedena s konverzijo vlog države in s prejemom vrednostnih papirjev Republike Slovenije. Hkrati so bili odpisani

podrejeni instrumenti teh bank. Del slabih terjatev pri NLB d.d. in NKBM d.d. je bil prenesen na DUTB (Banka Slovenije, 2015, str. 56).

Oktober 2014 je bila dodatno dokapitalizirana Abanka Vipava d.d., del njenih slabih terjatev pa je bil prenesen na DUTB, za kar je prejela obveznice DUTB. Decembra 2014 je Vlada RS dokapitalizirala Banko Celje d.d. v obliki vrednostnih papirjev in z denarnim vložkom. Banka je del slabih terjatev prenesla na DUTB, za kar je pridobila obveznice DUTB z jamstvom Republike Slovenije. Pred dokapitalizacijo so bile banki izbrisane podrejene obveznosti.

Skupni znesek dokapitalizacije bank v letih 2013 in 2014 je znašal 3,6 mrd EUR. Skupni bruto znesek prenesenih terjatev na DUTB je v istem obdobju znašal 4,9 mrd EUR, za kar so banke prejele obveznice v višini 1,6 mrd EUR. Ukrepe stabilizacije bančnega sistema v letih 2013 in 2014 prikazuje Tabela 2 (Banka Slovenije, 2015, str. 56–57).

Tabela 2: Ukrepi stabilizacije bančnega sistema s strani Vlade RS in Banke Slovenije v letih 2013 in 2014

Ukrepi Vlade RS in Banke Slovenije	Dokapitalizacija		Odpis podrejenega dolga		Prenos terjatev na DUTB				Prejem obveznic DUTB	
	2013	2014	2013	2014	2013		2014		2013	2014
	Spremembe v mio EUR				bruto vred.	neto vred.	bruto vred.	neto vred.		
Aktivne banke					-3.317	-1.835	-1.555	-605	1.012	551
Banki v post. nadz. likvidac.	445		-64							
SKUPAJ vse banke 2013/14	3.647		-597				-4.873	-2.440	1.563	

Vir: Banka Slovenije, Poročilo o finančni stabilnosti maj 2015, 2015, str. 57, tabela 6.10.

Terjatve, ki so bile prenesene z bank na DUTB, so bile večinoma iz sektorja podjetij in drugih finančnih organizacij (v nadaljevanju DFO), med katerimi je bila skoraj polovica v stečajnem postopku. Na DUTB je bilo prenesenih 61 % nedonosnih terjatev, preostale pa so ostale na bankah. Delež prenesenih terjatev na DUTB je bil višji pri velikih podjetjih in podjetjih v stečaju. Pri majhnih in srednjih podjetjih pa je večji del nedonosnih terjatev ostal na bankah. Stanje nedonosnih terjatev konec leta 2014 glede na prenašanje v DUTB prikazuje Tabela 3 (Banka Slovenije, 2015, str. 57).

Nezavarovane terjatve, ki zamujajo več kot eno leto, banke odpisujejo. Prav tako odpisujejo nezavarovane terjatve pri dolžnikih v stečajnem postopku. Poleg tega banke odpisujejo tudi terjatve, ki so zavarovane z nepremičninami, pri katerih je zamuda daljša

od štirih let in v tem obdobju banka iz unovčitve zavarovanj ni prejela nobenega poplačila (Banka Slovenije, 2015, str. 66).

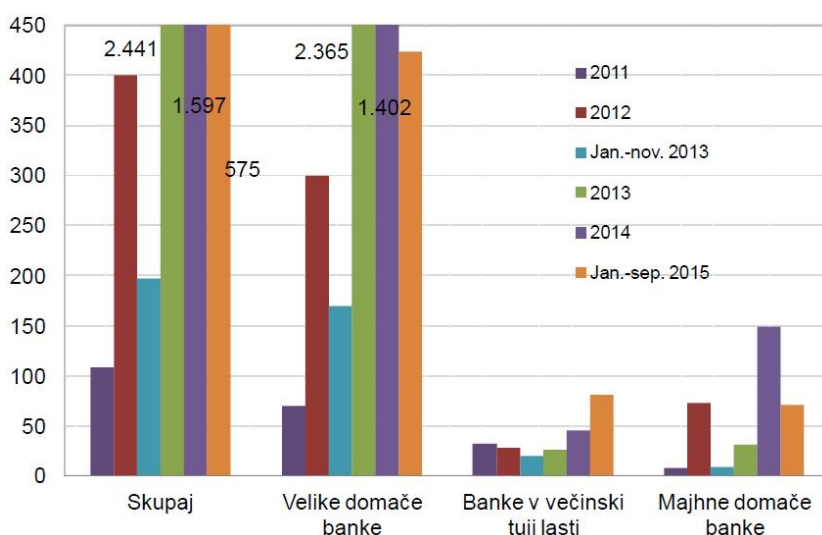
Tabela 3: Stanje nedonosnih terjatev v bančnem sistemu in terjatev prenesenih na DUTB, konec leta 2014

v mio EUR	Podjetja				DFO	Tujci	Prebivalstvo	Ostalo	Skupaj
	Skupaj	SME	Velika	Ostalo					
Pri bankah	2.709	1.775	914	20	199	1.137	378	25	4.448
Pri DUTB	4.259	1.991	2.202	66	666	/	/	/	4.925
Skupaj	6.968	3.766	3.116	86	865	1.137	378	25	9.374
Delež pri DUTB (%)	61,1	52,9	70,7	77,0	77,0	/	/	/	52,5

Vir: Banka Slovenije, Poročilo o finančni stabilnosti maj 2015, 2015, str. 57, tabela 6.11.

Slika 5 prikazuje odpise finančnih sredstev pri bankah v obdobju od leta 2011 do konca tretjega četrtletja 2015, pri čemer so prikazani podatki za tri skupine bank, in sicer velike in majhne domače banke ter banke v tuji lasti. Odpisi so se bistveno povečali ob prenosu slabih terjatev na DUTB konec leta 2013, kar je dvignilo obseg odpisov pri velikih domačih bankah na 2,4 mrd EUR v 2013 oziroma na 6-kratni obseg glede na 2012.

Slika 5: Odpisi finančnih sredstev pri bankah v mio EUR

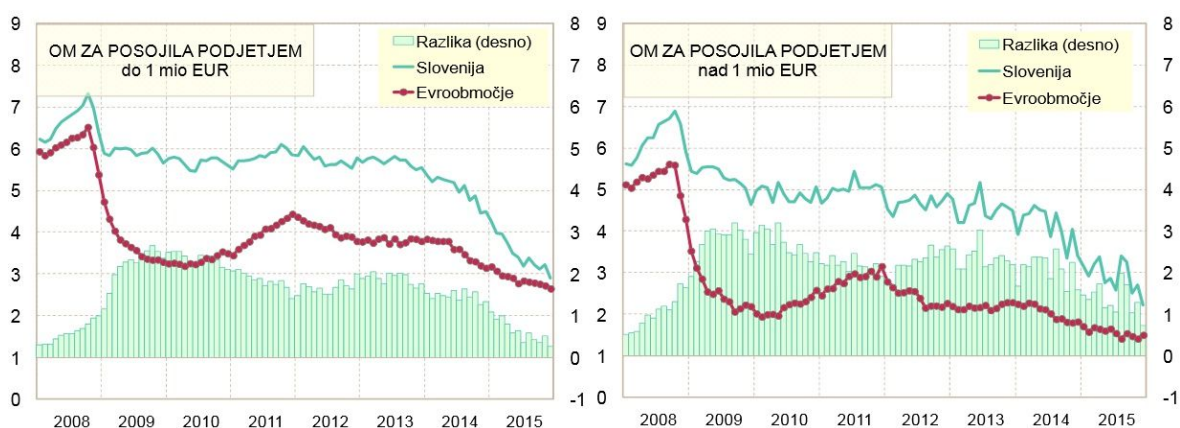
Vir: Banka Slovenije, Poročilo o finančni stabilnosti januar 2016, 2016, str. 18, slika 2.11.

V letu 2014 je bil obseg odpisov še vedno zelo visok, saj je pri velikih domačih bankah znašal 1,4 mrd EUR, k čemer je bistveno prispevala Abanka d.d. ob prenosu slabih terjatev na DUTB oktobra 2014. V zadnjem obdobju se obsegi odpisov finančnih terjatev

stabilizirajo. Pri bankah v večinski tuji lasti in majhnih domačih bankah ni prišlo do tako izrazitih sprememb obsegov odpisanih finančnih sredstev, je pa opazen trend naraščanja (Banka Slovenije, 2015, str. 66; Banka Slovenije, 2016b, str. 18).

Za leto 2015 je značilno izrazito zniževanje posojilnih obrestnih mer slovenskih bank za posojila podjetjem, ki so se predvsem za posojila do 1 mio EUR močno približale povprečju obrestnih mer evroobmočja, in sicer na razlike, ki so veljale leta 2008. Primerjavo gibanja obrestnih mer slovenskih bank glede na povprečje evroobmočja za posojila podjetjem pod in nad 1 mio EUR prikazuje Slika 6. S približevanjem obrestnih mer povprečju evroobmočja se je močno izboljšala konkurenčnost slovenskih bank v primerjavi s tujino, kar bi v prihodnje lahko pritegnilo tista podjetja, ki so se zaradi razlike v obrestnih merah odločala za financiranje v tujini. Po drugi strani pa je imelo hitro padanje obrestnih mer v letu 2014 in predvsem 2015 za posledico nižanje prihodkov bank, kar se nadaljuje v letu 2016. Znižanje aktivnih obrestnih mer je v veliki meri tudi posledica zniževanja pasivnih obrestnih mer bank (Banka Slovenije, 2016b, str. 24).

Slika 6: Primerjava slovenskih obrestnih mer za nova posojila z obrestnimi merami v evroobmočju v odstotkih

Vir: Banka Slovenije, Mesečna informacija o poslovanju bank februar 2016, 2016, str. 3, slika 1.

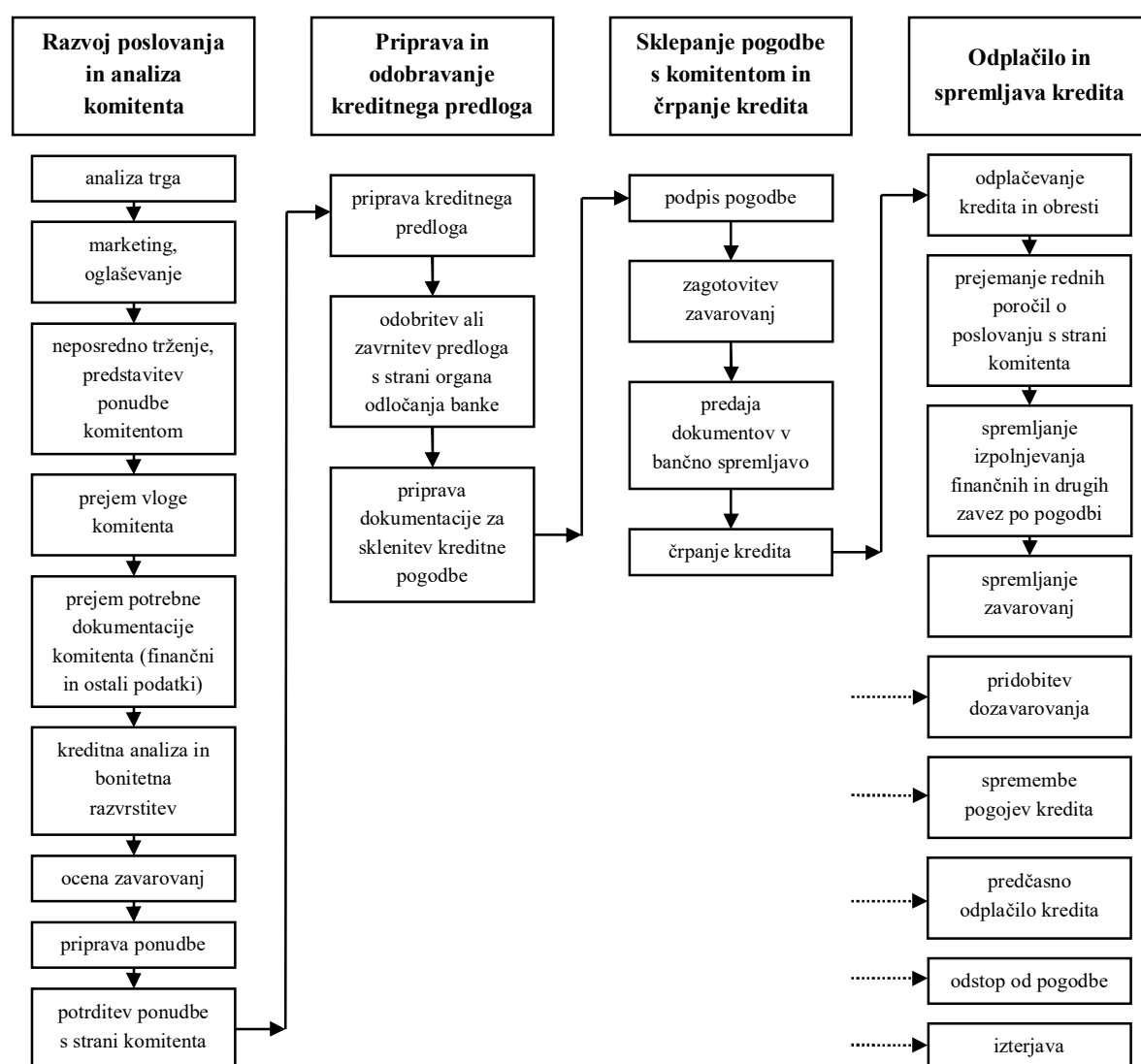
Za leti 2014 in 2015 je značilen tudi preobrat pri povpraševanju po posojilih glede na vrsto posojila. V primerjavi s preteklim obdobjem so podjetja zmanjševala povpraševanje po posojilih za prestrukturiranje, ki je kot edino naraščalo v letih gospodarske krize. To je bil značilen pokazatelj težav, ki so jih imele gospodarske družbe pri odplačevanju dolgov. Z okrevanjem gospodarske aktivnosti se je povečalo predvsem povpraševanje po posojilih za investicije, pri čemer je bila rast izrazitejša pri bankah v tuji lasti, a je bila visoka tudi pri bankah v slovenskem lastništvu. Zaradi povečane gospodarske aktivnosti in investicij se trendi rasti povpraševanja po posojilih za investicije in tekoče poslovanje pričakujejo tudi v prihodnjih obdobjih (Banka Slovenije, 2016b, str. 27).

3 KREDITNO ODLOČANJE BANK

3.1 Proces odobravanja kreditov in garancij

Kot sem že opisala v uvodnem in prvem poglavju, je ena izmed najpomembnejših dejavnosti bank kreditiranje gospodarstva. Pri tem banke v okviru svoje posredniške vloge prelivajo zbrana sredstva suficitnih enot k deficitnim enotam. Aktivnosti bančnih sodelavcev v procesu odobravanja kreditov in garancij gospodarskim družbam se lahko razdelijo v štiri glavne skupine, kar je prikazano na Sliki 7.

Slika 7: Proces kreditiranja

Vir: Prirejeno po T. W. Koch & S. S. MacDonald, Bank Management, 2006, str. 354, slika 10.7.

Prva skupina predstavlja razvoj poslovanja in analizo komitenta. Sem sodijo aktivnosti, pri katerih bančni svetovalci za kreditiranje iščejo nove poslovne priložnosti. Tu gre za izrazito marketinške in prodajne procese, v katerih bančni sodelavci pridobivajo nove komitente, obstoječim komitentom pa poskušajo prodati bančne produkte in storitve po ustreznih pogojih. Pri tem se na trgu spopadajo s konkurenco drugih bank in pri določenih produktih in/ali storitvah tudi z drugimi ponudniki. Svetovalci za podjetja morajo v razgovoru s komitenti v prvi vrsti pridobiti informacije o njihovih potrebah in željah, ki so osnova za odločitev o tem, katere bančne produkte oziroma storitve jim bodo ponudili in pod kakšnimi pogoji.

Za pripravo ponudbe je potrebno opredeliti in ovrednotiti tveganja, od katerih so odvisni kreditni pogoji, predvsem višina kredita, obrestna mera in potrebna zavarovanja. Med tveganji je najpomembnejše kreditno tveganje, ki predstavlja tveganje popolnega ali delnega neplačila glavnice in/ali obresti kredita. Opis kreditnega in ostalih tveganj bančnega poslovanja je prikazan v petem poglavju. Za ocenjevanje kreditnega in drugih tveganj imajo banke vpeljane sisteme bonitetnega razvrščanja komitentov. Ti sistemi vključujejo posebne bonitetne modele, ki na osnovi finančnih in kvalitativnih informacij izračunajo bonitetno razvrstitev, ki predstavlja merilo kreditnega tveganja. V primerih velikih podjetij je potrebna poleg avtomatskega modelskega izračuna še individualna presoja, ki jo izvede kreditni analitik.

V primeru velikih naložb morajo bančni svetovalci tudi preveriti, ali je pri komitentu presežen kriterij velike izpostavljenosti in je za odobritev potrebno predhodno pridobiti soglasje nadzornega sveta banke. Če zaradi omejitev velike izpostavljenosti naložbe ni mogoče ponuditi, se lahko banka s komitentom dogovori za nižji znesek ali se z drugimi bankami dogovori za sodelovanje v obliki sindiciranega kreditiranja.

Drugi sklop aktivnosti predstavlja priprava in odobravanje kreditnega predloga. Za aktivnosti v tej skupini je značilno, da se večinoma odvijajo znotraj banke. Glede na obseg in kompleksnost ponujenega bančnega posla so v te procese vključeni tudi ostali oddelki in podporne službe, na primer oddelek za kreditne analize, določanje bonitet, upravljanje s tveganji, zakladništvo, kontroling, marketing, pravna služba, idr.

Tretji sklop aktivnosti zajema sklepanje pogodbe s komitentom in črpanje kredita. Tu je spet vključeno intenzivnejše sodelovanje z bančnim komitentom, koristnikom kredita. Sem sodijo aktivnosti za sklenitev pogodb o kreditiranju, vzpostavitev zavarovanj in izpolnitev vseh drugih pogojev za pričetek črpanja kredita.

Zadnji sklop aktivnosti zajema odplačevanje kredita in obresti ter spremljavo izvajanja določil, ki so bila vključena v kreditno pogodbo. Glavnino aktivnosti izvajajo bančni sodelavci v sodelovanju s komitentom. Za nadzor izvajanja kreditnih pogodb so običajno

odgovorni svetovalci za podjetja in v nekaterih primerih za to specializirani oddelki, operativne aktivnosti pa izvajajo oddelki spremljave poslovanja. Ena od pomembnejših aktivnosti v tem sklopu je redna spremljava vrednosti zavarovanj in s tem povezane aktivnosti v primerih morebitnih potreb po dozavarovanju naložb.

3.2 Izvedba bančnega posla

Ob črpanju kredita pride na aktivni strani izkaza finančnega položaja banke do preoblikovanja iz ene oblike finančnih sredstev v drugo obliko, in sicer iz likvidnih sredstev (gotovina na računu, kratkoročni depoziti, depoziti na odpoklic, idr.) v kreditno naložbo banke. Hkrati banka na pasivni strani takoj oblikuje oslabitev za kreditno naložbo glede na kreditno tveganje. Oslabitev finančnega sredstva (kreditne naložbe) izkaže tudi v izkazu poslovnega izida kot odhodek iz oslabitve. Na aktivni strani izkaza finančnega položaja pa oslabitev izkaže kot popravek vrednosti finančnega sredstva (kreditne naložbe) zaradi oslabitve. Velikost oslabitve je odvisna od kreditnega tveganja, katerega glavno merilo je boniteta komitenta, upoštevajo pa se tudi druge informacije in kriteriji. Poleg bonitete komitentov banke spremljajo tudi bonitete terjatev. V primeru višje bonitete je kreditno tveganje manjše in je tudi velikost oslabitve manjša. Banka mesečno prilagaja obseg oslabitev glede na spreminjanje izpostavljenosti banke do komitenta, glede na bonitetno razvrstitev komitenta, glede na bonitetno razvrstitev terjatve, idr. V primeru zmanjšanja kreditnega tveganja se velikost oslabitve zmanjša in obratno.

V primeru izdanih garancij, ki predstavljajo s strani banke prevzete obveznosti komitentov in so zunaj-bilančne postavke, banka oblikuje rezervacije. Rezervacije za prevzete obveznosti po zunaj-bilančnih postavkah (garancije, idr.) se v izkazu poslovnega izida izkažejo kot odhodek iz oblikovanja rezervacij, v izkazu finančnega položaja pa na pasivni strani kot obveznost iz rezervacij.

V primeru neplačila obveznosti po kreditni pogodbi banka najprej sproži ustrezne postopke izterjave in v primeru zavarovanih kreditov prične z unovčevanjem zavarovanj. V primeru, ko banka oceni, da finančno sredstvo (kreditna naložba in pripadajoče redne in zamudne obresti) ne bo povrnjeno in so hkrati izpolnjeni tudi drugi s predpisi zahtevani pogoji, banka odpravi pripoznanje tega finančnega sredstva iz izkaza finančnega položaja oziroma odpiše terjatev do komitenta. Do zaključka postopka izterjave banka vodi odpisano terjatev v zunaj-bilančni evidenci.

3.3 Krediti in drugi bančni produkti

Na področju bančnega poslovanja s komitenti – pravnimi osebami oziroma srednjimi in velikimi gospodarskimi družbami, se najpogosteje uporabljajo naslednji bančni produkti in storitve (Izbrana banka, 2014):

- dolgoročni krediti,
- kratkoročni krediti,
- garancije,
- obljube,
- akreditivi,
- odkupi terjatev.

Dolgoročni bančni krediti so namenjeni za financiranje stalnih in gibljivih sredstev pri investicijah komitentov. Ročnost je daljša od enega leta, kar povečuje tveganje banke, saj ob odobritvi ni mogoče natančno oceniti odplačilne sposobnosti komitenta v prihodnjih obdobjih. Banka od komitenta običajno zahteva predložitev investicijskega elaborata. V procesu obravnave banka oceni upravičenost investicije z ekonomskega, finančnega in tehnično – tehnološkega vidika ter se za kreditiranje investicije odloči samo v primeru ocene, da je tveganje obvladljivo.

Kratkoročni bančni krediti so namenjeni financiranju gibljivih sredstev in zagotavljanju likvidnosti komitenta z ročnostjo do enega leta. Lahko so v obliki klasičnega odplačilnega kredita, revolving kredita ali klasičnega limita na poslovnem računu. Zaradi krajših odplačilnih rokov je tveganje banke manjše in ga banke ob ustrezni kreditni analizi lahko natančneje ocenijo.

Bančna garancija je pisna zaveza, ki jo banka izda na podlagi naročila komitenta. V njej se banka zavezuje, da bo v roku veljavnosti upravičencu na prvi poziv plačala zahtevani znesek, če komitent – naročnik garancije ne izpolni svojih obveznosti. Tveganje garancije je enako kot pri kreditu in je odvisno od kreditne sposobnosti komitenta, zavarovanj in vrste garancij. Garancija ni odvisna od osnovnega posla med upravičencem in naročnikom, ampak od določil, ki so navedena v garancijskem tekstu. Obstaja več vrst garancij:

- plačilne, ki so namenjene zavarovanju izpolnitve finančnih obveznosti naročnika garancije (garancija za vračilo avansa, vračilo kredita, pravočasno plačilo blaga oziroma storitev, za zavarovane plačila carinske obveznosti, idr.),
- storitvene, ki so namenjene zavarovanju izpolnitve nefinančnih obveznosti naročnika garancije (garancija za resnost ponudbe, za dobro izvedbo del, za odpravo napak v garancijski dobi, idr.).

Obljube banke pomenijo zavezo banke, da bo komitentu odobrila kredit ali garancijo v določeni višini in pod določenimi pogoji. Glede na prevzeto tveganje se delijo na:

- zavezujoče, ki pomenijo nedvoumno obljubo banke in predstavljajo potencialno obveznost banke ter s tem višje tveganje,

- nezavezujoče, ki ne vsebujejo nedvoumne obljube banke za odobritev kredita oziroma izdaje garancije in ne povečujejo tveganja banke.

Akreditivi so instrumenti zavarovanja plačil, ki se uporabljajo predvsem v mednarodni trgovini in predstavljajo najpogostejši instrument trgovinskega bančništva. Akreditiv je nepreklicna zaveza banke, ki jo izda na osnovi naročila komitenta (kupca ali uporabnika storitev), da bo koristniku akreditiva (prodajalcu ali izvajalcu storitev) v dogovorjenem roku plačala dogovorjeni znesek na podlagi predloženih dokumentov skladno s pogoji in roki akreditiva. V primeru gotovinskega kritja zneska akreditiva s strani komitenta banka nima kreditnega tveganja. V primeru, ko je akreditiv odprt na podlagi odobrenega kredita za kritje, je tveganje banke enako tveganju odobrenega kredita.

Odkupi terjatev se pogosto pojavljajo v trgovinskem bančništvu. Tveganje pri odkupu terjatev je za banko enako kot pri kreditih. Zapadlih terjatev banka običajno ne odkupuje. Banka od komitenta lahko odkupi terjatev kot:

- pravi odkup terjatev, ko je dolžnik obveščen o prodaji terjatve in svojo obveznost poravnava neposredno kupcu terjatve,
- tihi odkup terjatev, ko dolžnik ni obveščen o prodaji terjatve in obveznosti iz naslova terjatev še naprej poravnava prodajalcu terjatve – komitentu.

3.4 Zavarovanja bančnih naložb

Banke pri kreditiranju komitentov prevzemajo kreditno tveganje v obliki tveganja nastanka izgube zaradi nepoplačila obresti in glavnice kredita. Kreditno tveganje banke zmanjšujejo z zavarovanji. Poleg tega lahko banke na osnovi ustreznih zavarovanj zmanjšujejo kapitalske zahteve za kreditno tveganje po Baslu II. Zavarovanja nimajo vpliva na bonitetno razvrstitev komitentov in/ali terjatev.

3.4.1 Vpliv zavarovanj na poslovanje banke

Zavarovanja bančnih naložb povečujejo varnost poslovanja bank. V primeru neplačila omogočajo večjo poplačljivost terjatev in s tem povečujejo donosnost bančnega poslovanja. Poleg tega zavarovanja omogočajo prihranek pri oblikovanju oslabitev finančnega sredstva oziroma rezervacij za prevzete obveznosti po zunaj-bilančnih postavkah. Zavarovanja tudi znižujejo potrebni obseg kapitala, katerega rezervacija je zahtevana po Baslu II za tvegane izpostavljenosti banke (Izbrana banka, 2014).

Pri izračunu oslabitve finančnega sredstva oziroma rezervacij za prevzete obveznosti lahko banka upošteva prvovrstna zavarovanja. V primeru prvovrstnih zavarovanj oblikovanje oslabitev oziroma rezervacij ni potrebno. Prvovrstna zavarovanja vključujejo (Sklep o

ocenjevanju izgub iz kreditnega tveganja bank in hranilnic, Ur.l. RS, št. 50/2015, str. 5640):

- bančne vloge, za katere je pogodbeno določena obveznost, da se uporabijo za poplačilo dolžnikove obveznosti do banke,
- vrednostne papirje Republike Slovenije in Banke Slovenije, jamstva Republike Slovenije in vrednostne papirje, ki so zavarovani z jamstvom Republike Slovenije,
- vrednostne papirje in jamstva Evropske centralne banke, mednarodnih organizacij in multilateralnih razvojnih bank,
- vrednostne papirje in jamstva enot centralne ravni držav ali centralnih bank, katerih bonitetna ocena ustreza določeni stopnji kreditne kakovosti,
- vrednostne papirje in jamstva enot regionalne ali lokalne ravni držav ter oseb javnega sektorja, ki se obravnavajo kot enote centralne ravni držav iz prejšnje alineje, na ozemlju katerih so ustanovljene,
- garancije na prvi poziv in vrednostni papirji bank, katerih dolgoročna bonitetna ocena ustreza določeni stopnji kreditne kakovosti.

Zavarovanja, ki so ustrezna po Baslu II, znižujejo kapitalsko zahtevo za kreditno tveganje po Baslu II. To omogoča racionalnejšo rabo kapitala banke, oziroma odobritev več naložb pri danem kapitalu. Na ta način banka povečuje obrestne in neobrestne prihodke. Da bi se zavarovanja lahko uporabila za znižanje kapitalske zahteve po Baslu II, morajo izpolnjevati stroge minimalne zahteve glede lastnosti zavarovanja, zagotavljanja pravne varnosti, določitve in spremljanja vrednosti zavarovanj, idr.

Pri izračunu kapitalskih zahtev po standardiziranemu pristopu po Baslu II so za del stvarnih zavarovanj predpisana razmerja med vrednostjo zavarovanja in višino izpostavljenosti, ki zagotavljajo polno zavarovanje izpostavljenosti (Izbrana banka, 2014):

- pri zastavi stanovanjskih nepremičnin, ocenjenih po tržni vrednosti, je razmerje 1,67,
- pri zastavi poslovnih nepremičnin, ocenjenih po tržni vrednosti, je razmerje 2,00,
- pri zastavi dolžniških vrednostnih papirjev držav in centralnih bank je razmerje 1,25.

Najpogostejše vrste zavarovanj, ki jih banke spremljajo po kriterijih Basla II, so zastava depozita, zastava nepremičnin, garancije in poročta držav, garancije bank, državne obveznice, obveznice centralne banke in obveznice bank.

3.4.2 Določitev in spremljava vrednosti zavarovanj

Pri zavarovanjih je za banko najpomembnejše pravilno ugotavljanje vrednosti zastavljenih stvari oziroma finančnih instrumentov. Vrednost zastavljene nepremičnine ali premičnine,

ki je določena na osnovi dejansko plačanih oziroma vloženih sredstev, ni vedno in v vseh primerih ustrezna osnova za presojo dejanske tržne vrednosti zastavljene stvari. V primeru neugodnih sprememb na trgu lahko postane ta vrednost bistveno nižja in v skrajnem primeru lahko zavarovanja celo niso unovčljiva in so tako neprimerna za zavarovanje bančnih naložb.

Banke vrednost zastavljenih stanovanjskih in poslovnih nepremičnin večinoma ugotavljajo po tržni vrednosti. V primeru odobravanja naložb podjetjem cenitev praviloma banki predložijo komitenti. Cinitve morajo opraviti cenilci z uradno priznano in veljavno licenco za ocenjevanje vrednosti nepremičnin. Za preverjanje in kontrolo vrednosti nepremičnin ima večina bank zaposlene ustrezno kvalificirane in licencirane cenilce, lahko pa za izvedbo teh storitev uporabljajo ustrezne zunanje izvajalce. Podobno velja tudi za zastavljene premičnine, pri katerih banke pridobijo ustrezne tržne vrednosti, ki jih ocenijo pooblaščen bančni ali zunanji pooblaščen ocenjevalci vrednosti strojev in opreme ali sodni cenilci ustrezne stroke.

Bančni oddelki za poslovanje s podjetji morajo med trajanjem razmerja zavarovanj z nepremičninami redno spremljati vrednosti zastavljenih nepremičnin in enkrat letno izdelati ocene teh vrednosti, tako za poslovne kot tudi za stanovanjske nepremičnine. Za izvajanje teh ocen niso potrebni neodvisni ocenjevalci, ampak jih banke izdelujejo same z uporabo statističnih metod na podlagi podatkov o gibanju cen nepremičnin. Tudi v primerih zavarovanj z zastavo premičnin banke vrednosti zavarovanj spremljajo enkrat letno, pri čemer za spremljavo običajno uporabljajo ocenjeno vrednost ter amortizacijsko stopnjo, ki ustreza preostali življenjski dobi (Izbrana banka, 2014).

Če pride do večjih sprememb pogojev na trgu, morajo banke vrednosti nepremičnin in/ali premičnin spremljati pogostejše. V primeru nepremičnin morajo banke ob takšnih spremembah pridobiti ponovno oceno neodvisnega ocenjevalca, če se vrednosti nepremičnin oziroma splošne tržne cene na območju, kjer se nahaja nepremičnina, znižajo za več kot 20 % v obdobju enega leta od zadnje cinitve. Ne glede na to pa morajo banke vsakih 5 let ponovno pridobiti oceno neodvisnega ocenjevalca, oziroma za kredite večjih zneskov vsaka 3 leta (Izbrana banka, 2014).

V primerih določitve vrednosti zavarovanj s finančnimi instrumenti morajo banke pridobiti njihove tržne vrednosti, in sicer pri zavarovanjih z delnicami in deleži družb, obveznicami, državnimi zakladnimi menicami, komercialnimi zapisi, blagajniškimi zapisi, potrdili o vlogah, ipd. Banke pridobijo tržne vrednosti na organiziranem trgu oziroma ustrezni borzi, če vrednostni papirji kotirajo na borzi. V primerih zastave poslovnih deležev in vrednostnih papirjev, ki ne kotirajo na borzi, pripravijo oceno vrednosti kvalificirani bančni ali zunanji sodelavci za področje vrednotenja.

Vrednosti zastavljenih finančnih instrumentov morajo med trajanjem naložbenega razmerja banke redno spremljati. Tržne vrednostne papirje in točke vzajemnih skladov običajno spremljajo na dnevnem nivoju, vrednostne papirje, ki ne kotirajo na borzi, pa najmanj enkrat letno.

3.4.3 Vrste zavarovanj

Banka od komitentov – pravnih oseb, sprejema naslednja zavarovanja za kredite in druge bančne naložbe (Izbrana banka, 2014):

- Zastava depozita je ena izmed najbolj likvidnih oblik zavarovanja, ki je primerna za vse vrste naložb. Ročnost depozita mora biti usklajena z zapadlostjo naložbe.
- Zastava nepremičnin z vpisom hipoteke v zemljiško knjigo daje banki prednostno pravico pri poplačilu iz vrednosti nepremičnine ob njeni prodaji. Pomembna je pravilna ocena tržne in likvidacijske vrednosti nepremičnine, ki naj bi presegala vrednost kredita.
- Zastava premičnin (stroji, oprema, naprave, vozila, idr.) nastane s sklenitvijo zastavne pogodbe in vpisom v Register zastavnih pravic na premičninah pri Agenciji Republike Slovenije za javnopravne evidence in storitve (v nadaljevanju AJPEs). Ker je ročna zastava (izročitev premičnine banki v posest) v praksi redka, je zastava premičnin za banko manj primerno zavarovanje.
- Zastava vrednostnih papirjev je primerna oblika zavarovanja kreditov v času stabilnih gospodarskih razmer za kredite krajših ročnosti. Odvisna je od kvalitete vrednostnega papirja.
- Zastava kapitalskega deleža v družbi se realizira s pogodbo o zastavi, sklenjeno v obliki notarskega zapisa. Kakovost zavarovanja je odvisna od bonitete družbe, katere kapitalski delež se zastavlja.
- Zastava/odstop terjatev je bolj tvegano zavarovanje in zato manj primerno za zavarovanje bančnih kreditov. Pri zastavi terjatev dobi banka zastavno pravico na terjatvah, pri odstopu terjatev pa postane imetnik terjatve.
- Prejeta garancija predstavlja v primeru dobre kvalitete garanta zelo kakovostno obliko zavarovanja, saj je plačljiva na prvi pisni poziv upravičenca.
- Poroštvo (pravne ali fizične osebe) je ena izmed najenostavnejših oblik zavarovanja kreditov. Za nastanek poroštva zadostuje podpis poroštvne izjave. Poroštvo je lahko solidarno ali subsidiarno. Banka običajno zahteva solidarno poroštvo, pri katerem lahko pozove poroka k plačilu takoj in ne šele po neuspešnem unovčevanju terjatve pri dolžniku.
- Patronatska izjava je zelo redka oblika zavarovanja kreditov. Uporablja se predvsem pri povezanih podjetjih. Večinski lastnik podjetja, ki najame kredit, se v izjavi zaveže,

da bo poskrbel za redno in pravočasno vračilo kredita. Patronatska izjava ne daje popolnega jamstva.

- Zavarovanje pri zavarovalnici, s katero ima banka sklenjeno pogodbo o zavarovanju kreditov, je pogosta oblika zavarovanja pri kreditih, odobrenih fizičnim osebam. Pri gospodarskih družbah se največkrat uporablja v primeru zavarovalnih polic, sklenjenih pri SID banki.

3.5 Velika izpostavljenost in omejitve kreditiranja

Skladno s slovensko in EU zakonodajo morajo banke spremljati veliko izpostavljenost. Največja dopustna izpostavljenost banke do posamezne osebe oziroma do skupine povezanih oseb ne sme presegati 25 % sprejemljivega kapitala banke. Sprejemljivi kapital banke je določen kot vsota temeljnega kapitala in dodatnega kapitala, ki je enak ali nižji od tretjine temeljnega kapitala. V primeru, ko banka nima dodatnega kapitala, je sprejemljivi kapital enak kapitalu banke (Izbrana banka, 2014).

Drugi sklop velike izpostavljenosti se nanaša na primere, ko celotna izpostavljenost dosega ali presega 10 % sprejemljivega kapitala banke. V teh primerih je za bančno naložbo potrebno predhodno pridobiti soglasje nadzornega sveta. V primerih nadaljnega preseganja sprejemljivega kapitala banke z novimi bančnimi naložbami so potrebna dodatna soglasja nadzornega sveta, običajno za vsakih 5 % (Izbrana banka, 2014).

Bančni svetovalci, ki so odgovorni za kreditiranje gospodarskih družb, morajo spremljati veliko izpostavljenost. Izračun velike izpostavljenosti je potreben v primerih priprave novih naložb, sprememb kvalitete zavarovanj in nastanka povezane osebe ali sprememb v povezanosti oseb. V primeru, da zaradi omejitev velike izpostavljenosti banka ne more odobriti naložbe, se lahko odloči za odobritev nižjega zneska ali komitentu ponudi izvedbo v obliki sindiciranega kredita.

3.6 Zakonodaja, regulacija in nadzor bank

3.6.1 Zagotavljanje kapitalske ustreznosti bank

Banke za vzdrževanje kreditnega portfelja potrebujejo kapital. Zaradi izpostavljenosti kreditnemu tveganju, to je tveganju neplačila obresti in/ali glavnice za dane kredite, obstaja nevarnost, da bi imela banka izgubo in ne bi bila sposobna poravnati svojih obveznosti. Za pokrivanje tovrstnih obveznosti morajo imeti banke zadostno višino lastnih sredstev. V ta namen bančna zakonodaja predpisuje minimalen obseg kapitala, ki ga morajo zagotavljati banke. V primeru, da banka nima zadostnega kapitala, jo morajo lastniki dokapitalizirati. V nasprotnem primeru mora banka zmanjšati oziroma odprodati del svojih naložb.

Baselski kapitalni sporazumi (angl. *Basel Capital Accords*) oziroma baselska priporočila predstavljajo minimalne standarde, ki jih objavlja Baselski odbor za bančni nadzor (angl. *Basel Committee on Banking Supervision*, v nadaljevanju BCBS) z namenom reguliranja varnosti poslovanja bank s predpisovanjem kapitalne ustreznosti, zagotavljanjem stabilnosti mednarodnega finančnega sistema in bančnega nadzora. BCBS je bil oblikovan leta 1974 v Baslu pri Banki za mednarodne poravnave (angl. *Bank for International Settlements*, v nadaljevanju BIS). Baselski kapitalni standardi so namenjeni predvsem državam članicam BIS, a niso zavezujoči. O njihovi uvedbi v domačo zakonodajo se posamezne države odločajo različno. Za države EU so priporočila obvezna. (Štiblar, 2015, str. 7).

Prvi baselski kapitalni sporazum (v nadaljevanju Basel I) je bil sprejet leta 1988 kot rezultat prizadevanja BCBS za poenotenje minimalnih kapitalnih zahtev za banke. Glavni cilj je bila ustrezna obravnava kreditnega tveganja bank z okrepitvijo njihove kapitalne osnove, s čimer bi se povečala tudi stabilnost mednarodnega finančnega sistema in izenačili pogoji poslovanja. Glede na kreditno tveganje je Basel I določal uteži za postavke bančne aktive. Pri bankah, ki so poslovale v mednarodnem prostoru, je znašal minimalni zahtevani kapital 8 % od s tveganji obteženih sredstev. Leta 1996 so Basel I razširili še s kapitalnimi zahtevami za tržna tveganja, kjer so lahko banke uporabile lastne metode merjenja (Štiblar, 2010, str. 170).

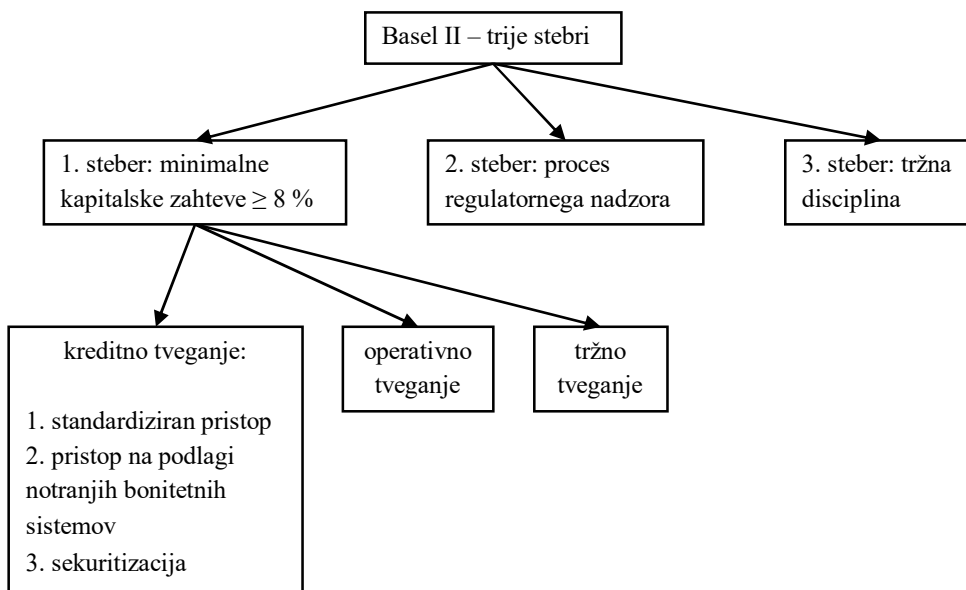
Drugi baselski kapitalni sporazum (Basel II) je bil sprejet leta 2004, večina držav EU pa ga je v svojo zakonodajo vključila do leta 2006. Basel I je namreč imel nekatere pomanjkljivosti, saj je dajal poudarek predvsem kreditnim in premalo upošteval ostala tveganja. To je veljalo predvsem za nove oblike tveganj, ki so izhajala iz novih finančnih instrumentov in produktov, liberalizacije finančnih trgov ter povečanega institucionalnega povezovanja. Poleg tega se je Basel I osredotočal zgolj na kvantitativno merjenje kapitalne ustreznosti, kvalitativnih vidikov pa ni upošteval (Štiblar, 2010, str. 171).

Basel II predstavlja širitev Basla I v obliki tristebnega modela, kar prikazuje Slika 8. Prvi steber določa minimalne kapitalne zahteve za obravnavo kreditnega, operativnega in tržnega tveganja. Drugi steber opredeljuje izvajanje regulatornega nadzora. Tretji steber pa je namenjen krepitvi tržne discipline, kjer ima glavno vlogo povečana in pogostejša objava podatkov, kar naj bi povečalo transparentnost poslovanja bank (Štiblar, 2015, str. 8).

Prvi steber opredeljuje zahteve za kapitalno ustreznost. Kot bom prikazala kasneje v poglavju o bančnih tveganjih, vsak dani kredit prinaša banki dodatno izpostavljenost zaradi tveganj. To velja tudi za zunaj-bilančne postavke. Podobno kot Basel I tudi Basel II opredeljuje tveganjem prilagojeni znesek izpostavljenosti kot produkt vrednosti izpostavljenosti in uteži tveganja. Vrednost izpostavljenosti iz posamezne postavke sredstev, na primer kredita, je enaka njeni knjigovodski vrednosti. Za zunaj-bilančne

postavke, na primer garancije, pa je enaka določenemu odstotku njene vrednosti, zmanjšanim za že oblikovane rezervacije. V primerih visokega tveganja se zunaj-bilančne postavke upoštevajo v 100 %, v primerih nižjih tveganj pa se pri določitvi vrednosti izpostavljenosti upoštevajo nižji odstotki. V primeru zelo nizkega tveganja se zunaj-bilančne postavke ne upoštevajo pri določitvi tveganjem prilagojenih zneskov izpostavljenosti.

Slika 8: Basel II – tristebni pristop

Vir: K. Matthews & J. Thompson, *The Economics of Banking*, 2008, str. 198, slika 12.1

Glavni kazalnik, ki opredeljuje kapitalsko ustreznost banke, je količnik kapitalske ustreznosti, ki je opredeljen z enačbo (1):

$$\text{količnik kapitalske ustreznosti} = \frac{\text{celotni kapital banke (1., 2. in 3. reda)}}{\text{tveganjem prilagojena aktiva}} \geq 8 \% \quad (1)$$

Banka mora zagotavljati zahtevano kapitalsko ustreznost, tako da vrednost količnika kapitalske ustreznosti ne pade pod 8 %. Basel II za kapital banke opredeli tri skupine (Glogovšek & Beloglavec, 2002, str. 80):

- kapital 1. reda (angl. *Tier 1 capital*): trajni delniški lastniški kapital in razkrite rezerve (vplačani presežek kapitala, zakonske rezerve, splošne rezerve, nerazdeljeni dobiček),
- kapital 2. reda (angl. *Tier 2 capital*): dodatni kapital – nerazkrite rezerve, revalorizacijske rezerve, splošne rezervacije in hibridni kapitalski instrumenti,
- kapital 3. reda (angl. *Tier 3 capital*): kratkoročni podrejeni dolg.

Tveganju prilagojeno aktivo (sredstva) sestavljajo prej opisani, tveganjem prilagojeni zneski izpostavljenosti sredstev in ustreznih zunaj-bilančnih postavk, kjer so upoštevana kreditna, operativna in tržna tveganja. Basel II opredeljuje pet kategorij, v katere banke razvrščajo svoja sredstva (kredite in druge naložbe) glede na skupine komitentov oziroma značilnosti naložb in tveganj, in sicer korporacije (naložbe v velika podjetja), banke, država in javni sektor, prebivalstvo ter majhna in srednja podjetja in naložbe v kapital podjetij oziroma lastniški deleži v lasti banke (Bessis, 2010, str. 234).

Tabela 4: Primerjava zahtev po kapitalskih sporazumih Basel II in Basel III

Basel II			Basel III	
Minimalni količnik *	Sestavine postavke	Naziv postavke	Sestavine postavke	Minimalni količnik *
2,0 %	• navadne delnice • zadržani dobički oziroma rezerve • manjšinski deleži • nekatere prednostne delnice • minus odbitne postavke	temeljni kapital Core Tier 1 kot del temeljnega kapitala Tier 1	• navadne delnice • zadržani dobički oziroma rezerve • določeni manjšinski deleži • minus vse dosedanje odbitne postavke • minus dodatne odbitne postavke • prednostne delnice so v splošnem izvzete • deleži tihih družbenikov v splošnem izvzete	4,5 – 7,0 %
		varnostne rezerve ali blažilci (dodatna zahteva)	• v obliki temeljnega kapitala	2,5 %
2,0 %	• nekatere prednostne delnice • hibridni instrumenti temeljnega kapitala • minus odbitne postavke	dodatni temeljni kapital	• nekatere prednostne delnice • določeni manjšinski deleži • hibridni inovativni instrumenti niso več vključeni	1,5 %
4,0 %		temeljni kapital Tier 1 skupaj	(Core Tier 1 + blažilci + dodatni temeljni kapital)	8,5 -11,0 %
4,0 %	• skrite rezerve • podrejeni dolg • minus odbitne postavke	dodatni kapital I (kapital Tier 2)	ni večjih sprememb • skrite rezerve • podrejeni dolg	2,0 %
		dodatni kapital II (kapital Tier 2)	• odpravljen	
		proticiklične rezerve		0,0 – 2,5 %
		pribitek za sistemsko pomembne banke		1,0 – 2,5 %
8,0 %		minimalni skupni količnik kapitalske ustreznosti	(Tier 1 + Tier 2)	10,5 – 13,0 %

Legenda: * minimalni količniki, izraženi v % od tveganjem prilagojene aktive

Vir: Prirejeno po A. Kenda, Milijarda pod vprašajem v slovenskih bankah, 2011.

Zaradi bančne in finančne krize po letu 2008 je BCBS leta 2010 sprejel tretji baselski kapitalski sporazum (v nadaljevanju Basel III), ki je še dodatno zaostрил zahteve po varnosti poslovanja bank in zaščiti pred tveganji. Glavni cilj je izboljšati sposobnost bančnega sektorja za ustrezno absorbiranje posledic morebitnih gospodarskih in finančnih kriz s povečanjem likvidnega kapitala bank. Poleg tega so cilji še izboljšanje vodenja bank, preglednosti poslovanja ter razkritij bančnih izkazov. Basel III razširja nadzor na področju likvidnostnega tveganja, kjer vpeljuje dva nova globalna standarda, in sicer količnik likvidnostnega kritja in količnik neto stabilnih virov financiranja. Poleg tega predpisuje višji minimalni kapitalski standard in uvaja nove kapitalske standarde, blažilnike, kreditno tveganje nasprotne stranke, idr. Primerjavo kapitalskih zahtev po kapitalskih sporazumih Basel II in Basel III prikazuje Tabela 4. Konec junija 2013 sta bili objavljeni Direktiva 2013/36/EU Evropskega parlamenta in sveta z dne 26. junija 2013 o dostopu do dejavnosti kreditnih institucij in bonitetnem nadzoru kreditnih institucij in investicijskih podjetij, spremembi Direktive 2002/87/ES in razveljavitvi direktiv 2006/48/ES in 2006/49/ES, (Ur.l. EU, št. L 176/338), (CRD IV), ter Uredba (EU) št. 575/2013 Evropskega parlamenta in sveta z dne 26. junija 2013 o bonitetnih zahtevah za kreditne institucije in investicijska podjetja ter o spremembi Uredbe (EU) št. 648/2012, (Ur.l. EU, št. L 176/1). Direktiva in Uredba v EU bančno zakonodajo prenašata vsebino Basla III, ki se v posameznih državah EU uveljavlja postopoma. V celoti naj bi bil Basel III uveden v zakonodajo držav EU do leta 2019 (Doles, 2013, str. 18–20).

3.6.2 Bančna zakonodaja v Sloveniji

Kot na ostalih področjih je Slovenija pričela tudi na področju bančništva uveljavljati svojo lastno zakonodajo po uveljavitvi Ustave Republike Slovenije, to je po 23. decembru 1991. V prehodnem obdobju se je uporabljala še zakonodaja iz obdobja pred osamosvojitvijo, in sicer tako republiški predpisi, kot tudi zakoni in predpisi nekdanje SFRJ. Republika Slovenija je v procesih oblikovanja in sprejemanja lastne zakonodaje sledila cilju približevanja EU in v tej luči delovala v smeri skladnosti posameznih zakonov ali drugih splošnih aktov s pravnimi akti EU, in sicer z uredbami in smernicami. Poleg usklajevanja zakonodaje z ustavo se je Republika Slovenija v prvih letih po osamosvojitvi na področju bančništva ukvarjala še z nekaterimi drugimi pomembnimi projekti, in sicer v prvi vrsti s sanacijo in reorganizacijo bančnega sistema, privatizacijo oziroma lastninskim preoblikovanjem podjetij ter denacionalizacijo (Štiblar, 2010, str. 78–79).

Za slovensko bančno in finančno zakonodajo je pomembno predvsem obdobje med letoma 1998 in 2007, oziroma obdobje približevanja članstvu v EU do uvedbe evra v začetku leta 2007. V tem obdobju si je država prizadevala predvsem izboljšati učinkovitost in konkurenčnost slovenskega gospodarstva in bančnega sistema ter zmanjšati stroške kapitala. Vlada RS je na področju bančništva sprejela naslednje ukrepe (Štiblar, 2010, str. 134–145):

- leta 1999 je sprejela Zakon o bančništvu (ZBan),
- leta 2006 je sprejela novi Zakon o bančništvu (ZBan-1), ki je stopil v veljavo 1. januarja 2007 ob vstopu Republike Slovenije v Evropsko monetarno unijo (v nadaljevanju EMU) in uvedbi evra in je v slovensko zakonodajo vpeljal vsebino kapitalskega sporazuma Basel II,
- izvedla je reformo plačilnega prometa, v okviru katere so bili računi pravnih oseb preneseni z Agencije za plačilni promet na poslovne banke.

13. maja 2015 je pričel veljati prenovljeni Zakon o bančništvu (ZBan-2), ki opredeljuje pogoje za ustanovitev, poslovanje, redno prenehanje delovanja in nadzor kreditnih institucij s sedežem v Republiki Sloveniji ter pogoje, pod katerimi lahko tuje kreditne institucije poslujejo na območju Republike Slovenije. Zban-2 je v slovenski pravni red prenesel nove uredbe in direktive EU glede statusno pravnih in bonitetnih zahtev za banke, sanacij in reševanja bank, bonitetnega nadzora ter vsebine kapitalskega sporazuma Basel III (Veljati je začel ZBan-2, 2015).

Poleg ZBan-2 področje bančnega poslovanja urejajo še številni podzakonski akti, ki jih na podlagi ZBan-2 izdaja Banka Slovenije. Za kreditno, garancijsko in drugo poslovanje bank z velikimi gospodarskimi družbami sta pomembna predvsem:

- Sklep o ureditvi notranjega upravljanja, upravljalnem organu in procesu ocenjevanja ustreznega notranjega kapitala za banke in hranilnice (Ur.l. RS, št. 73/2015),
- Sklep o ocenjevanju izgub iz kreditnega tveganja bank in hranilnic (Ur.l. RS, št. 50/2015).

3.6.3 Bančna regulacija in bančni nadzor

Osrednja institucija bančne regulacije in bančnega nadzora v Republiki Sloveniji je Banka Slovenije, ki je bila ustanovljena 25. junija 1991 s sprejetjem Zakona o Banki Slovenije (ZBS). Banka Slovenije je centralna banka Republike Slovenije, ki je od uvedbe evra, 1. januarja 2007, tudi članica Evrosistema. V tej vlogi Banka Slovenije izvaja skupno denarno politiko EMU, soupravlja uradne devizne rezerve držav članic in podpira nemoteno delovanje plačilnih sistemov.

Istočasno z vstopom v EMU je bil sprejet tudi novi Zakon o Banki Slovenije (Ur.l. RS, št. 72/2006-UBP1, 59/2011, v nadaljevanju ZBS-1), ki opredeljuje njene naloge. V zvezi z izvajanjem denarne politike Banka Slovenije oblikuje in uresničuje denarno politiko in denarni nadzor, skrbi za splošno likvidnost bančnega sistema, sodeluje pri transakcijah na deviznih in finančnih trgih, odpira račune bankam in hranilnicam in od njih sprejema depozite ter ureja plačilne sisteme. Na področju nadzora Banka Slovenije (ZBS-1, str. 7668–7671):

- oblikuje, uveljavlja in nadzoruje sistem pravil za varno in skrbno poslovanje bank in hranilnic,
- upošteva standarde in priporočila pristojnih domačih in mednarodnih institucij,
- opredeli pogoje in instrumente za uravnavanje kreditne aktivnosti in likvidnosti bank in hranilnic,
- lahko vzpostavi in vodi register bančnih kreditov in drugega finančnega premoženja,
- izvaja pregled nad delovanjem in zakonitostjo plačilnih in poravnalnih sistemov, idr.

Banke in hranilnice poročajo Banki Slovenije kot nadzornici. Zahteve za poročanje izvirajo iz zakonsko določenih funkcij Banke Slovenije in vključujejo obsežen sklop poročil na naslednjih področjih (Murn & Noč, 2012, str 12):

- nadzorne poročevalske zahteve,
- zahteve za zagotavljanje finančne stabilnosti,
- statistične potrebe za bančno in plačilnobilančno statistiko ter statistiko finančnih računov,
- druge potrebe po podatkih, kamor sodijo ostale centralnobančne funkcije, predvsem izvajanje bančnih operacij, gotovinsko poslovanje, delovanje plačilnih in poravnalnih sistemov, idr.

Na področju poročanja je Banka Slovenije vpeljala sistem večnamenskega zbiranja podatkov, ki vsebujejo skrbno usklajene računovodske, statistične in nadzorne informacije. Uporabljeni pristop omogoča večjo fleksibilnost ter vsebinsko in organizacijsko racionalizacijo zbiranja podatkov bank in hranilnic, kar zahtevajo tudi pogoste spremembe zahtev iz mednarodnega okolja, predvsem na področjih statistike in nadzora bančnega poslovanja. Banka Slovenije širi poročanje tudi na ostale finančne institucije, in sicer investicijske družbe, liziška podjetja, zavarovalnice, idr. Pri tem sodeluje z ostalimi nadzornimi institucijami, poročevalci in ostalimi deležniki (Murn & Noč, 2012, str 13–16).

4 INFORMACIJE ZA KREDITNO ODLOČANJE BANK

Sodelavci bank, ki so zadolženi za odobravanje kreditov, garancij in drugih bančnih produktov ter storitev, pri svojem odločanju v procesih odobritve naložb uporabljajo številne informacije. Obravnavane informacije so zelo različne, tako glede oblike, izvora, točnosti oziroma zanesljivosti, relevantnosti, uporabnosti, idr. Del informacij bankam posredujejo komitenti, del jih pridobijo iz drugih virov, nekatere informacije pa oblikujejo, banke same. Pri oblikovanju informacij poleg oddelkov za poslovanje s komitenti sodelujejo tudi drugi specializirani oddelki bank, kot so oddelki za kreditne analize in določanje bonitet, zakladništvo, kontroling, marketing, idr.

4.1 Splošne informacije o gospodarskih družbah

Pri gospodarskih dejavnostih se pojavlja velika količina informacij. Poleg računovodskih informacij, za katere je značilna visoka stopnja strukturiranosti in standardizacije, so pomembne še neračunovodske oziroma splošne informacije, ki so lahko notranje, oziroma vezane na podjetje, ali zunanje, za katere je značilno, da so v najširšem smislu opredeljene z okoljem, v katerem podjetje deluje (poslovnim, političnim, geografskim, idr.).

4.1.1 Oblike splošnih informacij

Za splošne informacije o gospodarskih družbah, ki so večinoma nestandardizirane, je značilna velika raznolikost. Pojavljajo se lahko kot kvantitativne oziroma številčne informacije, še pogosteje pa srečujemo različne opisne oziroma kvalitativne podatke o podjetjih. Pri kreditiranju in izdajanju garancij so pomembne predvsem informacije, na podlagi katerih odgovorni bančni sodelavci ocenjujejo različne vrste tveganj bančnih naložb. V teh procesih se pojavljajo tako računovodske, kot tudi splošne informacije. Splošne informacije o gospodarskih družbah za analizo tveganj lahko razvrstimo v več skupin, kar prikazuje Tabela 5.

Tabela 5: Splošne informacije o gospodarskih družbah

Lastnosti okolja	Lastnosti panoge	Analiza podjetja	SWOT (PSPN) analiza
• obrestna mera • BDP • stopnja brezposelnosti • demografska gibanja • način življenja • politična in pravna ureditev • razvitost infrastrukture • stopnja varnosti • okoljevarstvena zakonodaja	• ponudba • povpraševanje • privlačnost panoge • stopnja rasti panoge • razvitost panoge • dobičkonosnost • konkurenca v panogi • velikost trga • težavnost vstopa v panogo • konkurenčnost nadomestkov	• poslanstvo in vizija • organizacijska sestava in kultura • poslovodni slog • poslovni model • področje delovanja • stopnja rasti • lokacija • tehnološka razvitost • perspektive na trgu • položaj na trgu • kupci in dobavitelji • kadrovskega potencial • finančne možnosti	• prednosti • slabosti • priložnosti • nevarnosti

Vir: Prirejeno po T. Drnaž, Kako se odločati o odobritvi posojila?, 1997, str. 14, tabela 1.

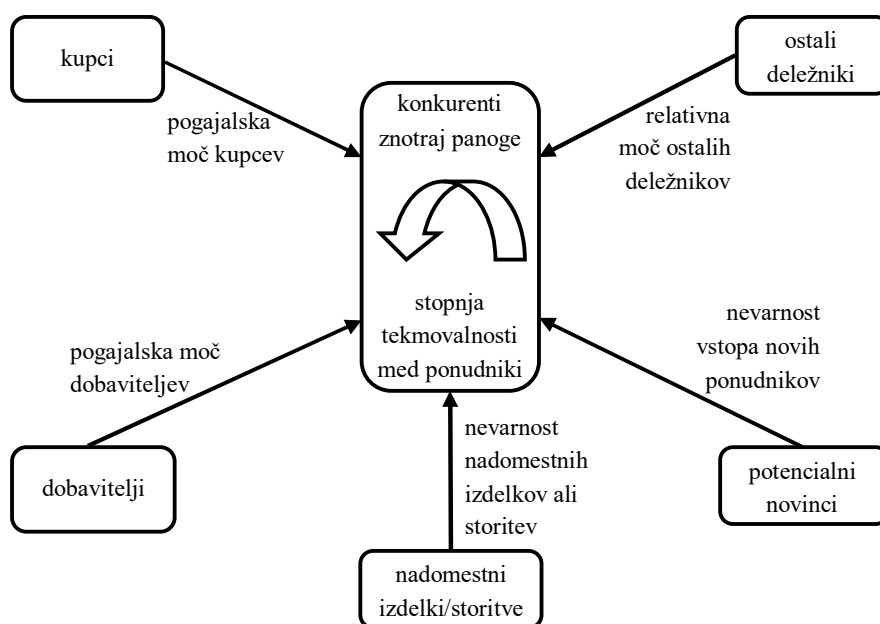
Informacije o lastnostih okolja lahko ocenjujemo z vidika skupine držav, kot je na primer EU, posamezne države, regije, ipd. V primeru velikih gospodarskih družb, ki imajo svoje poslovne enote ali hčerinska podjetja v več državah, je potrebno upoštevati tudi morebitna s tem povezana tveganja. Podobna obravnava je značilna tudi za podjetja, pri katerih se

sedeži matičnih podjetij ali večinski lastniki nahajajo v tujini. Med lastnostmi okolja so za tveganja, povezana z bančnim poslovanjem, pomembne predvsem tiste, ki določajo njegovo politično stabilnost in ekonomsko moč. Pomembni sta tudi stopnja razvitosti pravnega sistema in kvaliteta pravne države, predvsem glede učinkovitosti in hitrosti sodnih postopkov, izterjav, izvršb, prisilnih poravnav, stečajev, idr. Vpliv specifičnih informacij o okolju na posamezno podjetje pa v veliki meri določajo področje njegovega delovanja, panoga, notranje lastnosti, idr.

Lastnosti panoge podjetja, podobno kot lastnosti okolja, sodijo v skupino informacij o zunanjem okolju podjetja, s tem da so bolj specifične glede na področje njegovega delovanja. Značilnosti teh informacij in njihove medsebojne relacije zelo dobro opredeljuje Porterjev model tekmovalnih sil, ki sta ga Wheelen in Hunger (2006, str. 80–86) razširila in ga prikazuje Slika 9.

Po osnovnem konceptu ocenjevanje konkurenčnosti panoge vključuje informacije o petih tekmovalnih silah, ki vplivajo na stopnjo konkurenčnosti v panogi. Te sile so konkurenti, kupci, dobavitelji, potencialni novinci in nadomestki. Avtorja razširita osnovni pristop s skupino ostalih deležnikov. Sem sodijo zainteresirana javnost, država, javna uprava in lokalne skupnosti, lastniki podjetij, nadzorne institucije, razna združenja, strokovne organizacije in ostali vplivni subjekti.

Slika 9: Dejavniki konkurenčnosti panoge

Vir: T. L. Wheelen & J. D. Hunger, Strategic management and business policy, 2006, str. 82, slika 4–3

Razširjen Porterjev model tekmovalnih sil predstavlja uporabno orodje za analizo panoge, ki je v bankah pogosto sestavni del poslovne analize komitenta v predlogih za odobritve naložb. Pri tem so pomembne predvsem naslednje informacije: indeks rasti panoge in pričakovani trendi v prihodnosti, delež panoge v BDP, stopnja konkurenčnosti v panogi, možnosti vstopa, vrednosti finančnih kazalnikov, idr. Pri ocenjevanju položaja komitenta v panogi bančni svetovalci analizirajo tržni delež podjetja in njegov konkurenčni položaj na prodajnem in nabavnem trgu, od katerega so odvisni njegovi prodajni in nabavni pogoji. Tu so pomembni dejavniki: velikost, ki opredeljuje pogajalsko moč, vrsta in kakovost prodajnega programa, število in boniteta kupcev in dobaviteljev ter oblike, načini in lastnosti sodelovanja z njimi.

4.1.2 Informacije strateškega vodenja podjetij

Informacije o strateškem vodenju so za sodelavce bank pomembne predvsem v primerih dolgoročnejšega sodelovanja s podjetji. V ta okvir sodijo dolgoročna kreditiranja in drugi dolgoročni bančni produkti in storitve. Bančni sodelavci, ki so vključeni v podporo tovrstnega sodelovanja, s pomočjo teh informacij ocenjujejo finančni položaj in zmožnosti podjetja v prihodnjih obdobjih. Na osnovi tega se banke odločajo o sami odobritvi in pogojih kreditiranja. Poleg naštetega so informacije o strateškem vodenju pomembne tudi po odobritvi kreditov tekom izvajanja kreditnih pogodb. Odgovorni sodelavci bank v okviru teh aktivnosti spremljajo dejansko izvajanje strategij podjetja in morebitne spremembe na področju strateškega vodenja.

Večina splošnih informacij o podjetjih sodi v skupino informacij o notranjem okolju. Analiza podjetja oziroma notranjega okolja predstavlja ključni del strateškega in letnega načrtovanja in sledi analizi zunanjega okolja. Pomemben del predstavlja opredeljevanje ali ponovno presojanje poslanstva in vizije podjetja. V opredelitvi poslanstva mora poslovodstvo podjetja skupaj z ostalimi sodelavci podjetja podati odgovor na preprosto vprašanje: »Zakaj smo tu (sedaj)?« V viziji podjetja pa morajo odgovoriti na vprašanje: »Kje se vidimo čez tri (ali več) let?« Obdobje, ki je opredeljeno v viziji, je določeno s strateškim horizontom, to je številom let, ki jih vključuje strateško načrtovanje. Analize podjetja se običajno izvajajo za enako obdobje v preteklost, gledano od dneva priprave načrta.

V preteklosti so podjetja strateško načrtovala enkrat v strateškem horizontu, na primer vsakih pet let, pred desetletji celo vsakih deset. Strateški načrti so bili zelo obsežni. Njihova priprava je zahtevala veliko časa. Zaradi vedno večje dinamike poslovnega dogajanja, ki je značilno za večino panog, so se obdobja strateškega načrtovanja krajšala. Spremenile so se tudi značilnosti informacijske obravnave, saj pretekle informacije hitro zastarijo. Po drugi strani pa se pojavljajo vedno nove informacije, oziroma se pomen obstoječih informacij spreminja, tako da določene informacije, ki prej niso bile aktualne, v

novih pogojih postanejo pomembne za poslovanje podjetja. Razvoj informacijske tehnologije je izvedbo postopkov načrtovanja močno skrajšal in poenostavil. Omogočena je obdelava bistveno večjih količin podatkov.

Kot rezultat zgoraj opisanih razvojnih trendov se vedno bolj uveljavlja pristop drsnega planiranja, ki približuje in povezuje koncepta strateškega in letnega načrtovanja. Drсно planiranje se izvaja letno, s tem da je del procesa namenjen pregledu, ponovni presoji in morebitnemu spreminjanju strateških vsebin in pristopov. Veliko podjetij še vedno ohranja tudi določeno obliko strateških planskih aktivnosti, tako da v določenih časovnih intervalih, na primer na tri leta, izpeljejo proces strateškega načrtovanja, ki pa je po obsegu in časovni zahtevnosti priprave bistveno manjši in enostavnejši v primerjavi s preteklimi pristopi.

Informacije o strateškem vodenju podjetij so za banko zelo pomembne in so večinoma vključene v kreditne predloge. Vključene so tako notranje informacije, na primer podatki o vodstvu, strategiji komitenta, njegovem poslovnem modelu, idr., kot tudi informacije o odnosih s kupci in dobavitelji, panogi, poslovnem okolju, idr. Bančni sodelavci tovrstne informacije lahko pridobivajo iz letnih poročil in načrtov podjetij, drugih javnih publikacij ter neposredno od samih komitentov. Za banke je ključno, da so informacije zanesljive, ažurne in kvalitetne, da komitenti o pomembnih stvareh banko obveščajo vnaprej in se v primeru sodelovanja natančno držijo pogodbenih določil. Kakovost posredovanja informacij banki velikokrat predstavlja komponento kvalitativnega dela ocene v procesih bonitetnega ocenjevanja, ki ga za svoje komitente izvajajo banke in ga opisujem v podpoglavju o boniteti in bonitetnem razvrščanju. Na ta način lahko banke dvigujejo nivo zanesljivosti in kakovosti informacij, ki jih pridobivajo od komitentov. V primeru drugih virov pa je zanesljivost odvisna od vira samega. Pri obravnavi informacij o strateškem vodenju podjetij morajo bančni sodelavci ravnati preudarno in kritično, pri čemer so zelo pomembne pretekle izkušnje in kvaliteta poslovnih odnosov s sodelavci podjetij. V številnih primerih podjetja določenih informacij o strateškem vodenju ne razkrivajo, ker jih opredeljujejo kot poslovne skrivnosti oziroma interne informacije, za katere veljajo določene stopnje tajnosti. To velja predvsem za strategije podjetij glede njihovega delovanja na različnih trgih ter aktivnosti v zvezi s konkurenco. Bančni sodelavci v takih primerih večinoma uporabljajo druge vire informacij.

Analiza notranjega in zunanjega okolja predstavljata osnovi za analizo prednosti, slabosti, priložnosti in nevarnosti, oziroma PSPN analizo (angl. *Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats*, v nadaljevanju SWOT). Rezultat analize zunanjega okolja so informacije o:

- priložnostih za podjetje (O), ki se nanašajo na zunanje dejavnike, ki že oziroma bi lahko pozitivno vplivali na razvoj in rast njegovega poslovanja,

- nevarnostih zunanjih dejavnikov (T), ki bi lahko škodljivo vplivali na poslovanje podjetja in zavirali njegovo rast.

Rezultati analize notranjega okolja pa prinašajo informacije o:

- prednostih podjetja (S), kjer so ključne predvsem kompetence in sposobnosti ter kakovost notranje organizacije, zaposlenih, znanja, tehnološke opremljenosti, prilagodljivosti, finančnega položaja in moči, idr.,
- slabostih podjetja (W), ki vključujejo področja, kjer je podjetje slabše razvito oziroma izpostavljeno tveganjem, kar se lahko kaže kot slabši nivo opremljenosti, pomanjkanje znanja, nerazvitost določenih poslovnih funkcij in procesov, finančna šibkost, idr.

SWOT analiza je najpogostejše uporabljana analiza v procesih strateškega vodenja podjetij, ki jo izvajajo tako na nivoju celotnega podjetja, kot tudi na nižjih nivojih, in sicer za posamezna produktna oziroma storitvena področja, poslovne funkcije, oddelke, položaj na posameznih trgih, konkurenco, idr. Informacije SWOT analize so lahko vključene v dokumente, ki jih komitenti posredujejo bankam, predvsem v primeru poslovnih načrtov podjetij. Te analize predstavljajo najpomembnejši vir informacij za SWOT analizo podjetja, ki jo v procesu odobrevanja kreditov izdelajo bančni sodelavci in je lahko sestavni del kreditnega predloga, predvsem pri večjih naložbah.

Naslednji korak planiranja je opredelitev ciljev za izbrano časovno obdobje, in sicer strateških ciljev v primeru strateškega planiranja in letnih ciljev v primeru letnega poslovnega načrta oziroma drsnega planiranja. Večina metodologij zahteva, da cilji ustrezajo petim pogojem (angl. *SMART goals*), kar mora biti opredeljeno v ustreznem planskem dokumentu. Cilji morajo biti natančno določeni, merljivi, dosegljivi, primerni oziroma smiselni in časovno opredeljeni.

V procesu strateškega načrtovanja sledi faza formuliranja strategij za doseganje vizije in opredeljenih ciljev. Pri tem podjetja uporabljajo različne pristope in metodologije, kot so na primer Porterjev pristop na osnovi konkurenčnih prednosti, metodologije na osnovah različnih portfeljskih analiz, Ansoffove matrike rasti, idr. Osnova za določanje strategij podjetja je lahko tudi SWOT analiza, kar je prikazano v Tabeli 6. TOWS matrika oziroma matrika kombinacij nevarnosti, priložnosti, slabosti in prednosti (angl. *Threats, Opportunities, Weaknesses, Strengths*) predstavlja metodologijo, katere bistvo je opredelitev strateških alternativ, v katerih podjetje s svojimi notranjimi prednostmi in slabostmi odgovarja na zunanje priložnosti in nevarnosti (Wheelen & Hunger, 2006, str. 144).

Po TOWS metodologiji se na osnovi sedanjih in prihodnjih nevarnosti (T), priložnosti (O), slabosti (W) in prednosti (S) na nivoju celotnega podjetja ali njegovih posameznih enot strategije razvrščajo v naslednje skupine (Wheelen & Hunger, 2006, str. 144–145):

- SO strategije oziroma strategije kombinacij prednosti in priložnosti (angl. *Strengths & Opportunities*) vključujejo pristope, po katerih bi podjetje uporabilo svoje prednosti za izkoriščanje priložnosti v zunanjem okolju, na trgu, pri strankah, idr. V tej skupini gre za najbolj agresivne in ofenzivne strategije. Podjetje se je v teh primerih večinoma sposobno neposredno spopasti s svojo konkurenco.
- ST strategije oziroma strategije kombinacij prednosti in nevarnosti (angl. *Strengths & Threats*) upoštevajo prednosti podjetja pri izogibanju zunanjim nevarnostim. V tej skupini so pogoste strategije preobrata, ki podjetju omogočijo izkoristiti prednosti pri doseganju pozitivnih učinkov tam, kjer so zunanji dejavniki zanj manj neugodni. Znan primer tovrstne strategije iz grške mitologije je napad trojanskega konja. Podjetje v teh primerih velikokrat izkorišča faktor presenečenja, tako pri konkurenci in strankah, kot tudi pri ostalih udeležencih na trgu. V tej skupini so pomembne tudi aktivnosti razvoja poslovanja in tržišča za izdelke in/ali storitve podjetja.
- WO strategije oziroma strategije kombinacij slabosti in priložnosti (angl. *Weaknesses & Opportunities*) poskušajo z izrabo koristi, ki jih podjetju prinašajo zunanje priložnosti, zmanjšati oziroma premagovati njegove slabosti. Strategije te skupine so nekoliko bolj defenzivne. Podjetje razprši svoj fokus na različna področja, kjer se postavi v vlogo opazovalca oziroma v najboljšem primeru sledilca trendov in razvoja, ter čaka na svoje priložnosti. Ob tem razvija svoje kompetence in zmožnosti, še posebej na tistih področjih, kjer se kažejo možnosti za postopno zmanjševanje slabosti in razvoj prednosti. Primer tovrstne strategije je gverilsko vojskovanje.
- WT strategije oziroma strategije kombinacij slabosti in nevarnosti (angl. *Weaknesses & Threats*) so najbolj defenzivne in delujejo v smeri zmanjševanja posledic slabosti podjetja ter izogibanja zunanjim nevarnostim. Podjetje se umakne v ozadje in čaka.

Tabela 6: TOWS matrika

Notranji faktorji Zunanji faktorji	S – prednosti	W – slabosti
O – priložnosti	SO strategije (ofenzivne)	WO strategije (razpršitev)
T – nevarnosti	ST strategije (preobrat)	WT strategije (defenzivne)

Vir: Prirejeno po T. L. Wheelen & J. D. Hunger, *Strategic management and business policy*, 2006, str. 144, tabela 6–3.

TOWS metodologija je uporabna tudi za nižje poslovne nivoje posameznih produktnih in/ali storitvenih področij, vse do nivoja posameznega izdelka ali storitve. Podjetje na ta način lahko opredeli strategije za izbrano produktno linijo, skupino storitev ali drugo kategorijo in to uporablja za posamezna tržišča v določenih državah, regijah, idr.

Za bančne sodelavce, odgovorne za kreditiranje podjetij, je TOWS metodologija primerna predvsem pri obravnavi informacij o strategijah komitentov. Podjetja namreč na področju strateškega vodenja uporabljajo zelo različne pristope in metodologije, ki jih morajo bančni sodelavci ustrezno obravnavati in oceniti. TOWS metodologija omogoča konsistentno razvrščanje posameznih strategij podjetja v eno od štirih skupin. Osnova za razvrščanje je namreč SWOT analiza, ki jo sodelavci bank za komitente večinoma pripravijo sami na osnovi predloženih SWOT in drugih analiz komitentov ter ostalih virov informacij. Na ta način lahko bančni sodelavci poenotijo in izboljšajo obravnavo informacij o strategijah podjetij ter povečajo kakovost in konsistentnost teh informacij za kreditno odločanje.

Formuliranju strategij sledi določanje novih oziroma presoja in prilagoditev obstoječih poslovnih politik podjetja, ki predstavljajo najširše smernice za sprejemanje odločitev. Naslednji korak je oblikovanje programov, v katerih so opredeljene aktivnosti, ki jih je potrebno izvesti za doseganje načrta. Ta korak je že del implementacije strategij, ki predstavlja udejanjanje prej izbranih in razdelanih strategij v dejanske poslovne aktivnosti podjetja. Pri implementaciji strategij je potrebno določiti še postopke oziroma procedure, ki predstavljajo zaporedje korakov, potrebnih za izvedbo dela, ter proračune oziroma potrebna sredstva. Med izvajanjem strategij je nujno spremljanje poteka njihovega izvajanja in doseganja zastavljenih ciljev, kar se opravlja v procesih evaluacije in kontrole. Cilj teh aktivnosti je spremljanje uspešnosti izvedbe, pri čemer se izmerjene vrednosti dejansko doseženih rezultatov primerjajo z vrednostmi, ki so bile določene v strateških ciljih. V primeru odstopanj se je potrebno vrniti na ustrezno predhodno fazo, če je potrebno tudi na sam začetek procesa, in izvesti ustrezne popravke in ukrepe. V tem procesu povratnega toka je zelo pomemben tudi vidik učenja, tako na individualnem, kot na organizacijskem nivoju (Wheelen & Hunger, 2006, str. 11–23).

Za banko sta pomembni predvsem kakovost informacij in konsistentnost procesov znotraj podjetja. Pri informacijah o strategijah podjetja so za bančne sodelavce ključne notranje informacije, kjer so najpomembnejši vir sami komitenti oziroma njihove analize. V primeru podjetij, ki redno izvajajo analize in konsistentno ocenjujejo svoje prednosti in slabosti na relevantnih nivojih organizacije, bodo informacije kakovostnejše kot v primerih podjetij, kjer tega ne počno redno in so v te procese vključeni samo določeni oddelki oziroma sodelavci. Pomembno je, da strateške usmeritve temeljijo na korektno izvedenih analizah, da so realistične in dosegljive v danih pogojih in okolju. Poleg same informacijske vrednosti konkretnih podatkov za kreditno odločanje sta za sodelavce bank, ki sodelujejo pri procesih kreditiranja, pomembni tudi verodostojnost in zanesljivost

pridobljenih informacij. Pri oceni tega je ključno predvsem poznavanje komitentov, njihovega delovanja, organizacije, odnosov in položaja na trgu ter splošno v okolju, v katerem poslujejo. Pomembni so odnosi, ki jih s podjetji vzdržujejo bančni sodelavci, vključeni v poslovne odnose z njimi. Za kvalitetno oceno področja strateškega vodenja lahko bančni sodelavci vključijo tudi dodatne vire informacij izven podjetja (konkurenti, dobavitelji, kupci, ostali deležniki, idr.), kar opisujem v nadaljevanju v podpoglavju o virih informacij za kreditno odločanje.

4.1.3 Informacije strateškega in letnega poslovnega načrtovanja

Pri poslovanju z gospodarskimi družbami sta med najpomembnejšimi vlogami bank financiranje poslovanja in investicij ter podpora pri zagotavljanju likvidnosti. Vloga bank je tu zelo podobna vlogi kapitalskih lastnikov podjetja, ki skupaj z bankami predstavljajo glavnino virov sredstev, do katerega imajo podjetja obveznosti. Zaradi tega so informacije, ki se pojavljajo in oblikujejo v procesih strateškega in letnega načrtovanja podjetij zelo pomembne tudi za banke.

V procese strateškega in letnega načrtovanja podjetja je večinoma vključeno celotno poslovodstvo podjetja, vse do najvišjega nivoja. Strateški in letni načrti se v prvi vrsti pripravljajo za lastnike podjetij. Poslovodstvo podjetja z informacijami, ki so vključene v načrte, opredeli, kako bo upravljalo s premoženjem lastnikov. Interesi lastnikov glede svojih kapitalskih vložkov so lahko zelo različni. V primeru portfeljskih naložb jih zanima predvsem donosnost in varnost investicije. V ostalih primerih pa se lastniki v večjem ali manjšem obsegu vključujejo tudi v samo poslovanje podjetja, predvsem v različnih oblikah nadzornih vlog. Lastniki običajno oblikujejo pričakovanja glede rezultatov in poslovanja podjetja, kar predstavlja planska izhodišča za poslovodstvo podjetja, ki lahko tudi sodeluje pri pripravi teh izhodišč. Poslovodstvo podjetja na podlagi planskih izhodišč pripravi smernice planiranja, ki jih posreduje vsem nosilcem planiranja in ostalim sodelujočim v procesu.

Poslovodstvo podjetja mora v strateških in letnih poslovnih načrtih lastnikom podjetja podati informacije, ki bodo odgovorile na naslednja osnovna vprašanja (Brigham & Daves, 2004, str. 267):

- Kaj bo v planskem obdobju podjetje ustvarilo? Tu so bistveni neto prihodki iz poslovanja podjetja. Pojasniti je potrebno, kako in kje bo podjetje to realiziralo. Vključene so informacije o trgih, kupcih, izdelkih in storitvah, konkurenci, cenah, planiranih količinah, idr.
- Kaj bo podjetje za izvedbo načrta potrebovalo? V tem delu so najpomembnejše informacije o morebitnih potrebah po dodatnih proizvodnih in/ali storitvenih kapacitetah. To med drugim vključuje potrebno dodatno opremo, prostore, človeške

vire, širitev organizacije, idr. Po potrebi lahko poslovodstvo planira širitev ali vzpostavitev zunanjega izvajanja določenih funkcij. V nekaterih primerih so potrebne tudi spremembe na strani poslovnih odnosov z dobavitelji in drugimi poslovnimi partnerji.

- Koliko sredstev bo podjetje potrebovalo za financiranje prej navedenih širitev in dodatnih kapacitet? Opredeliti je potrebno tudi kje in na kakšen način bo podjetje ta sredstva pridobilo. V prvi vrsti je potrebno v tem sklopu opredeliti, ali bo podjetje ta sredstva generiralo samo s svojim poslovanjem, ali bodo vključeni zunanji viri, kot so posojila, izdaja obveznic podjetja, idr. Pri tem je zelo pomembno, da poslovodstvo podjetja v načrtih opredeli finančne omejitve za izbrane finančne oziroma računovodske kazalnike, ki bodo podjetju omogočili uspešno poslovanje.
- Kolikšen bo dobiček podjetja? Kakšne dividende lahko lastniki pričakujejo? To je najvažnejša informacija, ki jo mora poslovodstvo podjetja opredeliti v poslovnem načrtu. Podatki o dobičku in namerah glede izplačila dividend so predvsem pomembni pri letnih poslovnih načrtih. Od tega je odvisno, kako se bodo lastniki odločali v prihodnje, ali bodo podpirali poslovodstvo, ali pa se bodo odločili za spremembe.

Glede na različne zunanje in notranje dejavnike, za katere se pričakuje več možnih scenarijev razvoja oziroma se že v času priprave načrtov kažejo različne opcije za odločitve, lahko poslovodstvo pripravi tudi dve ali več variant strateškega oziroma letnega načrta. Možnosti različnih opcij so lahko nakazane že v planskih izhodiščih. Poslovodstvo podjetja prouči različne scenarije in variante načrtov ter se na koncu odloči za enega. Pri tej odločitvi se lahko posvetuje tudi z lastniki, predvsem v primerih manj razpršene lastniške strukture, ko je lastnikov manj in so bolj vključeni v samo delovanje podjetja. Končno odločitev o potrditvi, zavrnitvi ali morebitnih zahtevah za spremembe oziroma dopolnitve strateških in letnih načrtov sprejmejo lastniki podjetij. Od te odločitve je odvisno tudi nadaljnje sodelovanje s poslovodstvom podjetja.

Čeprav gre v primerih strateškega in letnega planiranja za procese in informacije zaupne narave, ki se odvijajo predvsem med poslovodsko in lastniško strukturo, morajo podjetja za pridobitev kreditov določene informacije razkriti tudi bankam. Skrbno in kvalitetno pripravljeni strateški in letni poslovni načrti so najboljši vir teh informacij, predvsem v zvezi z notranjim okoljem podjetja. Poleg pomena samih informacij, ki so rezultat procesov planiranja oziroma se pojavijo ali oblikujejo med njihovo izvedbo, je za bančne sodelavce pomembna tudi seznanjenost o tem, kdo je v podjetju vključen v strateško in letno načrtovanje, kakšna je vloga in odgovornost sodelujočih, na kakšen način se ti procesi izvajajo, idr. Na tej osnovi bančni sodelavci ocenijo kvaliteto in zanesljivost informacij, pridobljenih iz strateških in letnih poslovnih načrtov podjetij.

Za banke je zanesljivost informacij strateškega in letnega poslovnega načrtovanja zelo pomembna. Podjetja morajo imeti na področju planiranja jasno definirane ustrezne procese

in njihove nosilce. Vključene morajo biti vse relevantne poslovne funkcije in področja oziroma mesta odgovornosti. Procesi morajo temeljiti na ustreznih analizah in napovedih, kar je še posebej važno pri velikih gospodarskih družbah. Podjetja bankam večinoma posredujejo informacije v obliki letnih in strateških načrtov oziroma izvlečkov iz teh načrtov, ki sicer vključujejo tudi finančne podatke, ki pa praviloma ne vključujejo podrobnih finančnih planov, na primer prodaje po posameznih produktih ali storitvenih področjih, regijah, planiranih izdatkov za določene razvojne, marketinške in druge projekte, idr. Prav tako podjetja bankam ne posredujejo informacij o podrobnostih razvoja novih tehnologij, morebitnih implementacijah novih poslovnih modelov, strategijah širitve na nove trge in poslovna področja, novih strategijah za plasiranje izdelkov in/ali storitev, strategijah nastopanja proti konkurenci, idr. To so za podjetja zaupne informacije.

Pri obravnavi informacij strateškega poslovnega načrtovanja v procesih odobravanja kreditov se pogosto pojavlja časovna neusklajenost strateških horizontov z ročnostjo kreditov, ki je lahko daljša od planskega obdobja. V teh primerih morajo biti bančni sodelavci še posebej pozorni. V primeru konsistentnih finančnih planov podjetja si lahko pomagajo z njihovo ekstrapolacijo na obravnavano obdobje. Poleg tega morajo upoštevati napovedi za trende in gibanja trga, povpraševanja v ustreznih panogah, njihovo konkurenčnost, razvoj splošnega gospodarskega okolja, idr.

4.1.4 Splošne notranje informacije o podjetjih

Poleg splošnih informacij o ciljnih organizacije, panogi, v kateri podjetje deluje, njegovih strategijah in procesih planiranja, so za proces kreditiranja pomembne še nekatere druge informacije, ki so povezane z notranjo organizacijo in delovanjem podjetja. Sem sodijo naslednje skupine (Hočevár, 2003, str. 22; Izbrana banka, 2014):

- Lastništvo, ki zajema podatke o odnosih med lastniki in odnosih s poslovodstvom podjetja, stopnji vključenosti lastnikov v poslovanje podjetja, njihovem zaupanju v podjetje, pripravljenosti za vlaganje dodatnih sredstev, idr. Za banko je pomembno odgovorno ravnanje lastnikov skladno z načeli dobrega gospodarjenja in njihova dolgoročna usmerjenost s poudarkom na razvoju in rasti poslovanja podjetja.
- Poslovodstvo komitenta ima največji vpliv na poslovanje in razvoj podjetja. Tu so pomembne informacije o usposobljenosti, izobrazbi, izkušnjah, kredibilnosti in ugledu. Ključno je, da se vodstvo ves čas zaveda svoje vloge in deluje v smeri vizije podjetja ter doseganja ciljev. Za banko so pomembne še informacije o stabilnosti, politikah nasledstva in zamenjav, kadrovske politiki, organiziranosti vodstva, številu, idr.
- Poslovodni slog predstavlja način sprejemanja odločitev s strani poslovodstva ter njegove vedenjske vzorce v teh procesih. Poslovodni slogi so odvisni predvsem od osebnostnih lastnosti sodelavcev, ki opravljajo poslovodne funkcije, njihovega znanja, izkušenj, pa tudi starosti, idr. Glede na stopnjo vključevanja sodelavcev v sprejemanje

odločitev razlikujemo avtoritarni od sodelovalnega sloga. Nekaterim ljudem ustreza pisno komuniciranje, drugim pa bolj osebni stiki in govorna komunikacija. Določeni ljudje se osredotočajo samo na številčno izražene informacije, spet drugi pa imajo do številke odpor in želijo kvalitativne informacije o poslovanju. Pri večini poslovdij se pojavljajo različne kombinacije slogov. Informacije o poslovdnih slogih komitentov so v procesih kreditiranja pomembne predvsem v smislu pojasnitve ozadja sprejemanja odločitev v obravnavanem podjetju.

- Poslovni model komitenta predstavlja način izvajanja poslovanja, ki podjetju omogoča ustvarjanje zadostnih prihodkov za njegov obstoj. Ključni element poslovnega modela je način generiranja prihodkov oziroma opredelitev aktivnosti, ki to omogočajo. Za bančno sodelovanje je ključna vzdržnost poslovnega modela komitenta na daljši rok.
- Organizacijska sestava vključuje informacije o položaju ter medsebojnih odnosih in razmerjih med zaposlenimi v podjetju, njihovi organiziranosti po oddelkih, funkcijah, teritorialnih enotah, sektorjih, idr., ter hierarhični ureditvi organizacije. Za namene kreditnega odločanja je zelo pomembno, da ima podjetje jasno oblikovana mesta odgovornosti. V splošnem mora biti oblika organizacijske sestave takšna, da bo omogočala uspešnost in učinkovitost pri doseganju ciljev podjetja. Za velike gospodarske družbe je značilno bolj decentralizirano odločanje kot v primeru manjših podjetij. Poleg tega imajo v velikih podjetjih nižji nivoji poslovdstva večjo vlogo pri planiranju, ki je bolj formalno in standardizirano, kot v manjših podjetjih. Podatki o ustreznosti organizacijske sestave so za kreditiranje podjetij pomembni predvsem v primerih dolgoročnejših kreditov za financiranje nakupa osnovnih sredstev, na primer strojev, opreme, vozil, poslovdnih nepremičnin, idr.
- Organizacijska kultura je ena bistvenih lastnosti zunanje podobe podjetja. Vsebuje informacije o skupnem obnašanju vseh zaposlenih in njihovem načinu spopadanja s problemi in izzivi, s katerimi se podjetje sooča. Organizacijska kultura vključuje vsa pravila, vrednote, ideje in nazore, ki so značilnost podjetja in njegovega delovanja. Podjetja lahko te informacije vključijo v dokumente, ki jih javno objavijo, in sicer različne oblike poslovdnih filozofij, kredov, politik poslovnega obnašanja, idr. Podobno kot informacije o poslovdnem slogu, so tudi informacije o organizacijski kulturi v procesih kreditiranja pomembne predvsem za osvetlitev dogajanj pri komitentih in podporo sprejetim odločitvam.

Splošne oziroma neračunovodske informacije o podjetjih so nujne za vrednotenje konkurenčne vrednosti podjetij, saj klasična računovodska merila ne zmorejo ustrezno ovrednotiti področij, kot so trajnejša razmerja do kupcev in dobaviteljev, znanja in sposobnosti zaposlenih, organizacijske značilnosti podjetja, idr. Za prikazovanje in obravnavo dolgoročne oziroma strateške uspešnosti podjetij obstajajo različne metode merjenja uspešnosti. Njihov glavni namen je prikazovanje informacij o strateški uspešnosti podjetja, pri čemer večina pristopov združuje tako računovodske, kot tudi neračunovodske informacije (Hočevar, 2003, str. 23).

4.2 Računovodske informacije o gospodarskih družbah

Kot sem že omenila, predstavlja analiza informacij o komitentu najpomembnejši del procesa odobravanja kreditov gospodarskim družbam, saj vpliva na odločitev banke o odobritvi in pogojih bančne naložbe. Glavnino analize informacij za kreditno odločanje bank predstavlja analiza finančnih oziroma računovodskih podatkov, pri kateri morajo bančni sodelavci opredeliti ključne bilančne postavke in računovodske kazalnike, proučiti njihove sedanje in pretekle vrednosti, oceniti trende, analizirati vplive in posledice ter se na podlagi tega odločiti o pogojih kreditne ponudbe.

4.2.1 Pomen računovodskih informacij za kreditno odločanje

Banke predstavljajo zunanjega uporabnika računovodskih informacij podjetij, zato so zanje v prvi vrsti pomembne informacije finančnega računovodstva. Zakonodaje držav od podjetij zahtevajo objavo finančnih izkazov. Glavna namena tega sta zaščita interesov lastnikov, bank ter informiranost javnosti. To področje ureja ZGD-1. Načini poročanja so opredeljeni s Slovenskimi računovodskimi standardi in Mednarodnimi standardi računovodskega poročanja. Za odločanje o kreditiranju podjetja je pomembno predvsem analiziranje njegovih računovodskih izkazov, pri čemer se na ta način pridobljene informacije primerjajo z drugimi referenčnimi informacijami. Za primerjavo se pogosto uporabljajo (Igličar & Hočevnar, 2011, str. 250–252):

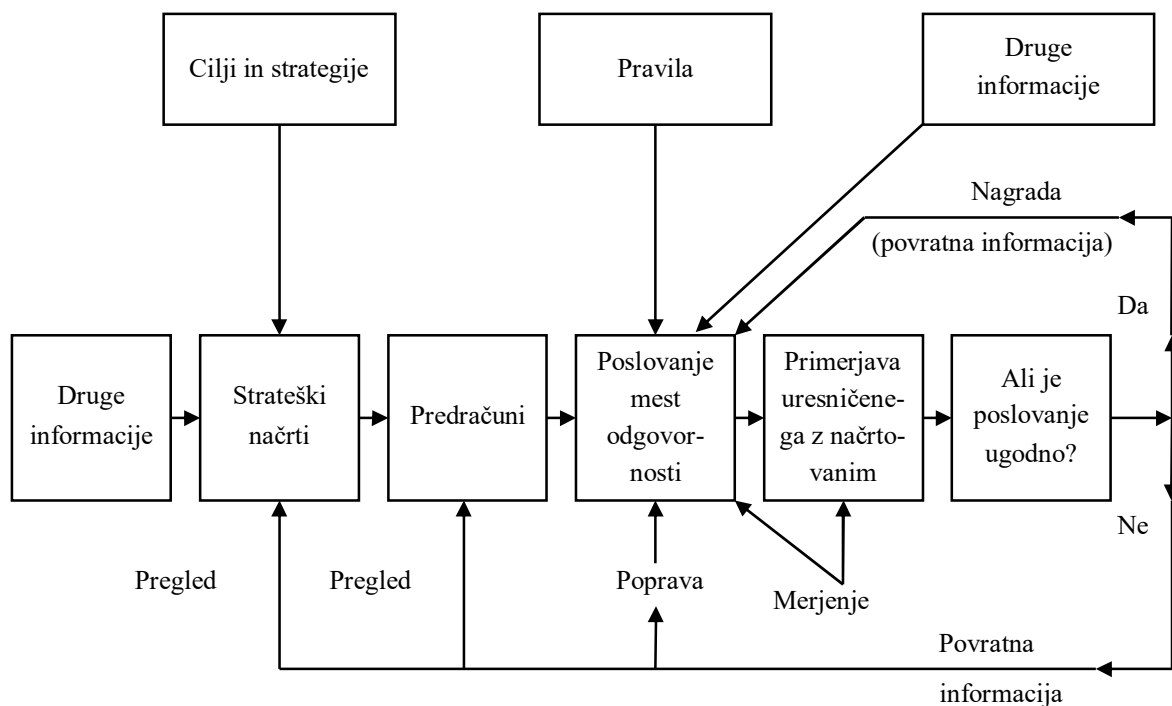
- podatki iz preteklega poslovanja, ki služijo za oceno stopenj rasti in trendov in jih je potrebno presojati z upoštevanjem rasti in trendov zunanjih dejavnikov (gospodarsko okolje, panoga, idr.),
- podatki drugih podjetij v panogi, ki služijo za ocenjevanje uspešnosti obravnavanega podjetja glede na konkurenco ali glede na podjetja iz iste panoge na drugih trgih, kjer obravnavano podjetje ni prisotno,
- podatki o načrtovanem poslovanju, ki kažejo na uspešnost realizacije strateških in letnih poslovnih načrtov oziroma v njih opredeljenih ciljev.

Pri odločanju o odobritvi kredita podjetju so za banko poleg informacij finančnega računovodstva, ki bolj opredeljujejo dogajanje v preteklosti, zelo pomembne informacije o njegovem poslovanju v prihodnosti, s čimer se ukvarja poslovodno računovodstvo. Od prihodnjega poslovanja bo namreč odvisno, ali bo podjetje lahko kredit vračalo. Strateški in letni poslovni načrti vsebujejo velik del tovrstnih informacij, ki jih poslovodstva podjetij pripravljajo v prvi vrsti z namenom oblikovanja informacije o tem, kakšne dividende lahko v prihodnosti pričakujejo lastniki.

Najpomembnejšo komponento strateških in letnih poslovnih načrtov predstavljajo računovodske predračunske informacije, ki omogočajo poslovodno odločanje o (Hočevár, 2003, str. 24):

- programih in strateških načrtih,
- letnih načrtih, katerih osnova je letni plan prodaje, izražen količinsko in denarno in na osnovi katerega se pripravijo drugi letni načrti, in sicer proizvodnje, nabave, marketinga, drugih oddelkov, kadrovskih potreb, sredstev informacijske tehnologije (v nadaljevanju IT), idr.,
- uspešnosti poslovanja podjetja in posameznih enot oziroma oddelkov na osnovi primerjave med dejansko doseženimi rezultati in načrtovanim poslovanjem, opredeljenim v predračunskih informacijah.

Slika 10: Vloga informacij v poslovodnem odločanju

Vir: M. Hočevár, Kako izboljšati računovodske informacije za poslovodno odločanje?, 2003, str. 24, slika 1.

Slika 10 prikazuje aktivnosti poslovodstva podjetja v procesih poslovodnega odločanja. V procesih strateškega in letnega poslovnega načrtovanja, ki sem jih opisala v prejšnjih razdelkih, poslovodstvo pripravi in sprejme, lastniška struktura pa potrdi predračunske računovodske informacije. Poslovodstvo podjetja na vseh nivojih med letom izvaja aktivnosti operativnega vodenja poslovanja, katerega uspešnost se spremlja po posameznih mestih odgovornosti. Primerjava dejansko doseženih rezultatov s predračunskimi

informacijami omogoča poslovodstvu ugotoviti odklone in sprejeti odločitve o korektivnih ukrepih z namenom doseganja zastavljenih ciljev.

Podobno kot sem opredelila pomen informacij pri procesih strateškega vodenja, so tudi informacije o uspešnosti operativnega poslovođenja pomembne predvsem v primerih dolgoročnejšega bančnega sodelovanja s podjetji. Ker je pri kreditiranju ključno predvsem dogajanje v prihodnosti, so poleg informacij finančnega računovodstva izredno pomembne tudi informacije poslovodnega računovodstva, predvsem predračunske informacije, ki so običajno del poslovnih načrtov. Idealno bi bilo, da bi podjetja pripravila predračunske računovodske izkaze v enakih oblikah oziroma po istih postavkah, kot bodo po zaključku obdobja sestavila računovodske izkaze v poročilih finančnega računovodstva.

V zvezi s predračunskimi računovodskimi izkazi in informacijami, ki jih podjetja oblikujejo med procesi planiranja, je precej problematična tudi časovna neusklajenost predračunskih dokumentov in ročnosti kreditov. Predvsem v primerih velikih družb se predračunski izkazi in informacije pogosto pripravljajo za časovno obdobje, za katerega so imenovane uprave. Podjetja pa za svoje investicijske projekte in druge potrebe najemajo kredite precej daljših ročnosti. Bančni sodelavci, ki so zadolženi za odobravanje kreditov, morajo v teh primerih sami oceniti poslovanje podjetja v prihodnjem obdobju. Začetna osnova za analizo so finančno računovodski podatki za preteklo obdobje, na podlagi katerih so razvidni pretekli in trenutni trendi. Za oceno prihodnjih gibanj pa je ključno predvsem poznavanje komitenta, panoge in širšega okolja, v katerem podjetje deluje. Zelo pomembne so splošne informacije, ki so še posebej uporabne, če so pridobljene in obdelane v okvirih uveljavljenih in splošno znanih konceptov, kot so v prejšnjih podpoglavjih opisani SWOT analiza, TOWS oblikovanje strategij, Porterjev model tekmovalnih sil za analizo panoge, idr. Za kvaliteto končne odločitve bančnih svetovalcev pa so poleg informacij zelo pomembne tudi njihove izkušnje, usposobljenost ter poznavanje podjetja in področja.

4.2.2 Analiza izkaza poslovnega izida

Pregled izkaza poslovnega izida, ki povzema prihodke in odhodke določenega časovnega obdobja, predstavlja običajno prvi korak finančne analize komitenta. Pri analizi je potrebno posebno pozornost posvetiti morebitnim spremembam računovodskih usmeritev komitenta, ki lahko bistveno spremenijo višino čistega dobička. Tak primer je sprememba vrednotenja zalog nedokončane proizvodnje in končnih izdelkov, kjer višja vrednost zalog na koncu poslovnega obdobja pomeni nižje proizvodjalne stroške prodanih izdelkov, s čimer poslovodstvo lahko prikaže boljše tekoče poslovanje na račun prihodnjih poslovnih rezultatov. Podobno velja za spremembe načina amortiziranja, kjer se v primeru nižje obračunane vrednosti v prihodnja leta prenese povečana knjigovodska vrednost sredstva. Bančni sodelavci morajo biti pri analizi posebej pozorni še na primere visokih ostalih

prihodkov in prihodkov zunaj rednega poslovanja, razmejenih prihodkov in stroškov, ki bodo vplivali na računovodske izkaze v prihodnjem obdobju, idr. (Izbrana banka, 2014).

Naslednja faza je obravnava prihodkov iz poslovanja. Pomembni so čisti prihodki iz osnovne dejavnosti, ki jih primerjajo s primerljivimi preteklimi obdobji (v zadnjih 3–5 letih). Preveriti je potrebno geografsko razporeditev prodajnih prihodkov. Pri analizi zahteva posebno pozornost pojavljanje visokih nihanj, za katera je potrebno določiti razloge (dogajanje v poslovnem okolju, novi trgi, organizacijske spremembe, idr.). Upoštevati je potrebno morebitne cikličnosti panog, sezonske vplive, izvor drugih prihodkov, idr. (Izbrana banka, 2014).

Sledi analiza poslovnih odhodkov, ki se tudi primerjajo s podatki za primerljiva pretekla obdobja. Za vrednotenje komitentov v procesih kreditiranja so pomembne predvsem spremembe posameznih kategorij poslovnih odhodkov in razlogi zanje. Povišanje stroškov dela je tako običajno posledica višjih plač in/ali povečanja števila zaposlenih. Pri poslovnih odhodkih je nujno preveriti tudi gibanje materialnih stroškov glede na poslovne prihodke, kar je ključno v primerih padanja prodaje, prodajnih cen, bruto marže, idr. Komitent se mora prilagajati s krčenjem odhodkov. Če to ne zadošča, se mora za financiranje presežka odhodkov nad prihodki kratkotrajno zadolževati (Izbrana banka, 2014).

Naslednji korak je analiza poslovnega izida oziroma rezultata iz poslovanja. Bančni sodelavci morajo oceniti, ali je osnovna dejavnost komitenta gospodarna. V primeru negospodarnosti je potrebno poiskati razloge zanjo, kar zahteva natančen pregled stroškovnih postavk. Poslovni izid je odločilen dejavnik pri presoji kreditne sposobnosti oziroma bonitete podjetja, saj kaže, koliko je komitent sposoben ustvariti iz svoje lastne dejavnosti. V primerih enkratnih izgub iz poslovanja pa morajo bančni sodelavci ocenjevati predvsem finančno moč komitenta in perspektivnost panoge v prihodnje (Izbrana banka, 2014).

Pri presojanju izida iz financiranja je potrebno upoštevati način financiranja. Podjetja, ki se financirajo z lastnimi viri, običajno nimajo odhodkov financiranja. Za zadolžena podjetja pa je značilno, da praviloma izkazujejo negativni izid iz financiranja. Pri obravnavi informacij o finančnem izidu morajo banke obvezno preveriti, ali so na izid vplivali posebni dejavniki, kot so oslabitve naložb, tečajne razlike, prevrednotenje izvedenih finančnih instrumentov, idr. (Izbrana banka, 2014).

Pri obravnavi informacij o celotnem dobičku oziroma izgubi morajo banke ugotoviti, kje so dejanski viri dobičkov/izgub. Izhajajo lahko iz osnovne dejavnosti ali pa so rezultat enkratnih dogodkov, za katere je malo verjetno, da se bodo v prihodnjih letih ponovili (razne subvencije, dezinvestiranje, prodaje poslovnih stavb, idr.). Bančni sodelavci presojujejo, ali je višina čistega dobička brez enkratnih vplivov in povečana za amortizacijo

zadostna za pokritje obstoječih in/ali novih dolgov v sprejemljivem časovnem obdobju (okvirno sedem let). Če podjetje z denarnim tokom iz poslovanja ni sposobno tekoče poplačevati dolgoročnih obveznosti, gre z vidika bank za tveganega komitenta, ki mora temeljito izboljšati svoje poslovanje (Izbrana banka, 2014).

Pri analizi izkaza poslovnega izida morajo biti bančni sodelavci pozorni na precenjenost čistega dobička oziroma prihodkov, za kar je največkrat odgovorno poslovodstvo podjetja zaradi izpolnitve pričakovanj lastnikov in/ali drugih deležnikov, izpolnjevanja pogodbenih klavzul kreditnih pogodb, pričakovanja nagrad in bonusov za uspešnost poslovanja, idr. Po drugi strani pa lahko poslovodstvo podjetja v nekaterih primerih izkazuje podcenjeno višino čistega dobička oziroma prihodkov zaradi ohranjanja različnih državnih in drugih pomoči v obliki nepovratnih sredstev, različnih kvot, znižanja stroškov dela pri pogajanjih s sindikati, idr. (Izbrana banka, 2014).

4.2.3 Analiza bilance stanja

Pregled bilance stanja, ki kaže finančno stanje podjetja na presečni bilančni datum in vključuje sredstva in obveznosti do virov sredstev, se prav tako izvaja v več fazah. Izhodišče predstavlja pregled bilančne vsote, kjer je potrebno preveriti njene spremembe in opredeliti bilančne kategorije, ki so te spremembe povzročile. Bančni sodelavci v tej fazi iščejo povezave med spremembami na aktivni in pasivni strani, oziroma poskušajo ugotoviti, s katerimi viri je podjetje financiralo rast sredstev na aktivni strani (Izbrana banka, 2014).

Naslednja faza je presoja ustreznosti financiranja sredstev, kjer bančni sodelavci preverjajo, kakšen je vodoravni ustroj bilance stanja oziroma ali podjetje dolgoročna sredstva financira z dolgoročnimi viri. V primeru neravnovesij je potrebno oceniti njihov vpliv na likvidnost poslovanja komitenta. V primeru financiranja dolgoročnih sredstev in/ali poplačevanja dolgoročnih obveznosti s kratkoročnimi viri gre za neustrezno uporabo kratkoročnih virov, kar lahko vodi do likvidnostnih težav podjetja in lahko nakazuje na dodatne potrebe po (re)financiranju (Izbrana banka, 2014).

Posebno pozornost je potrebno posvetiti neopredmetenim osnovnim sredstvom, še posebej v primerih, ko je njihova vrednost relativno visoka. Za neopredmetena sredstva namreč velja, da se njihova vrednost lahko zniža veliko hitreje kot vrednost opredmetenih sredstev. Tržna vrednost neopredmetenih sredstev je običajno tudi zelo neoprijemljiva. Višja stopnja zaupanja v izkazano vrednost je značilna predvsem za patente, licence in tržne znamke (Izbrana banka, 2014).

Sledi presoja strukture kapitala, kjer banke preverjajo razliko višine lastnih virov sredstev v primerjavi s predhodnim stanjem. Vzroki za razlike so lahko prevrednotenja premoženja,

izplačila dobička in nagrad, umik delnic, dokapitalizacije, idr. Pri tem je potrebno izločiti vpliv izida tekočega obdobja. Podjetje mora imeti ustrezen delež kapitala v pasivi. Če je nižji od 10 %, načeloma podjetju ne omogoča zadostne finančne varnosti (Izbrana banka, 2014).

Naslednji korak je ocena sposobnosti poravnavanja dolgov. Tu je ključna predvsem sposobnost odplačevanja dolgoročnih obveznosti. Osnovno merilo je velikost sredstev za reprodukcijo kot vsota čistega dobička in obračunane amortizacije. V primeru novih naložb pa je potrebno oceniti bodoče denarne tokove in pripraviti ustrezne finančne projekcije. V okviru ocene sposobnosti poravnavanja dolgov morajo bančni sodelavci preveriti tudi obveznosti komitenta do povezanih oseb in zaposlenih, namen oblikovanih dolgoročnih rezervacij, idr. (Izbrana banka, 2014).

Likvidnostni položaj podjetja banke presojujejo z izračunom razlike med seštevkom dnevov vezave zalog in dnevov terjatev do kupcev ter dnevi vezave obveznosti do dobaviteljev, kar je merilo cikla denarnega toka. Pri analizi je potrebno posvetiti pozornost povečanju zalog, kar lahko kaže na neustrezno nabavno politiko, napačne pretekle odločitve, nepripravljenost za prodajo viškov zalog po nižjih cenah, idr. Povečanje zalog se lahko odraža tudi v višjih obveznostih do dobaviteljev. Na področju terjatev do kupcev so vzroki za podaljšanje dnevov vezave terjatev lahko omilitev kreditnih pogojev za kupce, podaljšanje postopkov izterjave, povečevanje zapadlih terjatev, idr. Na strani obveznosti do dobaviteljev je v primeru podaljševanja dnevov vezave obveznosti lahko pričakovati zaostritev plačilnih pogojev pri naslednjih dobavah, kar se bo odrazilo na likvidnostnem položaju komitenta (Izbrana banka, 2014).

Analizo bilance stanja zaključujeta analizi finančnih naložb komitenta in zunaj-bilančnih postavk. Pri finančnih naložbah je pomembno, da komitent dosega višji donos iz svoje osnovne dejavnosti glede na donosnost finančne naložbe. V nasprotnem primeru je velika verjetnost špekulativnega obnašanja komitenta. Banke morajo oceniti tudi poplačljivost in možnost prodaje finančnih naložb komitentov (Izbrana banka, 2014).

4.2.4 Analiza izkaza denarnih tokov

Z analizo izkazov denarnih tokov banke proučujejo spremembe stanja denarnih sredstev za obravnavana obdobja, in sicer za segmente poslovanja, investiranja in financiranja. Pomembne so predvsem informacije o načinih pridobivanja in porabe ter stanjih denarnih sredstev na začetku in koncu obdobja. Denarna sredstva se lahko povečujejo s pozitivnimi razlikami med prilivi in odlivi iz poslovanja, novimi financiranj ali dezinvestiranjem. Zmanjšujejo pa se zaradi večjih odlivov iz poslovanja glede na prilive, investiranja ali razdolževanja podjetja. Analiza izkaza denarnih tokov je za kreditno odločanje bank pomembna, ker oceni sposobnost oziroma nesposobnost komitenta ustvarjati denarna

sredstva z lastno dejavnostjo oziroma poslovanjem. Banke s tem lahko ocenijo finančni vidik poslovanja podjetja, iz katerega je razvidna njegova finančna stabilnost in prilagodljivost, plačilna sposobnost in delno tudi uspešnost (Izbrana banka, 2014).

4.3 Računovodski kazalniki

Najbolj razširjen pristop za analiziranje računovodskih izkazov je analiza s kazalniki. Pri analizi s kazalniki je najpomembnejši izbor ustreznih kazalnikov, ki je odvisen od ciljev in zahtev analize. Ker definicije kazalnikov niso poenoteno predpisane, je pri uporabi nujno podati in upoštevati način izračuna. Zelo pomembna je tudi vsebinska razlaga dobljenih vrednosti oziroma ugotavljanje, ali izračunani kazalnik predstavlja ugodno ali neugodno vrednost. Pri tem je potrebno upoštevati okoliščine, v katerih podjetje posluje, saj se vrednosti enakih kazalnikov lahko med panogami, državami in podjetji močno razlikujejo (Igličar & Hočevár, 2011, str. 259).

Kazalnikov je zelo veliko. Ključen je izbor pravih kazalnikov, ki bi imeli največjo informativno vrednost za procese odobravanja bančnih naložb. Pri ocenjevanju ustreznosti kazalnikov za uporabo pri sprejemanju odločitev banke analizirajo podatkovne baze preteklih finančnih rezultatov vseh podjetij. Z različnimi multivariantnimi statističnimi in matematičnimi metodami ocenjujejo statistične značilnosti obravnavanih kazalnikov in na osnovi teh rezultatov izberejo najbolj informativne. Izbrane kazalnike bančni svetovalci nato uporabljajo pri svojih analizah.

Analiza z računovodskimi kazalniki je pri kreditiranju podjetij zelo pomembna in je vključena v več faz kreditnega procesa. Informacije računovodskih kazalnikov predstavljajo osnovo analize preteklega in tekočega poslovanja podjetja. Vrednosti izbranih kazalnikov so pogosto sestavni del ponudbe kot finančne zaveze, ki so pozneje vključene v kreditno pogodbo. Sodelavci bank spremljajo doseganje teh finančnih zavez oziroma vrednosti izbranih kazalnikov podjetja tekom izvajanja kreditne pogodbe.

4.3.1 Analiza kazalnikov denarnega izida

Kazalniki denarnega izida so usmerjeni predvsem v denarni izid poslovanja oziroma generirane denarne tokove podjetja in njihovo stabilnost. Podjetja lahko ustvarjajo visoke dobičke, a so v primerih neplačil s strani kupcev izpostavljena finančnim tveganjem.

V bančnih analizah oziroma pri kreditni presoji podjetij se najpogosteje uporablja naslednji kazalnik:

$$\frac{\text{finančne obveznosti}}{EBITDA}, \quad (2)$$

kjer je EBITDA (angl. *earnings before interest, taxes, depreciation & amortization*) poslovni izid iz poslovanja, povečan za znesek amortizacije, kar ustreza denarnemu izidu iz poslovanja. Kazalnik predstavlja merilo za število let, v katerih bo podjetje sposobno odplačati finančne obveznosti z denarnim tokom iz poslovanja. Kazalnik je eden izmed najpomembnejših parametrov pri ocenjevanju bonitete podjetij v internih bančnih sistemih bonitetnega razvrščanja. Obratna vrednost gornjega kazalnika predstavlja koeficient pokritosti dolgov z denarnim izidom iz poslovanja. Ta kazalnik pa pove, kolikšen delež finančnih obveznosti lahko podjetje poravnava z denarnim tokom iz poslovanja v enem letu, brez upoštevanja izrednih dogodkov in finančnega poslovanja.

4.3.2 Analiza kazalnikov financiranja (finančne moči)

Kazalniki financiranja oziroma kazalniki finančne moči so usmerjeni predvsem v analizo načina financiranja podjetja. Tovrstne informacije so zelo pomembne za odločanje o kreditiranju podjetja, ker govorijo o strukturi financiranja podjetja in s tem povezano sposobnostjo podjetja za najemanje novih kreditov. Osnovna dilema pri financiranju podjetij je delež, v katerem naj se podjetje financira s kapitalom in delež, v katerem naj se podjetje financira s krediti oziroma dolžniškimi viri (Hočevár et al., 2002, str. 390–393; Igličar & Hočevár, 2011, str. 260–265).

Za presojo v procesih kreditnega odločanja bank je najpomembnejši kazalnik iz te skupine delež lastniškega financiranja. Zanj se uporabljata tudi oznaki stopnja finančne varnosti – SFV oziroma delež kapitala v financiranju. Definiran je kot (Slovenski inštitut za revizijo, 2016, str. 44–45; Igličar & Hočevár, 2011, str. 260):

$$\text{delež lastniškega financiranja} = \frac{\text{kapital}}{\text{obveznosti do virov sredstev}} \quad (3)$$

Predstavlja delež lastniških virov financiranja med vsemi viri. Priporočljive vrednosti so odvisne od strukture aktive in naj bi bile višje od 50 %. V primerih večjega obsega dolgoročnih sredstev (nepremičnine, finančne naložbe) naj bi bile vrednosti višje. Banke ta kazalnik pogosto uporabljajo v notranjih sistemih bonitetnega ocenjevanja podjetij. Visok delež lastniškega financiranja znižuje tveganja, tako za podjetje, kot tudi za banke, ki ga kreditirajo. Podjetje z visoko stopnjo finančne moči bo lažje premagovalo negativne dogodke na trgu, v panogi in širšem gospodarskem okolju ter hitreje odpravilo neželene posledice (Izbrana banka, 2014).

4.3.3 Analiza kazalnikov vodoravne finančne sestave

Kazalniki vodoravne finančne sestave ali plačilne sposobnosti (likvidnosti) odražajo sposobnost podjetja, da na kratek rok pravočasno in nemoteno poravnava svoje zapadle

obveznosti. Kazalniki vodoravne finančne sestave izhajajo iz bilance stanja, kjer se primerjajo posamezne postavke sredstev s posameznimi postavkami obveznosti do virov sredstev, oziroma se izvede vodoravni presek bilance stanja. Praviloma se izvaja presek na ravni kratkoročnih sredstev in obveznosti, kjer so pri normalnem poslovanju podjetja kratkoročna sredstva večja od kratkoročnih obveznosti. Presežek kratkoročnih sredstev nad kratkoročnimi obveznostmi so čista kratkoročna sredstva, ki predstavljajo tisti del kratkoročnih sredstev, ki je financiran z dolgoročnimi obveznostmi do virov sredstev. Vodoravni presek bilance stanja pa se izvaja tudi na ravni dolgoročnih sredstev in obveznosti, kjer je ključno, da podjetje dolgoročna sredstva financira s kapitalom in dolgoročnimi viri (Hočevar et al., 2002, str. 396–400; Igličar & Hočevar, 2011, str. 267–262).

Pri presojah v okviru bančnega kreditiranja podjetij je pomemben kratkoročni koeficient, ki kaže pokritost kratkoročnih obveznosti s kratkoročnimi sredstvi. Zanj se uporabljata tudi oznaki količnik obratne likvidnosti – KOL oziroma količnik splošne likvidnosti. Definiran je kot (Slovenski inštitut za revizijo, 2016, str. 46; Igličar & Hočevar, 2011, str. 268):

$$\text{kratkoročni koeficient} = \frac{\text{kratkoročna sredstva}}{\text{kratkoročne obveznosti}} \quad (4)$$

Kazalnik odraža likvidnostno stanje podjetja, ki je dobro likvidno v primeru, da je vrednost kratkoročnega koeficienta večja ali enaka 1,5. Pri presoji podjetja v procesu odobravanja kreditov je potrebna previdnost glede kvalitete sredstev. V primeru nelikvidnih oziroma slabše unovčljivih sredstev obstaja nevarnost, da jih ne bo moč v celoti pretvoriti v denarna sredstva.

Pri bančni presoji komitentov je pomemben tudi pospešeni koeficient, ki kaže pospešeno pokritost kratkoročnih obveznosti. Zanj se uporabljata tudi oznaki količnik obratno – finančne likvidnosti – KOFL oziroma količnik tekoče likvidnosti. Definiran je kot (Slovenski inštitut za revizijo, 2016, str. 46; Igličar & Hočevar, 2011, str. 269):

$$\text{pospešeni koeficient} = \frac{\text{kratkoročna sredstva} - \text{zaloge}}{\text{kratkoročne obveznosti}} \quad (5)$$

Kazalnik odraža dejansko plačilno pripravljenost podjetja. Njegova vrednost naj bi bila enaka ali večja od 1, kar pomeni, da ima podjetje zaloge v celoti financirane z dolgoročnimi viri. Na kazalnik vplivajo predvsem uspešnost izvajanja nabavne funkcije, upravljanja z zalogami ter vpliv sezonskih dejavnikov.

Delež dolgoročnega financiranja dolgoročnih sredstev predstavlja pomembno merilo kreditne sposobnosti podjetja in je definiran kot (Igličar & Hočevar, 2011, str. 269–270):

$$\text{delež dolgoročnega financiranja dolgoročnih sredstev} = \frac{\text{kapital} + \text{dolgoročni dolgovi} + \text{rezervacije} + \text{dolgoročne pasivne časovne razmejitve}}{\text{dolgoročna sredstva}} \quad (6)$$

Kazalnik predstavlja merilo ustreznosti financiranja sredstev glede na njihovo likvidnost. S stališča varnosti kreditiranja podjetja naj bi bila njegova vrednost večja ali enaka 1. V primeru manjših vrednosti podjetje dolgoročna sredstva financira s kratkoročnimi viri, kar lahko povzroči likvidnostne težave. Poleg same pokritosti dolgoročnih sredstev z dolgoročnimi viri sta za analizo v procesu kreditiranja pomembni tudi sami sestavi obeh kategorij. Na strani dolgoročnih virov je pomemben ustrezen delež kapitala, saj visok delež dolgoročnih kreditov lahko predstavlja preveliko breme za podjetje zaradi obresti in odplačil glavnice. Pri dolgoročnih sredstvih je pomembno, ali se z dolgoročnimi krediti financira oprema, nepremičnine, ali druga sredstva. V primeru financiranja opreme je pomembno, da je doba odplačevanja kredita usklajena z dobo amortiziranja (ali krajša). Pri nakupu nepremičnin pa mora biti podjetje zaradi nizke amortizacijske stopnje sposobno ustvarjati ustrezen denarni izid iz poslovanja (EBITDA), (Izbrana banka, 2014).

Posebna previdnost bančnih uslužbencev je potrebna pri kreditiranju nakupa drugih podjetij oziroma pridobivanju deležev ali delnic. Finančne naložbe so praviloma bolj tvegane, saj udeležba v čistem dobičku oziroma izplačane dividende večinoma ne zadoščajo za plačilo finančnih obveznosti do banke. V tem primeru mora podjetje te obveznosti pokrivati iz tekočega poslovanja. Če ima kontrolni delež, pa pogosto prihaja do izčrpavanja kupljenega podjetja.

4.3.4 Analiza kazalnikov obračanja

Kazalniki obračanja predstavljajo merilo hitrosti obračanja posameznih vrst sredstev, kar priča o učinkovitosti poslovanja s sredstvi. Poslovodstvo podjetja si prizadeva dosegati hitrejše obračanje sredstev, kar ima za posledico manj vezanih sredstev podjetja in nižje stroške. Kazalniki obračanja so definirani kot količniki med tokovi in stanji, zato je potrebno upoštevati le povprečno stanje sredstev v izbranem obdobju. Iz nekaterih kazalnikov obračanja se izračunavajo dnevi vezave kot količnik števila dni v letu in ustreznega koeficienta obračanja, na primer zalog, terjatev, idr. (Hočevár et al., 2002, str. 400–401; Igličar & Hočevár, 2011, str. 272–275).

Za presojo podjetij v procesih bančnega kreditiranja je pomemben koeficient obračanja celotnih sredstev, ki predstavlja število obratov sredstev v letu dni. Definiran je kot (Slovenski inštitut za revizijo, 2016, str. 47; Igličar & Hočevár, 2011, str. 275):

$$\text{koeficient obračanja celotnih sredstev} = \frac{\text{poslovni prihodki v letu dni}}{\text{povprečno stanje vseh sredstev}} \quad (7)$$

Kazalnik pove, kako učinkovito je poslovanje podjetja s sredstvi. Večji kot je koeficient, hitreje je obračanje, kar pomeni bolj učinkovito poslovanje s sredstvi oziroma manjše potrebe po virih financiranja. V procesih kreditiranja je potrebno upoštevati dejstvo, da je koeficient obračanja celotnih sredstev močno odvisen od dejavnosti podjetja. V splošnem naj bi se v industriji gibal okrog vrednosti 1. Pri podjetjih z visokim deležem dolgoročnih sredstev so vrednosti kazalnika nižje, pri tistih z nizkim deležem dolgoročnih sredstev pa višje. V storitvenih dejavnostih znašajo vrednosti nad 1,5. V trgovini na debelo se gibljejo okrog 2, v trgovini na drobno pa so še višje, ker ni terjatev. Pri kreditiranju finančnih organizacij, ki imajo zelo veliko premoženje v obliki dolgoročnih finančnih naložb (kapitalski deleži, delnice, dani krediti, idr.) in malo prihodkov iz teh sredstev, ki tudi niso zajeti v kazalniku, se koeficient obračanja celotnih sredstev ne upošteva (Izbrana banka, 2014).

Koeficient obračanja terjatev do kupcev predstavlja število obratov terjatev do kupcev v enem letu in je definiran kot (Slovenski inštitut za revizijo, 2016, str. 47; Igličar & Hočevvar, 2011, str. 272):

$$\text{koeficient obračanja terjatev do kupcev} = \frac{\text{prejemki od kupcev v letu dni}}{\text{povprečno stanje terjatev do kupcev}} \quad (8)$$

Pri kreditnem odločanju bank se bolj uporablja kazalnik dnevov vezave terjatev do kupcev oziroma povprečni plačilni rok terjatev, ki predstavlja vezavo sredstev v kratkoročnih terjatvah. Gre za iz koeficienta obračanja terjatev do kupcev izveden kazalnik, ki je definiran kot (Igličar & Hočevvar, 2011, str. 273):

$$\text{dnevi vezave terjatev do kupcev} = \frac{365}{\text{koeficient obračanja terjatev do kupcev}} \quad (9)$$

Kazalnika predstavljata merilo uspešnosti podjetja pri izterjavi in njegove pogajalske moči ter po drugi strani plačilno sposobnost in disciplino njegovih kupcev in/ali uporabnikov storitev. Tudi ta kazalnika sta zelo odvisna od panoge.

Koeficient obračanja obveznosti do dobaviteljev predstavlja povprečen obrat obveznosti do dobaviteljev in je definiran kot (Slovenski inštitut za revizijo, 2016, str. 47; Igličar & Hočevvar, 2011, str. 274):

$$\begin{aligned} \text{koeficient obračanja obveznosti do dobaviteljev} &= \\ &= \frac{\text{izdatki za dobavitelje v letu dni}}{\text{povprečno stanje obveznosti do dobaviteljev}} \end{aligned} \quad (10)$$

Tudi tu se bolj uporablja izvedeni kazalnik, in sicer kazalnik dnevov vezave obveznosti do dobaviteljev oziroma povprečni plačilni rok obveznosti, ki je definiran kot:

$$\begin{aligned} \text{dnevi vezave obveznosti do dobaviteljev} &= \\ &= \frac{365}{\text{koeficient obračanja obveznosti do dobaviteljev}} \end{aligned} \quad (11)$$

Bančni uslužbenci s tem kazalnikom dobijo informacijo o tem, v kolikšnem času komitent plačuje svoje poslovne obveznosti do dobaviteljev.

Koeficient obračanja zalog proizvodov predstavlja število obratov zaloge proizvodov v prodajo v letu dni in je definiran kot (Slovenski inštitut za revizijo, 2016, str. 47; Igličar & Hočevar, 2011, str. 274):

$$\begin{aligned} \text{koeficient obračanja zalog proizvodov} &= \\ &= \frac{\text{stroški prodanih proizvodov v letu dni} \\ &\quad (\text{praviloma proizvodjalni stroški})}{\text{povprečni stroški zaloge proizvodov} \\ &\quad (\text{praviloma proizvodjalni stroški})} \end{aligned} \quad (12)$$

Tudi na tem področju se bolj uporablja izvedeni kazalnik, in sicer kazalnik dnevov vezave zalog proizvodov oziroma povprečna vezava sredstev v zalogah. Kazalnik je definiran kot:

$$\begin{aligned} \text{dnevi vezave zalog proizvodov} &= \\ &= \frac{365}{\text{koeficient obračanja zalog proizvodov}} \end{aligned} \quad (13)$$

Nizke vrednosti dnevov vezave zalog proizvodov kažejo na dobro poslovanje z zalogami in uspešno prodajo. Podjetje bo v primerih učinkovitega upravljanja zalog dosegalo njihov optimalen obseg in kratke čase njihovega obračanja. Na ta način bo podjetje potrebovalo manj virov financiranja, predvsem kreditov, s čimer bo znižalo odhodke za obresti in izboljšalo likvidnost. Tudi ta kazalnik je odvisen od dejavnosti podjetja.

Pri procesih kreditiranja banke posebno pozornost namenjajo izravnosti vezav terjatev in obveznosti. Kazalnika vezave zalog in vezave terjatev do kupcev naj bi bila čim bolj uravnotežena s kazalnikom poravnave obveznosti do dobaviteljev. Pri tem pa je potrebno upoštevati posebnosti posameznih panog in dejavnosti podjetij glede načina izterjevanja, vloge prejetih ali danih avansov, financiranja z bančnimi krediti namesto z dobavitelji, idr. (Izbrana banka, 2014).

4.3.5 Analiza kazalnikov gospodarnosti

Kazalniki gospodarnosti predstavljajo merilo učinkovitosti poslovanja podjetja oziroma razmerja med prihodki in odhodki, pri čemer večji presežek prihodkov nad odhodki pomeni večjo gospodarnost poslovanja. Nekateri kazalniki gospodarnosti izhajajo iz

navpične analize izkaza poslovnega izida (Hočevar et al., 2002, str. 402–403; Igličar & Hočevar, 2011, str. 275–276).

Pri kreditiranju gospodarskih družb je pomemben kazalnik dobičkonosnost prihodkov, ki prikazuje celotni dobiček kot delež prihodkov podjetja (Slovenski inštitut za revizijo, 2016, str. 48):

$$\text{dobičkonosnost prihodkov} = \frac{\text{poslovni izid}}{\text{prihodki}} \quad (14)$$

Pri vrednotenju tega kazalnika morajo biti banke pozorne na segmente, kjer so dobički nastajali. Predvsem pri večjih gospodarskih družbah je pomembno, da dobički izvirajo predvsem iz osnovne dejavnosti podjetja.

Mnogokratnik pokritosti obresti je količnik (Slovenski inštitut za revizijo, 2016, str. 48):

$$\begin{aligned} \text{mnogokratnik pokritosti obresti} &= \\ &= \frac{\text{poslovni izid pred obdavčitvijo} + \text{obresti za prejeta posojila}}{\text{obresti za prejeta posojila}} \end{aligned} \quad (15)$$

Kazalnik pove, koliko bi lahko bila obrestna mera višja ob danem pozitivnem rezultatu podjetja. V primeru negativnega rezultata pa pove, koliko bi morala biti obrestna mera nižja, da podjetje ne bi imelo izgube. Na ta način lahko bančni sodelavci ocenjujejo prihodnji vpliv obresti na dobiček podjetja.

4.3.6 Analiza kazalnikov donosnosti

Kazalniki donosnosti odražajo donosnost sredstev ali kapitala. Pomembni so predvsem za lastnike podjetij, saj je naložba v kapital oziroma delnice podjetja relativno tvegana finančna naložba. Donos naložbe, ki ga odraža kazalnik čista donosnost kapitala (angl. *return-on-equity* – *ROE*), je odvisen od uspešnosti poslovanja podjetja (Hočevar et al., 2002, str. 404; Igličar & Hočevar, 2011, str. 276–277). Kazalniki donosnosti so pomembni predvsem za lastnike oziroma delničarje podjetij. Nekateri kazalniki pa predstavljajo pomembno informacijo tudi za analize v procesih bančnega kreditiranja.

Čista donosnost kapitala je definirana kot (Slovenski inštitut za revizijo, 2016, str. 48; Igličar & Hočevar, 2011, str. 277):

$$\text{čista donosnost kapitala} = \frac{\text{čisti poslovni izid obračunskega obdobja}}{\text{povprečni kapital}} \quad (16)$$

(brez čistega poslovnega izida obračunskega obdobja)

Kazalnik čiste donosnosti kapitala je merilo sposobnosti podjetja vračati dolgove tudi po dodatni zadolžitvi. Velja, da se podjetje zadolžuje v sprejemljivih mejah, dokler so mejni stroški tujih virov financiranja nižji kot mejni donosi uporabljenih virov.

Za bančno poslovanje s podjetjem je pomemben kazalnik iz te skupine čista donosnost sredstev, ki je definirana kot (Slovenski inštitut za revizijo, 2016, str. 49):

$$\text{čista donosnost sredstev} = \frac{\text{čisti poslovni izid obračunskega obdobja}}{\text{povprečna sredstva}} \quad (17)$$

Razširjena donosnost sredstev pa je definirana kot (Slovenski inštitut za revizijo, 2016, str. 49):

$$\begin{aligned} \text{razširjena donosnost sredstev} = \\ = \frac{\text{poslovni izid obračunskega obdobja} + \text{odhodki iz naslova obresti}}{\text{povprečna sredstva}} \end{aligned} \quad (18)$$

Pri presojanju kazalnikov donosnosti morajo biti bančni sodelavci predvsem pozorni na realnost izkazanega dobička komitenta, ki je lahko rezultat računovodskih postopkov, kot so na primer prevrednotenja terjatev, zalog in finančnih naložb, dolgoročno razmejevanje stroškov, neustrezni odpisi terjatev, spremembe dolgoročnih rezervacij, idr.

4.4 Boniteta in bonitetno razvrščanje

4.4.1 Pojem in pomen bonitete

V preteklosti se je pojem bonitete podjetja omejeval predvsem na njegovo plačilno zanesljivost ter plačilno in/ali kreditno sposobnost, donosnost, likvidnost sredstev, finančno varnost, idr. Tovrstne tradicionalne oziroma ožje opredelitve bonitete so se osredotočale zgolj na posamične lastnosti podjetja in predvsem kvantitativne informacije. Uporabljeni načini presojanja so za ocenjevanje večinoma uporabljali računovodske podatke iz preteklih obdobj, ki so jih povzemali iz računovodskih izkazov. Pri tem so običajno upoštevali le krajša obdobja in redkeje uporabljali časovne vrste podatkov. Ostale podatke so vključevali manj pogosto. Presojanje bonitete je bilo pri tradicionalnih pristopih usmerjeno večinoma v razpoznavanje negativnih dejavnikov in trendov, ne pa v zaznavanje in prikaz pozitivnih lastnosti podjetja (Knez-Riedl, 2000, str. 19, 36).

V splošnem pomenu predstavlja bonitetna ocena merilo verjetnosti stečaja podjetja oziroma drugega poslovnega subjekta. Bonitetne ocene predstavljajo tudi merilo za ocenjevanje kreditnega tveganja. Večje banke so že zelo zgodaj pričele uporabljati modele, ki so iz kazalnikov, izračunanih iz letnih računovodskih izkazov, generirali ocene

ogroženosti posameznih podjetij. V modelih so bile uporabljene različne statistične metode in analize. Ti pristopi pa so imeli precejšnje pomanjkljivosti, saj niso upoštevali prihodnjega razvoja podjetja in njegovega okolja ter dejavnikov bonitete, ki niso zajeti v računovodskih izkazih. Poleg tega so obravnavali samo tveganje stečaja, niso pa vključevali drugih nevarnosti in kar je še pomembnejše, niso obravnavali prednosti in priložnosti za podjetje. Novejši pristopi presojanja bonitete podjetja poleg kvantitativnih vključujejo tudi kvalitativne informacije, so usmerjeni v bodoči razvoj podjetja in njegovega poslovanja ter proučujejo okolje podjetja v širšem smislu in ne samo v poslovnem (Dolžan, 2013, str. 34; Knez-Riedl, 2000, str. 36–37).

Poleg bank in drugih poslovnih subjektov, ki bonitetne ocene izdelujejo za svoje lastne potrebe, predstavlja izdelava bonitetnih ocen tudi storitveno dejavnost, ki jo opravljajo bonitetne agencije. Začetki ocenjevalne dejavnosti segajo v leto 1860, ko je nastala agencija Standard & Poor's. Bonitetne agencije izdelujejo bonitetne ocene za države, podjetja in finančne ustanove. Ocena kreditnega tveganja je osnovna ocena, ki jo pripravljajo bonitetne agencije. Vključuje relativno oceno o tveganju, da potencialni dolžnik ne bo poplačal dolga v dogovorjenem roku. Poleg tega agencije podajajo še oceno o relativnem kreditnem tveganju posamezne vrste obveznosti ali izdajatelja kot celote. Ocene bonitetnih agencij običajno odražajo dolgoročni razvoj podjetja. Pri svojem delu naj bi bile bonitetne agencije neodvisne in nepristranske. Njihove ocene pa naj bi temeljile na temeljitih in transparentnih analizah (Oblak, 2010, str. 44).

Bonitetne ocene se izdajajo na podlagi opredeljenega sistema razvrščanja bonitetnih kategorij, ki so lahko definirane glede na vrsto subjekta, ki ga ocenjujejo. Bonitetne kategorije so predstavljene z ocenjevalnimi simboli, ki so običajno črke ali številke. Sledijo jim lahko še dodatni identifikacijski znaki. Na ta način je omogočeno razlikovanje med različnimi značilnostmi tveganj pri ocenjevanih subjektih, finančnih sredstvih oziroma drugih instrumentih in naložbah. Bonitetna ocena predstavlja mnenje o kreditni sposobnosti (Dolžan, 2013, str. 34–35):

- subjekta, dolga ali finančne obveznosti,
- dolžniških vrednostnih papirjev,
- prednostnih delnic oziroma drugega finančnega instrumenta ali izdajatelja takega dolga oziroma finančne obveznosti.

V svetovnem merilu so na finančnih trgih najpomembnejše tri največje komercialne bonitetne agencije, ki delujejo globalno in imajo podružnice po celem svetu v pomembnejših finančnih središčih (Dolžan, 2013, str. 35):

- Moodys Investors Service,
- Standard & Poor's,

- Fitch Ratings.

Poleg primarne informacijske vloge imajo bonitetne agencije tudi pomembno regulatorno vlogo, ki je posredna, saj se preko zakonodaje, ki upošteva bonitetne ocene agencij, regulira delovanje finančnih trgov. Primer tega delovanja je izračunavanje kapitalske ustreznosti bank glede na izpostavljenost kreditnemu in drugim tveganjem, katere merilo so bonitetne ocene. V EU se lahko v regulatorne namene uporabljajo le bonitetne ocene, ki jih je pripravila bonitetna agencija s sedežem v EU. Bonitetne ocene, ki so jih izdale bonitetne agencije s sedežem izven EU, se lahko v regulatorne namene uporabijo le v primeru, da jih je odobrila bonitetna agencija s sedežem v EU, ki pa je lahko del iste skupine kot agencija izdajateljica. V teh primerih je za odobreno bonitetno oceno v celoti odgovorna bonitetna agencija iz EU, ki jo je odobrila (Dolžan, 2013, str. 35; Butala, 2010, str. 42).

4.4.2 Kreditno tveganje in boniteta

Boniteta komitenta je najpomembnejše merilo za ocenjevanje kreditnega tveganja. Vsak komitent banke mora biti pred odobritvijo kredita boniteto razvrščen. V procesu bonitetnega razvrščanja komitentov so udeleženi bančni sodelavci iz različnih oddelkov. Poleg poslovnega dela, ki je zadolžen za pripravo kreditnih predlogov in vodenje poslovnih odnosov s komitenti, sodelujejo še oddelki za kreditne analize in upravljanje s tveganji ter po potrebi ostali oddelki (zakladništvo, pravna pisarna, ocenjevanje in vrednotenje zavarovanj, idr.).

Poleg ocenjevanja kreditnega tveganja je boniteta komitenta tudi osnova za določitev:

- pogojev kredita (obrestna mera, zavarovanje, idr.),
- višine oslabitev in rezervacij,
- kapitalskih potreb banke za kreditno tveganje skladno z določili Basel II.

Pri internem ocenjevanju kapitalskih potreb za kreditno tveganje imajo banke možnost izbire med dvema alternativama (Banka Slovenije, 2012, str. 23):

- Alternativa 1: Banka lahko uporabi enega izmed pristopov za izračun kapitalske zahteve za kreditno tveganje, in sicer standardizirani pristop ali pristop na podlagi notranjih bonitetnih sistemov (angl. *internal ratings based*, v nadaljevanju IRB). V primeru tveganj, ki niso ustrezno pokrita s kapitalsko zahtevo za kreditno tveganje, mora banka oceniti kapitalske potrebe tudi za ta tveganja. Ocena ni potrebna, če banka ustrezno utemelji, da dodatni kapital ni potreben za kritje tveganj, ki izvirajo iz:
 - uporabe zavarovanj, s katerimi banka delno ali v celoti zmanjša izpostavljenost kreditnemu tveganju,

- listinjenja, zaradi prenosa tveganja na tretje osebe.
- Alternativa 2: Banka lahko prilagodi izbrani pristop za izračun kapitalske zahteve za kreditno tveganje svojemu lastnemu pristopu upravljanja kreditnega tveganja, pri čemer mora utemeljiti ustreznost te prilagoditve.

Slovenske banke in hranilnice lahko pri izračunih kapitalskih zahtev za kreditno tveganje uporabljajo tudi bonitetne ocene nekaterih zunanjih bonitetnih institucij in sicer (Vzporeditev bonitetnih ocen bonitetnih institucij (ECAI), 2016):

- Fitch Ratings,
- Moody's Investors Service,
- Coface France SA (samo za dolgoročne bonitetne ocene za pravne osebe s sedežem v Franciji, ki opravljajo pridobitno dejavnost).

O primernosti bonitet zunanjih bonitetnih institucij odloča Banka Slovenije. V primerih navedenih zunanjih bonitetnih institucij primernosti ni ovrednotila Banka Slovenije, ampak je odločitve sprejela na podlagi priznanja primernosti ustreznega nadzornega organa države članice.

4.4.3 Metodologije bank za bonitetno razvrščanje podjetij

V primeru, ko banka pri izračunih kapitalskih zahtev za kreditno tveganje uporablja IRB pristop, oziroma pristop na podlagi notranjih bonitetnih sistemov, mora sama vzpostaviti ustrezno organizacijo, sisteme in procese za bonitetno ocenjevanje in razvrščanje ter ocenjevanje ustreznega notranjega kapitala. Nadzor področja izvaja Banka Slovenije. Sklep o ureditvi notranjega upravljanja, upravljalnem organu in procesu ocenjevanja ustreznega notranjega kapitala za banke in hranilnice (Ur.l. RS, št. 73/2015) opredeljuje zahteve, ki jim morajo banke zadostiti pri vzpostavitvi, organiziranju in izvajanju svojih pristopov za izračun kapitalskih zahtev za kreditno tveganje.

Proces bonitetnega razvrščanja komitentov v bankah je v večini pristopov sestavljen iz dveh faz:

- izračun kvantitativne komponente bonitetne ocene po metodologiji, ki jo izbere in definira banka, pri čemer mora biti usklajena z zakonodajo in drugimi pogoji in zahtevami regulatorja,
- določitev kvalitativne komponente bonitetne ocene po izbranih kriterijih.

Pri izračunu kvantitativne komponente imajo največji vpliv na razvoj metodologij bonitetnega razvrščanja določila kapitalskega sporazuma Basel II. Banke opredelijo načine izračuna funkcij uteži tveganja, ki se uporabijo pri izračunu tveganju prilagojene aktive za

ugotavljanje kapitalske ustreznosti banke. Pri izračunu kvantitativne komponente bonitete je Basel II opredelil naslednjih šest glavnih komponent tveganja (European Central Bank, 2005, str. 51–52; Bessis, 2010, str. 234–235):

- verjetnost neplačila (angl. *probability of default* – *PD*) predstavlja pričakovano verjetnost, da kreditodajalec ne bo poplačal svojih obveznosti v danem časovnem obdobju, na primer v enem letu,
- izguba v primeru neplačila (angl. *loss given default* – *LGD*) predstavlja delež kredita, ki zaradi plačilne nesposobnosti kreditodjemalca ali njegovega stečaja ne bo poplačan in se običajno podaja kot odstotek prvotne nominalne vrednosti danega kredita,
- izpostavljenost ob neplačilu (angl. *exposure at default* – *EAD*) predstavlja celotni znesek izpostavljenosti v trenutku neplačila,
- ročnost kredita, kjer daljše ročnosti predstavljajo višja tveganja,
- korelacija s sistemskim tveganjem, ki vključuje zunanje vplive, predvsem vpliv posameznih faz ekonomskih ciklov,
- funkcija uteži tveganja, ki povezuje napovedano izgubo z minimalnimi kapitalskimi zahtevami, kar je v primeru uporabe IRB pristopov določeno z okvirji BCBS.

Prve tri naštetje glavne komponente tveganja določajo pričakovano izgubo glede na kreditno tveganje (angl. *expected loss* – *EL*), ki jo banke ocenjujejo za posamezne kredite oziroma komitente in je definirana kot produkt:

$$EL = PD \times EAD \times LGD \quad (19)$$

Poleg naštetih glavnih komponent se pri izračunih uteži tveganja uporabljajo še nekateri drugi parametri. Možne uporabljane kvantitativne informacije bančnih izračunov bonitetnih ocen komitentov v primerih IRB pristopov so (Izbrana banka, 2014; Bessis, 2010):

- verjetnost neplačila (*PD*), kjer banke upoštevajo povprečne, maksimalne in minimalne vrednosti v določenem časovnem obdobju, trende spreminjanja, idr.,
- zamude plačil, ki se največkrat spremljajo v obliki z zneski obteženih srednjih vrednosti zamud poplačil obveznosti komitentov (obresti, glavnice, nadomestila, idr.),
- količnik med finančnimi obveznostmi in poslovnim izidom iz poslovanja, povečanim za znesek amortizacije (*EBITDA*), ki je za bonitetno ocenjevanje najpomembnejši kazalnik med kazalniki denarnega izida,
- delež lastniškega financiranja oziroma kazalnik stopnje finančne varnosti kot količnik med kapitalom in obveznostmi do virov sredstev, ki za bonitetno ocenjevanje predstavlja zelo važen kazalnik iz skupine kazalnikov financiranja oziroma finančne moči podjetja,

- količnik med poslovnim izidom iz poslovanja, oziroma dobičkom, ugotovljenim pred obrestmi, drugimi finančnimi prihodki in odhodki, drugimi prihodki in odhodki ter davkom od dobička (EBIT) in skupnimi obrestmi v letu,
- dnevi vezave terjatev, dnevi vezave obveznosti, ipd.

Kvalitativno komponento bonitetne ocene pa banke določajo po izbranih kriterijih, ki najpogosteje vključujejo naslednje skupine informacij (Izbrana banka, 2014; Bessis, 2010):

- položaj komitenta na trgu oziroma znotraj panoge, ki vključuje zgodovino njegovega poslovanja, ugled, tržne deleže na posameznih trgih, odnose s kupci in dobavitelji, idr.,
- kakovost izdelkov in storitev komitenta, njegova tehnološka razvitost, usmerjenost v razvoj, sposobnost prilagajanja spremembam povpraševanja na trgu, prisotnost sistemov za zagotavljanje kakovosti, varnosti idr.,
- lastnosti organizacijske strukture komitenta, izkušnje in usposobljenost vodstva in zaposlenih, poslovna kultura in politika, pristopi k strateškemu vodenju, razvoju kadrov, organizacije, idr.,
- razvitost finančne in računovodske funkcije ter kontrolinga, izvajanje procesov planiranja, merjenja uspešnosti, poročanja, spremljanja izvedbe načrtov, izvajanja korektivnih ukrepov, idr.,
- zgodovina sodelovanja z banko, ki vključuje informacije o poslovanju, poročanju, morebitnih nesporazumih, neizpolnjevanju obveznosti, sporih, idr., kjer so zelo pomembne tudi informacije o sodelovanju z drugimi, konkurenčnimi bankami.

4.4.4 Modeli bonitetnega razvrščanja

Procesi bonitetnega razvrščanja v primeru bančnega poslovanja so usmerjeni predvsem v ocenjevanje kreditne sposobnosti obravnavanih podjetij ter izračunavanju verjetnosti neplačila in s tem kreditnega tveganja. V procesih kreditiranja bonitetna ocena komitenta predstavlja najpomembnejše merilo za ocenjevanje kreditnega tveganja, pri čemer višja bonitetna ocena pomeni, da je tveganje manjše.

Prvo fazo procesa bonitetnega razvrščanja predstavlja sistematična analiza letnih računovodskih izkazov ter določitev ključnih finančnih in kvalitativnih dejavnikov modela za določevanje bonitet. Pri tem se uporabljajo različne metode multivariantne statistične analize. Opredeljeni dejavniki in informacije morajo biti relevantni in morajo omogočati razlikovanje med dobrimi in slabimi komitenti oziroma komitenti različnih bonitet z različnimi kreditnimi sposobnostmi. Z izbranimi dejavniki na osnovi preteklih podatkov vseh podjetij banke zgradijo bonitetne modele. Modeli so lahko prilagojeni za posamezne skupine oziroma segmente podjetij.

Na ta način dobljene modele banke uporabljajo za dejansko določanje bonitet podjetij. V model se običajno najprej vnesejo aktualni končni računovodski izkazi. Del tega procesa je lahko tudi avtomatiziran s povezavo bančnega IT sistema na podatkovna skladišča AJPEŠ. V prvem koraku model določi statistično izračunano boniteto, ki temelji na statističnem ekspertnem modelu. Na podlagi končnih računovodskih izkazov oziroma izbranih finančnih kazalnikov in velikosti komitenta se avtomatsko izračuna verjetnost neplačila, ki predstavlja osnovo za izračun finančne bonitete in je običajno izražena v obliki točkovne ocene komitenta (Izbrana banka, 2014; Bessis, 2010).

V naslednjem koraku sledi avtomatski izračun finančne bonitete na podlagi statistično izračunane bonitete in izračunanega popravka. Popravek bonitete je določen na podlagi morebitnih negativnih indikatorjev, kot so na primer stečaj, prisilna poravnava ali negativen kapital, opozorilnih znakov in izključitvenih kriterijev, ki vključujejo zamude, blokade, neporavnane davčne obveznosti, ipd. (Izbrana banka, 2014; Bessis, 2010).

Sledi izračun bonitete komitenta, ki temelji na v prejšnjem koraku izračunani finančni boniteti in rezultatu analize kvalitativnih dejavnikov modela za izračun bonitetne razvrstitve. Kvalitativni dejavniki se določajo na podlagi skrbnega pregleda in poznavanja stranke. Poleg tega se upoštevajo tržne razmere, poslovni in strateški načrti komitenta, njegove strategije, pričakovani rezultati njegovega poslovanja ter ostale splošne in poslovodno računovodske informacije, ki sem jih opisala v prejšnjih podpoglavjih. Pri tem je izrednega pomena že omenjena verodostojnost in pravilnost teh informacij, ki morajo odražati dejansko stanje. Pri vrednotenju je zato potrebna velika mera previdnosti in zadržanosti. Kreditni svetovalec na podlagi analize kvalitativnih dejavnikov odgovori na vprašanja standardiziranega vprašalnika. Povprečje točk odgovorov predstavlja mero kvalitativnih dejavnikov, ki skupaj z že izračunano finančno boniteto predstavlja osnovo za končni izračun bonitete podjetja. Kvalitativna ocena lahko boniteto dvigne, in sicer običajno največ za en razred, jo ohranja na istem nivoju ali pa jo zniža, običajno za največ dva razreda. Pri majhnih in srednjih podjetjih je bonitetno razvrščanje s tem zaključeno. Pri velikih podjetjih pa avtomatski določitvi bonitete sledi še individualna analiza, ki jo opravljajo specializirani oddelki oziroma sodelavci za področje tveganj (Izbrana banka, 2014; Bessis, 2010).

4.4.5 Bonitetni razredi in bonitetne lestvice

Na osnovi izbrane metodologije oziroma bonitetnega modela, kvantitativnih in kvalitativnih informacij, ki sem jih opisala v prejšnjih razdelkih, banke določijo bonitetne razrede. Običajno število razredov bonitetnih razvrstitev gospodarskih družb je med deset in petnajst. V metodologiji so določena pravila, po katerih se posamezni komitenti razvrščajo v enega od razredov. Pri informacijah za določitev kvantitativne komponente bonitetne ocene so običajno določeni intervali vrednosti posameznih informacij. Rezultat

je kvantitativna komponenta bonitetne ocene. Na osnovi meril za kvalitativno ocenjevanje banke pripravijo še kvalitativno komponento bonitetne ocene in nato po izbrani metodologiji določijo bonitetno oceno komitenta. Postopek bonitetnega ocenjevanja komitentov banke opravljajo običajno enkrat na leto, v posebnih primerih lahko tudi pogosteje.

Tabela 7: Lestvica bonitetnih ocen komitentov

Boniteta	Definicija
AAA	Najvišja bonitetna razvrstitev komitenta, za katerega je značilna izredno velika finančna moč in izjemna zmožnost poravnavanja obveznosti.
AA	AA boniteta se le v manjši meri razlikuje od bonitete AAA. Za te komitente je značilna zelo velika finančna moč in visoka zmožnost poravnavanja obveznosti.
A	Za komitenta A bonitete je značilna dobra zmožnost poravnavanja obveznosti, a je nekoliko bolj dovzeten za negativne učinke sprememb okoliščin in gospodarskih pogojev kot komitent AA ali AAA bonitete.
BBB	Za komitenta BBB bonitete je značilna ustrezna zmožnost poravnavanja obveznosti, ki pa se lahko poslabša zaradi negativnih učinkov sprememb okoliščin in gospodarskih pogojev.
BB	Za komitenta BB bonitete je značilna določena stopnja negotovosti glede zmožnosti poravnavanja obveznosti v primeru poslabšanja poslovnih, finančnih ali ekonomskih pogojev.
B	Za komitenta B bonitete je značilna večja stopnja negotovosti glede zmožnosti poravnavanja obveznosti v primeru poslabšanja poslovnih, finančnih ali ekonomskih pogojev, a je trenutno še vedno sposoben poravnati svoje obveznosti.
CCC	Komitent bonitete CCC je trenutno finančno ranljiv. Njegova zmožnost poravnavanja obveznosti je odvisna od ugodnih poslovnih, finančnih ali ekonomskih pogojev.
CC	Komitent bonitete CC je trenutno finančno močno ranljiv. Komitent sicer še ni plačilno nesposoben, a obstaja velika verjetnost, da se bo to zgodilo v bližnji prihodnosti.
C	Komitent bonitete C je že prestrukturiran ali pa se zanj pričakuje, da bo njegovo poslovanje po prestrukturiranju uspešno.
R	Komitent je zaradi slabega finančnega položaja pod regulatornim nadzorom finančnega poslovanja (preventivno prestrukturiranje), kar lahko vključuje selektivno poravnavo obveznosti do upnikov.
D	Komitent je plačilno nesposoben (angl. <i>default</i>).
NR	Komitent nima bonitetne razvrstitve (angl. <i>not rated</i>).

Vir: Prirejeno po Standard & Poor's Rating Services, RatingsDirect. Standard & Poor's Ratings Definitions, 2016, str. 7, tabela 3.

Banke same izbirajo ocenjevalne simbole, s katerimi so predstavljene bonitetne kategorije. Pristopi so različni, pri čemer se lahko uporabljajo samo črke, kombinacije črk ali števil, redkeje pa samo številke. Nekatere metodologije uporabljajo še dodatne identifikacijske znake (najpogosteje +, pa tudi –), s katerimi večinoma označujejo prehodna ali posebna stanja. Banke pri določitvi sistemov ocenjevalnih simbolov pogosto izhajajo iz pristopov uveljavljenih bonitetnih hiš, in sicer Standard & Poor's, Fitch, Moody's, Capital Intelligence, idr. V Tabeli 7 podajam možen pristop k oblikovanju lestvice bonitetnih ocen za bančne komitente – pravne osebe, pri kateri sem izhajala iz pristopa bonitetne agencije Standard & Poors (Standard & Poor's Rating Services, 2016, str. 7).

4.4.6 Ocenjevanje tveganj finančnih sredstev in prevzetih obveznosti

Svet Banke Slovenije je v petem členu Sklepa o ocenjevanju izgub iz kreditnega tveganja bank in hranilnic (Ur.l. RS, št. 50/2015) določil merila in pravila za razvrščanje finančnih sredstev in prevzetih obveznosti po zunaj-bilančnih postavkah v skupine od A do P, kar prikazuje Tabela 8.

Tabela 8: Skupine finančnih sredstev in prevzetih obveznosti

Skupina	Dejavniki razvrstitve
A (donosna terjatev)	Finančna sredstva in prevzete obveznosti po zunaj-bilančnih postavkah: • do Banke Slovenije in Republike Slovenije, • do Evropske centralne banke, mednarodnih organizacij in multilateralnih razvojnih bank, za katere se uporablja utež tveganja 0 %, • do enot centralne ravni držav ali centralnih bank, katerih bonitetna ocena ustreza najmanj stopnji kreditne kakovosti 3, • do enot regionalne ali lokalne ravni držav ter oseb javnega sektorja, ki se obravnavajo kot terjatve do enot centralne ravni držav, • do dolžnikov, za katere se ne pričakujejo težave s plačevanjem obveznosti in ki plačujejo svoje obveznosti ob dospelosti oziroma izjemoma z zamudo do 15 dni, • ki so zavarovane s prvovrstnim zavarovanjem.
B (donosna terjatev)	Finančna sredstva in prevzete obveznosti po zunaj-bilančnih postavkah do dolžnikov: • za katere se ocenjuje, da bodo poravnali dospelosti obveznosti, vendar je njihovo finančno stanje trenutno šibko, ne kaže pa, da bi se v bodoče bistveno poslabšalo, • ki plačujejo obveznosti z zamudo do 30 dni.
C (nedonosna terjatev)	Finančna sredstva oziroma prevzete obveznosti po zunaj-bilančnih postavkah do dolžnikov: • za katere se ocenjuje, da denarni tokovi ne bodo zadostovali za redno poravnavanje dospelih obveznosti, • ki plačujejo obveznosti z zamudo do 90 dni, • ki so izrazito podkapitalizirani, • ki nimajo zadostnih dolgoročnih virov sredstev za financiranje dolgoročnih naložb, • od katerih banka ne prejema tekoče zadovoljivih informacij ali ustrezne dokumentacije v zvezi s poravnavanjem obveznosti.
D (nedonosna terjatev)	Finančna sredstva oziroma prevzete obveznosti po zunaj-bilančnih postavkah do dolžnikov: • za katere obstaja velika verjetnost izgube dela finančnega sredstva oziroma plačila po prevzeti obveznosti, • pri katerih je banka zaznala občutno poslabšanje kreditne kvalitete in v zvezi s tem oblikovala oslabitve oziroma rezervacije, • za katere je banka v računovodskih izkazih prenehala obračunavati obresti, • pri katerih je banka že utrpela pomembno ekonomsko izgubo ob odpisu ali prodaji njihovih finančnih sredstev, • katerih finančna sredstva je banka restrukturirala, pri čemer je prišlo oziroma je verjetno, da bo prišlo do odpusta pomembnega dela finančne obveznosti dolžnika, • ki plačujejo obveznosti z zamudo nad 90 do 360 dni, • ki so nesolventni, • za katere je bil pri pristojnem sodišču vložen predlog za začetek postopka prisilne poravnave ali stečaja, • ki so v postopku prisilne poravnave ali stečaja.

se nadaljuje

Tabela 8: Skupine finančnih sredstev in prevzetih obveznosti (nad.)

Skupina	Dejavniki razvrstitve
E (nedonosna terjatev)	Finančna sredstva oziroma prevzete obveznosti po zunaj-bilančnih postavkah do dolžnikov: • ki imajo enake značilnosti kot dolžniki, katerih finančna sredstva oziroma prevzete obveznosti so razvrščene v skupino D, vendar se zanje ocenjuje, da terjatve do njih sploh ne bodo poplačane, • s sporno pravno podlago, • ki plačujejo obveznosti z zamudo nad 360 dni.
P (nedonosna terjatev)	Finančna sredstva oziroma prevzete obveznosti po zunaj-bilančnih postavkah, za katere banka pri posamični ocenitvi ugotovi, da je potrebna oslabitev ali oblikovanje rezervacije.

Vir: Sklep o ocenjevanju izgub iz kreditnega tveganja bank in hranilnic, Ur.l. RS, št. 50/2015, 2015, str. 5639–5640.

4.5 Viri informacij za kreditno odločanje

Banke pridobivajo informacije o gospodarskih družbah iz številnih različnih virov. Najpomembnejši vir so sami komitenti, ki tekom celotnega procesa kreditiranja bančnim sodelavcem posredujejo najrazličnejše podatke o podjetjih. Poleg javno dostopnih dokumentov, kot so na primer letna poročila družb, lahko podjetja bankam posredujejo tudi večji ali manjši obseg informacij, ki predstavljajo poslovno tajnost. To se predvsem nanaša na poslovne načrte gospodarskih družb in podrobnejše pretekle, tekoče ali planske podatke. Banke se v teh procesih nahajajo v podobni vlogi kot lastniki podjetja oziroma viri lastniškega kapitala, saj zagotavljajo večino preostalih virov sredstev oziroma vire dolžniškega financiranja podjetja.

Agencija Republike Slovenije za javnopravne evidence in storitve (AJPES) je na območju Republike Slovenije pooblaščen za zbiranje, obdelovanje in posredovanje letnih poročil poslovnih subjektov. AJPES je pooblaščen tudi za javno objavljanje letnih poročil in drugih podatkov gospodarskih družb, samostojnih podjetnikov in drugih poslovnih subjektov v skladu s slovensko zakonodajo. Poslovni subjekti s sedežem v Republiki Sloveniji morajo predložiti podatke iz letnih poročil za državno statistiko oziroma letna poročila za zagotovitev javnosti. AJPES poročila objavlja na svojih spletnih straneh (Agencija Republike Slovenije za javnopravne evidence in storitve, b.l.).

Večje gospodarske družbe, ki so organizirane kot delniške družbe in s katerih delnicami ali obveznicami se trguje na Ljubljanski borzi vrednostnih papirjev, morajo o svojem poslovanju poročati v skladu s pravili in zahtevami borze. Ljubljanska borza d.d. (2016) v svojih Pravilih borze podrobneje opredeljuje organizirani trg, ki ga upravlja in je glede na vrsto vrednostnih papirjev razdeljen na segment delnic, segment obveznic in segment strukturiranih produktov (Ljubljanska borza d.d., 2016, str. 4).

Pravila borze natančno določajo pogoje in kriterije za uvrstitev posameznih vrednostnih papirjev na borzo, kot tudi njihovo razvrstitev, prehajanje in morebitni umik z borze. Borzni trg delnic je razdeljen na podsegmente, in sicer vstopno kotacijo, standardno kotacijo in prvo kotacijo, ki predstavlja segment delnic najboljših slovenskih podjetij, s katerimi se trguje na Ljubljanski borzi (Ljubljanska borza d.d., 2016, str. 5).

Pravila borze posebej določajo obveznosti izdajateljev vrednostnih papirjev, ki so uvrščeni v trgovanje, glede razkrivanja nadzorovanih in drugih informacij. To področje ureja Zakon o trgu finančnih instrumentov (ZTFI) ter ostali zakoni in podzakonski akti. Obveznosti razkrivanja informacij se razlikujejo glede na kotacijo, v katero so delnice podjetja uvrščene. Največje zahteve veljajo za gospodarske družbe, katerih delnice so uvrščene v prvo kotacijo. Ta podjetja morajo poleg letnih in polletnih pripraviti tudi vmesna četrtletna poročila. Informacije o poslovanju morajo biti pri izdajateljih prve kotacije pripravljena tudi v skladu z Mednarodnimi standardi računovodskega poročanja (Ljubljanska borza d.d., 2016, str. 14 – 15).

Poleg obveznosti razkrivanja Pravila borze tudi natančno opredeljujejo oblike in načine, na katere izdajatelji borzi predložijo zahtevane informacije, ter njihovo javno objavo. Opredeljen je tudi način izvedbe hrambe nadzorovanih informacij in dostopanja do njih. Ljubljanska borza d.d. vsa poročila podjetij, ki izhajajo iz obveznosti zaradi njihovih borznih kotacij, redno objavlja na spletnih straneh SEOnet.

Pomemben vir informacij o gospodarskih družbah v Sloveniji predstavljajo tudi nekatera podjetja, ki se ukvarjajo s pridobivanjem, zbiranjem, urejanjem in prikazovanjem podatkov o podjetjih. Informacije večinoma ponujajo preko svojih spletnih strani, pri čemer je določen nabor na razpolago brezplačno, dostop do večjega dela podatkov pa je običajno plačljiv. Primeri tovrstnih storitev so spletni servisi gvin.com, pirs.si, bizi.si, idr. Podatke delno pridobivajo iz javnih podatkovnih baz, kot je AJPES. Ostale podatke pa z bolj ali manj avtomatiziranimi metodami pridobivajo iz različnih spletnih in drugih virov. Glavna prednost tovrstnih virov informacij je enostavnost uporabe in hitrost pridobivanja informacij. Med pomanjkljivostmi pa so predvsem vprašanje zanesljivosti informacij, nestandardiziranost oblike njihovega prikaza ter cena uporabe.

Za sodelavce bank, ki sodelujejo pri odobravanju kreditov in drugih bančnih naložb, so storitve spletnih ponudnikov informacij o gospodarskih družbah lahko zelo koristne, saj omogočajo hiter dostop do:

- kontaktnih, poslovnih in finančnih informacij o podjetjih,
- informacij o lastništvu, vodstvu in nadzornih svetih,
- informacij o povezavah med podjetji,
- informacij o narokih, stečajih in postopkih prisilnih poravnav,

- zgodovine dogajanja v podjetjih (evidenca sprememb, poslovanja, preteklih lastniških povezav, idr.),
- poslovnih novic in informacij o dogodkih, povezanih s posameznim podjetjem,
- informacij o gibanjih na trgu in položaju podjetij,
- različnih analiz podjetij in trgov.

Poleg vseh opisanih virov imajo sodelavci bank pri odločanju o kreditiranju gospodarskih družb včasih na razpolago tudi različne druge oblike analiz, ki jih pripravljajo zunanji izvajalci, predvsem različne svetovalne in revizijske hiše. To se pojavlja predvsem v primerih večjih podjetij, in sicer pri procesih prestrukturiranj, ko gre za večje investicije, pri skrbnih pregledih v povezavi z načrtovanimi prevzemi, idr. Tovrstne analize in poročila so za kreditno odločanje lahko zelo pomembna, saj običajno prinašajo določene nove informacije in prispevajo k povečevanju kakovosti, zanesljivosti in verodostojnosti vseh informacij o podjetju.

4.6 Predlogi za izboljšanje informacij za kreditno odločanje bank

Največji težavi pri obravnavi splošnih informacij sta njihova kakovost in ažurnost. Banke pridobivajo splošne informacije v prvi vrsti od samih komitentov. Pri tem vedno obstaja nevarnost, da komitenti prikazujejo razmere v boljši luči od dejanskega stanja. Komitenti velikokrat sploh ne razpolagajo z določenimi podatki, predvsem v tistih primerih, ko zanje ne predstavljajo uporabne vrednosti. Nekaterih podatkov komitenti ne želijo razkrivati oziroma predstavljajo poslovno tajnost. Za odpravo teh težav morajo banke komitentom pojasniti svojo vlogo kot enega pomembnejših deležnikov podjetja, ki je zelo podobna vlogi lastnikov. Poudarjati je potrebno partnerski odnos, ki je pomemben za dobro sodelovanje in doseganje skupnih ciljev podjetja in banke.

Naslednja težava v zvezi s splošnimi informacijami je njihova nestandardiziranost, kar še posebej velja za informacije o strateškem vodenju in načrtovanju. Podjetja imajo različno razvite procese in pristope k tem področjem, kar ima za posledico veliko raznolikost informacij. Med podjetji obstajajo zelo velike razlike tudi glede planskih obdobj, podrobnosti oziroma nivojev planiranja, vključenosti različnih poslovnih funkcij v planske aktivnosti, idr. Razvitost področij strateškega vodenja in poslovnega načrtovanja velikokrat predstavlja enega izmed kvalitativnih dejavnikov pri bančnem bonitetnem razvrščanju podjetij. V primeru neustreznega stanja področij bo komitent lahko zaradi tega razvrščen v nižji bonitetni razred, kar bo imelo za posledico slabše kreditne pogoje (obresti). Možnosti za izboljšave tega področja so predvsem na strani komitentov, a jim lahko banke pri tem pomagajo. Za kakovostno opravljeno analizo in odločitev o kreditiranju morajo podjetja predložiti planske izkaze vsaj za obdobje ročnosti kredita. Pri tem je pomembna predložitev planskih izkazov bilance stanja, izkazov poslovnega izida in izkazov denarnih

tokov. Poleg tega so pomembna tudi planska izhodišča in pojasnila, na podlagi katerih lahko bančni sodelavci ocenijo ustreznost planskih kategorij.

V zvezi s nestandardiziranostjo informacij se pogosto pojavlja tudi problem pri vnosu podatkov v informacijski sistem banke za obdelavo. Poleg vsebinskega je tu pomemben tudi tehnični vidik, kjer je najpogostejša nekompatibilnost formatov podatkov. Za odpravo te pomanjkljivosti je eden od možnih pristopov priprava standardnih obrazcev oziroma tabel z ustreznimi vnosnimi maskami, ki bi omogočale avtomatski prenos v IT sistem banke. Pri tem pa še vedno ostaja odprto vprašanje kakovosti tako pridobljenih informacij.

Naloge zbiranja, obdelave in priprave informacij o panogah in trgih poleg svetovalcev za komitente pogosto opravljajo tudi specializirani bančni oddelki za analizo in bonitetne razvrstitve v okviru svojih rednih aktivnosti. Problem tako pridobljenih informacij je, da se sodelavci teh oddelkov bolj osredotočajo na same procese analize in bonitetnega razvrščanja ter manj pozornosti posvečajo dejanskemu dogajanju na trgih, v panogah in pri komitentih. Določenih panog tako lahko sploh ne obdelujejo ali jih ne obdelujejo dovolj podrobno in velikokrat analiz ne dopolnjujejo dovolj ažurno. Poleg tega se premalo posvečajo iskanju dejanskih tržnih priložnosti, ki jih posamezne panoge ponujajo, ne predlagajo usmeritev za prodajne aktivnosti in ne izpostavljajo ključnih podjetij. Med razlogi za to je predvsem pomanjkanje neposrednih stikov s komitenti. Kot rešitev bi bila tudi ob izvajanju bonitetnih analiz in mnenj o naložbah zaželen vključitev analitika že od samega začetka dogovarjanja s komitenti.

V primerih komitentov s sedežem v tujini predstavlja težavo obdelava in interpretacija računovodskih izkazov. Kljub skladnosti z mednarodnimi računovodskimi standardi tako v Sloveniji, kot tudi v drugih državah, se bančni sodelavci srečujejo z različnimi oblikami poročanov računovodskih izkazov. Razlike se lahko pojavljajo tudi v izračunavanju računovodskih kategorij, kar otežuje primerljivost in izvedbo bonitetnih analiz. Možni rešitvi tega problema sta vključitev analitika z ustreznimi znanji na strani banke ali zahteva komitentu, da predloži slovenskim standardom skladne računovodske izkaze.

Pri poslovanju s komitenti v tujem lastništvu se pojavljajo potrebe po informacijah o bonitetah zunanjih bonitetnih agencij. Specializirani oddelki za kreditne analize sicer imajo možnost dostopanja do teh informacij, svetovalci za podjetja pa ne, ker se pridobivanje teh informacij plačuje po posameznem dostopu in to lahko povzroči dodatne relativno visoke stroške. Banke bi morale razmisliti o omogočanju dostopa do informacij zunanjih bonitetnih agencij tudi za sodelavce v poslovnem delu, saj bi to velikokrat olajšalo in pospešilo procese analiz in trženja bančnih produktov in storitev.

Prizadevanja za kakovostne, ažurne in standardizirane informacije morajo predstavljati pomemben vidik sodelovanja tako za komitente, kot tudi za banko, kjer je pomembno, da

pri tem sodelujejo vsi oddelki, službe in drugi sodelavci, ki so vključeni v proces kreditiranja.

5 TVEGANJA PRI BANČNEM POSLOVANJU

Tveganja v najsplošnejšem pomenu obsegajo različne dogodke oziroma dejavnike, katerih posledica je zmanjšanje vrednosti za poslovni subjekt, organizacijo ali posameznika. Zmanjšanja vrednosti se lahko nanašajo tako na sredstva, kot tudi na pričakovane donose finančnih in drugih naložb. Tveganja v finančnem poslovanju in bančništvu so opredeljena kot negotovosti, ki imajo lahko kot potencialne posledice neugodne spremembe dobičkonosnosti ali izgube (Bessis, 2010, str. 25).

Crouhy, Galai in Mark (2006, str. 25) definirajo tveganje kot nestanovitnost oziroma nestabilnost donosov, kar lahko pripelje do nepričakovanih izgub. Pri tem velja, da večja nestabilnost predstavlja večje tveganje. Na nestabilnost donosov neposredno ali posredno vplivajo številni faktorji, ki predstavljajo faktorje tveganja, ter njihove medsebojne povezave.

5.1 Bančna tveganja

Področje tveganj je še posebej pomembno v bankah in hranilnicah zaradi pomembnosti njihove vloge v gospodarstvu. Finančno stabilen in zdrav bančni sistem je ključen za uspešno delovanje in rast celotnega gospodarskega sistema. Banke pri svojem delovanju prevzemajo tveganja, kar je tesno povezano z njihovo vlogo sprejemanja depozitov, dajanja kreditov in opravljanja drugih bančnih oziroma finančnih storitev. Neustrezno vodenje področja tveganj lahko banki povzroči izgube, kar posledično negativno vpliva na finančno stabilnost celotnega sistema in prihranke, ki so jih posamezniki zaupali bankam. Zaradi vseh teh razlogov morajo banke poslovati po načelih varnosti in skrbnosti ter ohranjanja ustreznega nivoja kapitala kot zavarovanja pred negativnimi posledicami tveganj, ki bi jim banka lahko bila oziroma jim je izpostavljena (Banka Slovenije, 2007, str. 5).

Brigham (1995, str. 150–151) označuje tveganja finančnih institucij enostavno kot možnost oziroma verjetnost, da bi prišlo do neugodnega dogodka ali pojava. Avtor opredeli glavne lastnosti in vidike tveganja v finančnem poslovanju:

- Za vsa finančna sredstva oziroma naložbe v splošnem velja, da ustvarjajo denarne tokove. Tveganje finančnega sredstva se zato presoja v smislu tveganja njegovih denarnih tokov.

- Tveganje posameznega sredstva, na primer kredita ali druge naložbe, lahko obravnavamo na dva načina:
 - kot posamično naložbo, kjer analiziramo denarne tokove naložbe same zase,
 - kot del naložbenega portfelja, kjer so najprej zbrani denarni tokovi naložb portfelja in se potem analizirajo konsolidirani denarni tokovi.
 Med tveganji posamične naložbe in naložbenega portfelja obstaja bistvena razlika, saj je lahko veliko tveganje posamezne naložbe močno zmanjšano, če je vključena v večji naložbeni portfelj.
- V primeru, ko je naložba del portfelja, lahko njeno tveganje razdelimo v dve komponenti:
 - razpršljivi del tveganja, kjer je tveganje zmanjšano zaradi same razpršitve,
 - komponento tržnega tveganja, v kateri se odražajo širše tržne razmere in gibanja in je z razpršitvijo portfelja ni moč zmanjšati ter predstavlja skrb oziroma potencialno izgubo za vlagatelje in je kot taka zanje edina relevantna.
- Za sredstvo oziroma naložbo z velikim relevantnim (tržnim) tveganjem bodo investitorji v splošnem zahtevali relativno večji donos. Vlagatelji so namreč večinoma tveganjem nenaklonjeni in ne bodo vlagali v bolj tvegane naložbe, razen če bodo kot nadomestitev za povečana tveganja deležni večjih donosov.

Banka Slovenije (2007, str. 11) za namene ocenjevanja, enostavnejše in učinkovitejše primerljivosti ter razlikovanja in kvalitetnejšega razumevanja prevzemanja tveganj opredeljuje naslednja glavna področja oziroma skupine tveganj bančnega oziroma finančnega poslovanja:

- Kreditno tveganje vključuje tveganja, ki nastanejo zaradi možnosti, da pričakovani denarni tokovi iz naslova danih kreditov ali obveznic v lasti banke sploh ne bodo, oziroma bodo le delno poplačani. S kreditnim tveganjem se srečujejo vse finančne institucije, pri čemer na splošno velja, da je kreditno tveganje večje pri kreditih in drugih naložbah daljših ročnosti in manjše za naložbe krajših ročnosti (Saunders & Millon Cornett, 2003, str. 142).
- Tržno tveganje predstavlja skupino tveganj, ki so povezana s stanjem in gibanji na finančnih trgih, pri katerih prihaja do spreminjanja cen finančnih produktov, obrestnih mer, cen delnic in obveznic, deviznih tečajev, idr. (Banka Slovenije, 2007, str. 26).
- Obrestno tveganje vključuje tveganja, ki so povezana z gibanji obrestnih mer. Banke in finančne institucije so tem vrstam tveganja izpostavljene predvsem v primeru večjih neskladij med ročnostmi sredstev in obveznosti (Saunders & Millon Cornett, 2003, str. 138). Številni avtorji obrestna tveganja uvrščajo med tržna tveganja (Crouhy et al., 2006, str. 26–27; Matthews & Thompson, 2008 str. 210).
- Likvidnostno tveganje predstavlja tveganje, da bi zahteve komitentov po dvigu depozitov oziroma drugih vlog skupaj z ostalimi dospelimi obveznostmi banke

presegle njena likvidnostna sredstva (Matthews & Thompson, 2008 str. 54). Banka je v takem primeru zaradi nenadnega porasta dvigovanja likvidnih sredstev prisiljena unovčiti sredstva v zelo kratkem času po nizkih cenah (Saunders & Millon Cornett, 2003, str. 150). V teh primerih so stroški zagotavljanja likvidnosti banke bistveno višji kot običajno (Banka Slovenije, 2007, str. 11).

- Operativno tveganje predstavlja tveganje nepravilnega delovanja ali celo popolne odpovedi tehnoloških in/ali podpornih sistemov (Saunders & Millon Cornett, 2003, str. 146). Sem sodijo tudi izgube zaradi neustreznih oziroma napačnih notranjih procesov, ravnanja ljudi ter sistemov ali zunanjih dogodkov (Matthews & Thompson, 2008 str. 237). V sklopu operativnih tveganj sta najpomembnejši področji notranjih procesov v banki in IT.
- Strateško tveganje se nanaša na tveganja tistih pomembnih bančnih naložb, za katere sta značilni visoki stopnji negotovosti glede uspešnosti in dobičkonosnosti posla. V primeru neuspeha tovrstnih naložb lahko pride do večjih odpisov, kar posledično zmanjša ugled in zaupanje banke pri komitentih in drugih partnerjih (Crouhy et al., 2006, str. 33).
- Tveganje ugleda predstavlja tveganja izgube zaradi zmanjšane zaupanja komitentov banke, njenih lastnikov, nadzornikov, regulatorjev, poslovnih partnerjev, idr. Zmanjšanje oziroma izguba ugleda sta pri bankah in ostalih finančnih institucijah še posebej problematični, saj narava finančnih poslov zahteva visoko stopnjo zaupanja s strani komitentov (Banka Slovenije, 2007, str. 12; Crouhy et al., 2006, str. 36).
- Kapitalsko tveganje se nanaša na kapital banke. Predstavlja tveganje, ki ga prinaša neustrezna kapitalska struktura v smislu obsega bančnega poslovanja in poslovne politike banke. Sem sodijo tudi morebitne ovire za banko v primeru pridobivanja novega kapitala ob potrebi po hitrem povečanju ali poslabšanih razmerah v poslovnem okolju (Banka Slovenije, 2007, str. 12).
- Tveganje dobičkonosnosti se nanaša na dobičkonosnost banke. Nanaša se na bančne prihodke in stroške. Pri prihodkih je ključna predvsem ustreznost njihove sestave oziroma razpršenost. Rezultat poslovanja banke mora biti ustrezen in stalen nivo dobičkonosnosti (Banka Slovenije, 2007, str. 12).

Poleg naštetih skupin sta med tveganji poslovanja bank in ostalih finančnih institucij pomembni še naslednji dve skupini:

- Tveganje zunaj-bilančnega poslovanja predstavlja tveganja, povezana z zunaj-bilančnimi postavkami, med katerimi so v primeru bančnega poslovanja najpogostejše garancije (Saunders & Millon Cornett, 2003, str. 144). Banke izdajajo garancije svojim komitentom za različne namene in zanje zaračunavajo stroške izdaje, vodenja ter mesečna nadomestila za prevzeto tveganje. Banke za izdano garancijo od komitentov zahtevajo zavarovanje za celotni ali delni znesek garancije, pri čemer so oblike in

pogoji zavarovanja odvisni od bonitete in poslovanja posameznega komitenta ter ročnosti garancije.

- Poslovno tveganje se nanaša na klasične poslovne kategorije, kot je negotovost glede povpraševanja po bančnih produktih in storitvah, cenah, ki jih banka lahko doseže na trgu, stroških bančnega poslovanja, idr. Poslovno tveganje je močno povezano s strateškim tveganjem in tveganjem ugleda (Crouhy et al., 2006, str. 32).

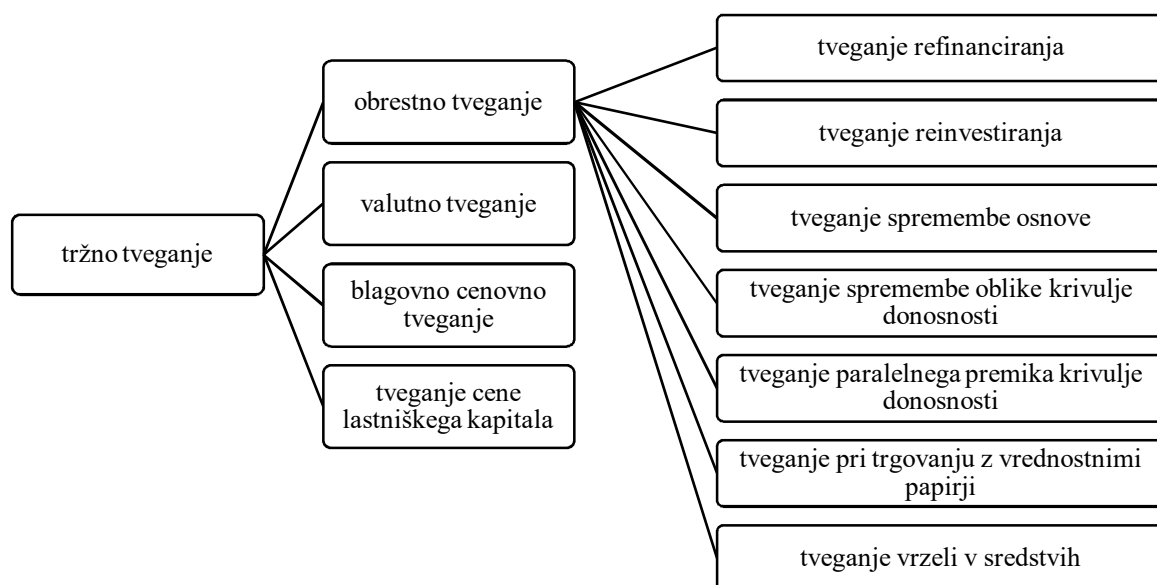
5.2 Tržno tveganje

Upravljanje tržnih tveganj je eno najpomembnejših področij vodenja poslovanja bank in tudi vseh drugih finančnih institucij. Predstavlja pomemben dejavnik pri vodenju strategij, taktik in operativnega poslovanja bank, predvsem v povezavi z upravljanjem bančnega portfelja, uravnavanjem ročnosti in trajanj obveznosti in naložb, politiko obrestnih mer, oblikovanjem ponudbe bančnih produktov in storitev, marketinga, idr. Banke stalno spremljajo razmere na trgu in prilagajajo ocene tržnega tveganja ter na teh osnovah sprejemajo poslovne odločitve.

Komponente tržnega tveganja prikazuje Slika 11. Tržno tveganje sestavljajo tveganja štirih glavnih skupin:

- Obrestno tveganje, ki sem ga že opisala in v primerih bank ter drugih finančnih institucij največkrat negativno vpliva na poslovanje v primerih, ko so prisotna velika neskladja v ročnostih in likvidnostnih karakteristikah med naloženimi sredstvi na aktivni strani in obveznostmi na pasivni strani (Saunders & Millon Cornett, 2003, str. 138–140). Obrestno tveganje se pojavlja kot:
 - tveganje refinanciranja – tveganje, da bodo obrestni odhodki ponovno sklenjenih depozitov in vlog na pasivni strani presegli obrestne prihodke in donose, ki jih banka ustvarja z naloženimi sredstvi na aktivni strani,
 - tveganje reinvestiranja – tveganje, da bodo obrestni prihodki in donosi, ki jih bo banka ustvarjala z novo danimi krediti in drugimi novimi naložbami na aktivni strani nižji od obrestnih odhodkov sklenjenih depozitov in vlog na pasivni strani,
 - tveganje spremembe osnove, ki se pojavlja pri zavarovanjih pred tveganji, ko pride do bistveno drugačnih sprememb donosov glede na tiste, ki so bili upoštevani pri izbiri strategije zavarovanja,
 - tveganje spremembe oblike krivulje donosnosti,
 - tveganje paralelnega premika krivulje donosnosti,
 - tveganje pri trgovanju z vrednostnimi papirji,
 - tveganje vrzeli v sredstvih, ki predstavlja mero občutljivosti obrestnih prihodkov banke glede na spremenljivost tržnih obrestnih mer. Vrzeli predstavlja razliko med obrestno občutljivimi sredstvi (naložbami) in obrestno občutljivimi obveznostmi.

Slika 11: Komponente tržnega tveganja

Vir: Prirejeno po K. Matthews & J. Thompson, *The Economics of Banking*, 2008, str. 210, slika 13.1

- Valutno tveganje se pojavlja zaradi nekoreliranosti gibanj tečajev in nihanj obrestnih mer med različnimi valutami.
- Blagovno cenovno tveganje, ki se močno razlikuje od obrestnega in valutnega tveganja. Za blagovne trge je značilna močna koncentracija ponudbe z omejenim številom ponudnikov, kar lahko močno poveča cenovno nestabilnost (Crouhy, et al., 2006, str. 28–29).
- Tveganje cene lastniškega kapitala, ki je rezultat nestabilnosti cen delnic na trgu kapitala. Z razpršitvijo naložb je možno eliminirati specifično tveganje posamezne naložbe, ki je določeno s karakteristikami podjetja, kot so panoga, kvaliteta proizvodnje, storitev, izdelkov, kompetence vodstva, idr. Splošne komponente tveganja cene lastniškega kapitala, ki je značilna za celotni trg, pa z razpršitvijo ni mogoče zmanjšati (Crouhy, et al., 2006, str. 28).

5.3 Kreditno tveganje

Za področje kreditiranja velikih gospodarskih družb, ki ga obravnavam v magistrskem delu, je prav kreditno tveganje najbolj pomembno. Predstavlja tveganje popolnega ali delnega neplačila glavnice in/ali obresti kredita. Tudi kreditno tveganje se pojavlja v različnih oblikah:

- Tveganje koncentracije (kreditnega portfelja), ki predstavlja tveganje v primeru neobičajno velikih izpostavljenosti do posameznih komitentov, manjšega števila

komitentov z relativno velikimi krediti, skupin povezanih oseb, skupin komitentov, ki jih povezujejo skupni dejavniki tveganja, skupin komitentov iz določene panoge, regije, idr. (Banka Slovenije, 2007, str. 24).

- Kreditno tveganje v listinjenju, kjer se z listinjenjem kreditno tveganje razdeli na najmanj dve tranši z različnimi stopnjami kreditnega tveganja, ki pa so nižje od osnovnega kreditnega tveganja (Banka Slovenije, 2007, str. 24).
- Preostalo tveganje, ki ga ne moremo zmanjšati z diverzifikacijo ali listinjenjem.
- Deželno tveganje predstavlja tveganje nestabilnosti v primeru kreditiranja komitentov v drugih državah in je povezano predvsem z gospodarskim in političnim okoljem v posamezni državi. Deželno tveganje kot podskupino vključuje:
 - transferno tveganje, ki predstavlja komponento deželnega tveganja in je opredeljeno z nezmožnostjo prenosa sredstev iz države komitenta, kar je lahko posledica lokalno uvedenih pravnih in drugih omejitev, ukinjene konvertibilnosti valute, idr. (Bessis, 2010, str. 32).
- Tveganje stečaja predstavlja tveganje neplačila obveznosti kredita ali obveznic podjetja zaradi stečaja dolžnika. Vključuje delno ali popolno neizpolnjevanje obveznosti v času njihovega trajanja.
- Tveganje bonitetne migracije je tveganje, da bo posamezni dolžnik oziroma gospodarska družba med časom trajanja kreditnega posla razvrščena v nižji bonitetni razred, kar bi povečalo izpostavljenost banke kreditnemu tveganju (Bessis, 2010, str. 29).
- Tveganje izpostavljenosti v splošnem označuje velikost zneska, katerega vračilo je negotovo. V primeru kredita je to znesek glavnice, povečan za obresti. Pri tveganju izpostavljenosti je ključen dejavnik čas, saj so prihodnje izpostavljenosti tiste, ki bodo povzročile izgube v primeru neplačila. Merilo tveganja izpostavljenosti označujemo kot izpostavljenost ob neplačilu (Bessis, 2010, str. 30).
- Tveganje nasprotne stranke se pojavlja predvsem pri poslovanju z izvedenimi finančnimi instrumenti, kot so zamenjave in opcije. Gre za dvosmerno tveganje, ki je kombinirano z negotovostjo izpostavljenosti, kar je rezultat tržnih gibanj (Bessis, 2010, str. 30).
- Tveganje povrnitve se pojavlja v primeru stečaja dolžnika in predstavlja tveganje manjšega vrnjenega zneska od dogovorjenega.
- Tveganje uporabljenega zavarovanja je tveganje, da bi bila ob unovčitvi zavarovanja njegova vrednost nižja od tiste, ki je bila upoštevana ob sklenitvi kreditnega posla za zavarovanje kreditnega tveganja.
- Transakcijsko tveganje vključuje negotovosti, povezane z izvedbo bančne oziroma finančne transakcije.
- Tveganje izdaje vključuje negotovosti procesa izdaje bančnega oziroma finančnega produkta.

- Tveganje izdajatelja vključuje negotovosti, povezane z izdajateljem bančnega oziroma finančnega produkta.

5.4 Operativno tveganje

Poleg kreditnega je operativno tveganje najpomembnejše tveganje za poslovno področje kreditiranja velikih gospodarskih družb. V to skupino sodijo predvsem vsa nefinančna tveganja in druge negotovosti, ki bi potencialno lahko pomenile izgubo za banke. Najpogostejši vzroki za operativna tveganja so nepravilnosti IT in drugih tehnoloških sistemov, nepravilnosti procesov in sistemov poročanja, neustreznosti in neupoštevanje notranjih pravil spremljanja tveganj, nepravilnosti notranjih procesov za sprotno izvajanje korektivnih ukrepov oziroma neskladnosti z notranjimi pravili politike upravljanja tveganj. Posebne skupine operativnih tveganj so naslednje:

- Pravno in regulatorno tveganje vključuje potencialne izgube zaradi neupoštevanja oziroma kršenja zakonodaje, vključujoč zakone in podzakonske akte, kršenje oziroma nespoštovanje priporočil, navodil in sklepov nadzornih in regulatornih institucij, ter drugih relevantnih dokumentov, kot so dobre bančne prakse, etični kodeksi, idr. (Banka Slovenije, 2007, str. 11). Sem sodi tudi:
 - tveganje skladnosti, ki predstavlja tveganje zaradi neskladnosti poslovanja banke z veljavnimi zakoni in drugimi predpisi ter načeli dobrih praks, zaradi katerih je banka podvržena določenim zakonskim in/ali regulativnim sankcijam, finančnim izgubam ali izgubi ugleda.
- Tveganje IT kot del tehnološkega tveganja predstavlja negotovosti zaradi nedelovanja ali pomanjkljivega oziroma neustreznega delovanja tehnoloških sistemov. Na področju IT se to odraža v obliki nepooblaščenih dostopov in uporabe sistemov, napak pri delovanju, pojavov nepredvidenih in neželenih dogodkov, neustreznega nadzora delovanja sistemov in problemov pri zagotavljanju njihovega neprekinjenega delovanja (Banka Slovenije, 2007, str. 11). Tehnološko tveganje vključuje tudi tveganje nedoseganja pričakovanih prihrankov stroškov, kot so bili predvideni zaradi investicije v tehnologijo (Saunders & Millon Cornett, 2003, str. 138–146).
- Tveganje plačilnih sistemov predstavlja negotovosti, povezane z izvedbo plačilnega prometa, za katerega je značilno, da velik del izvedbe poteka zunaj posamezne banke v okviru sistemov medbančnih poravnav, klirinških sistemov, idr.
- Tveganje kartičnega poslovanja predstavlja negotovosti v zvezi s plačevanjem in dvigovanjem gotovine z uporabo debetnih, plačilnih, kreditnih in drugih vrst kartic.

Operativna tveganja se v bankah v splošnem pojavljajo na štirih različnih nivojih, in sicer (Bessis, 2010, str. 36):

- na nivoju človeškega faktorja,
- na nivoju procesov,
- na tehničnem nivoju,
- na nivoju IT.

Napake zaradi človeškega faktorja obsegajo aktivnosti ljudi v najširšem smislu, kar vključuje tako pomanjkanje znanja in izkušenj, kot tudi pojav prevar in zlonamernih dejanj. Sem sodijo še nepoznavanje in/ali neupoštevanje sprejetih pravil in poslovnih politik banke ter vsa nezavedna in nehotena dejanja ali aktivnosti sodelavcev, ki imajo za posledico negativni učinek (Bessis, 2010, str. 36).

Na nivoju procesov operativna tveganja vključujejo (Bessis, 2010, str. 36):

- napake v procesih beleženja transakcij,
- neustrezne postopke pri obdelavi podatkov, kot so na primer napake pri knjiženju poslovnih dogodkov, neustrezen pregled pravne dokumentacije, idr.,
- organizacijske pomanjkljivosti,
- neustrezne postopke in nadzor poročanja, spremljanja poslovanja in sprejemanja odločitev,
- pomanjkljivo zaznavanje, spremljanje in merjenje tveganj ter nezaznane prekoračitve omejitev, postavljenih za zmanjševanje tveganj,
- vodstvene pomanjkljivosti pri nadzoru tveganj, kot je na primer odsotnost sistemov ustreznega spodbujanja zaposlenih k poročanju o tveganjih ali neupoštevanje sprejetih in uveljavljenih postopkov in predpisov.

Na tehničnem nivoju se operativna tveganja nanašajo na pomanjkljivosti oziroma neustreznosti tehnične implementacije sistemov, napake modelov tveganj ter odsotnost primernih tehničnih orodij oziroma sistemov za merjenje tveganj. Tveganja IT pa se nanašajo na pomanjkljivosti informacijskih sistemov in napake pri njihovi implementaciji in delovanju (Bessis, 2010, str. 36).

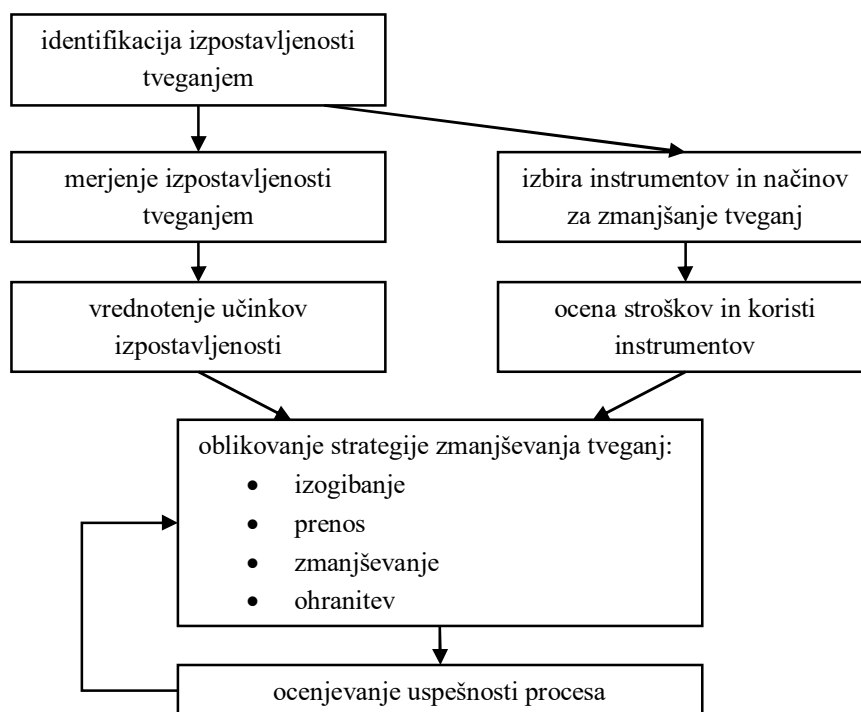
5.5 Upravljanje s tveganji

Marrison (2002, str. 1) v svoji opredelitvi pomena tveganj v bančnem poslovanju izhaja iz dejstva, da banke ustvarjajo prihodke na enega izmed naslednjih dveh načinov:

- z nudenjem bančnih in drugih finančnih storitev svojim komitentom,
- s prevzemanjem tveganja.

Na strani pasivnih poslov banke zbirajo sredstva v obliki depozitov in vlog svojih komitentov, katerim poleg tega nudijo še druge storitve, kot so na primer plačilni promet, kartično poslovanje, garancijsko poslovanje, idr. Zbrana sredstva nato banke na strani aktivnih poslov ponujajo svojim komitentom v obliki kreditov, pri čemer tvegajo, da del danih kreditov ne bo vrnjen, oziroma da obresti in glavnice ne bodo v celoti poplačane. Banke so pripravljene prevzemati ta tveganja le v primerih, ko lahko komitentom zaračunajo ustrezno visoke obresti. V splošnem velja, da v primeru večjih tveganj banke zaračunavajo višje zneske. Po drugi strani pa večja tveganja za banke predstavljajo povečano nevarnost izgub v primeru neplačil obveznosti s strani komitentov, kar v skrajnih primerih lahko ogroža tudi sam obstoj banke (Marrison, 2002, str. 1).

Slika 12: Proces upravljanja s tveganji

Vir: M. Crouhy, D. Galai, & R. Mark, The Essentials of Risk Management, 2006, str. 2, slika 1–1

Proces upravljanja s tveganji v najsplošnejšem smislu je prikazan na Sliki 12 in velja tako za banke in finančne institucije, kot tudi za gospodarske družbe in druge pravne osebe. Pri tem velja poudariti, da pristopi k upravljanju s tveganji tudi pri nefinančnih družbah niso izključno defenzivne narave oziroma usmerjeni le v njihovo zmanjševanje. Bistvo upravljanja s tveganji je v zmožnosti podjetij, da aktivno izbirajo vrsto in obseg zanje sprejemljivega tveganja za doseganje pozitivnih učinkov v prihodnosti, ki pa so negotovi. Upravljanje s tveganji in sprejemanje tveganj tako nista dve nasprotujoči si aktivnosti, ampak gre za dve plati iste medalje. Sposobnost sprejemanja odločitev z vpogledom v prihodnost, pri katerih vodstvo zavestno in preudarno sprejme tveganja, vezana na

pričakovane donose, predstavlja enega ključnih dejavnikov uspešnega in stabilnega razvoja podjetij (Crouhy et al., 2006, str. 1–2).

Vodenje bančnega poslovanja mora biti usmerjeno k dvema ciljema, in sicer ustvarjanju dobička ter obstanku banke na trgu. Banke si zato prizadevajo, da bi bilo njihovo prevzemanje tveganj preudarno in utemeljeno na ustreznih informacijah. Kontrola in spremljanje opisanih aktivnosti ter priprava predlogov ukrepov so glavne naloge področja bančnega upravljanja s tveganji, ki po eni strani izvaja kontrolo in skrbi za to, da je skupno tveganje banke ustrezno pokrito z njeno zmožnostjo pokrivanja izgub. Po drugi strani pa upravljanje s tveganji omogoča vodstvu banke vodenje takšne poslovne politike, ki bo usmerila omejene vire sredstev v kredite in druge bančne naložbe, ki bodo ustvarile želene donose z najmanjšimi možnimi tveganji. Politika upravljanja z bančnimi tveganji mora odgovoriti na naslednja štiri vprašanja (Marrison, 2002, str. 1–2):

- Kolikšne so sprejemljive izgube banke?
- Ali lahko banka pokrije oziroma absorbira znatno izgubo, ne da bi bankrotirala?
- Ali je stopnja donosa dovolj visoka, da bo banka prevzela to tveganje?
- Ali bi bilo mogoče zmanjšati tveganje, ne da bi se stopnja donosa bistveno znižala?

SKLEP

Kot najpomembnejši denarni finančni posredniki imajo banke ključno vlogo pri poslovanju velikih gospodarskih družb. Omogočajo jim zagotavljanje likvidnosti in tekočega poslovanja ter financiranje investicij. Kreditiranje velikih gospodarskih družb predstavlja enega izmed najpomembnejših segmentov poslovanja slovenskih bank, ki skupaj z izdajanjem garancij predstavlja glavni vir bančnih prihodkov.

V zadnjih letih so za slovenski bančni trg značilne velike spremembe in konsolidacija. Število bank se je zmanjšalo v procesih združevanja. Dve banki sta po nadzorovani likvidaciji prenehali poslovati. Med štirinajstimi delujočimi bankami jih je devet v tuji lasti. Poleg bank na slovenskem trgu bančnih storitev poslujejo še tri hranilnice. Na poslovanje bank je močno vplivala gospodarska kriza po letu 2008, ko so se banke soočile z velikim številom in obsegom slabih terjatev. V reševanje slovenske bančne krize se je morala vključiti tudi država z dokapitalizacijo bank v državni lasti in ustanovitvijo DUTB, na katero so banke v državni lasti prenesle nekatere slabe terjatve. Banka Slovenije predstavlja regulatorni in nadzorni organ bančnega poslovanja v Sloveniji.

Pri svojem poslovanju se banke srečujejo s številnimi tveganji. Pri kreditnem poslovanju sta najpomembnejši kreditno in operativno tveganje. Kreditno tveganje predstavlja nevarnost, da komitent delno ali v celoti ne bo vrnil posojenih sredstev in plačal obresti. Operativno tveganje pa predstavlja tveganje nepravilnega izvajanja bančnih procesov.

Banke morajo pri svojem delovanju zmanjševati vplive tveganj. Baselski kapitalski standardi poleg drugih področij opredeljujejo tudi načine zmanjševanja tveganj in s tem v zvezi predpisujejo minimalne kapitalske zahteve za banke.

Pri procesih odobravanja kreditov in drugih bančnih naložb se sodelavci bank srečujejo s številnimi različnimi informacijami. Za dobre odločitve morajo biti informacije primerne, pravočasne, točne, ustrezne in popolne. Viri informacij morajo biti zanesljivi in verodostojni. Poleg notranjih informacij o komitentih so pomembne tudi informacije o zunanjih dejavnikih (trg, panoga, konkurenca, kupci in dobavitelji, idr.).

Informacije za kreditno odločanje so zelo pomembne, saj so podlaga za odločitve o kreditih, garancijah in ostalih naložbah, predvsem o pogojih glede višine, ročnosti, načina odplačevanja, obrestnih mer, nadomestil, zahtev glede zavarovanj, idr. Neustrezne, nepopolne ali celo napačne informacije lahko prispevajo k sprejemu nepravilnih odločitev. Banka zaradi tega lahko utрпи izgubo zaradi nepoplačanih kreditov in obresti. Po drugi strani pa se lahko banka zaradi nepravilnih informacij ne odloči za odobritev kredita, čeprav bi lahko posel uspešno izpeljala. V tem primeru banka ne izkoristi poslovne priložnosti, ki bi ji v primeru ustreznih informacij in njihove obravnave lahko prinesla donosne prihodke oziroma zaslužek.

Računovodske informacije o gospodarskih družbah predstavljajo najpomembnejše informacije za ocenjevanje kreditnega tveganja. Pri analizi informacij za odločanje o bančnih naložbah sta ključni analiza računovodskih izkazov, predvsem izkaza poslovnega izida, bilance stanja in izkaza denarnih tokov, ter analiza nekaterih računovodskih kazalnikov. Banke na osnovi kvantitativnih in kvalitativnih informacij razvrščajo svoje komitente v bonitetne razrede, ki predstavljajo standardizirano merilo tveganja. Oblikovanje sistemov bonitetnega razvrščanja je predpisano z bančno zakonodajo.

Za zmanjševanje kreditnega tveganja banke ob odobritvi kreditov in ostalih bančnih naložb sprejemajo zavarovanja s strani komitentov. Z zakonodajo je opredeljena primernost zavarovanj za banke. Pomembna je pravilna ocena njihove tržne in likvidacijske vrednosti. Zavarovanje ne vpliva na komitentovo bonitetno razvrstitev, predstavlja pa enega izmed možnih virov poplačila terjatev banke v primeru plačilne nesposobnosti dolžnika.

Namen magistrskega dela je bil proučiti pomembnost oblikovanja informacij za odločanje o kreditiranju velikih gospodarskih družb tako s teoretičnega, kot tudi s praktičnega vidika ter v širšem smislu predstaviti področje informacij za kreditno odločanje bank za bančne komitente in sodelavce bank, ki so na različne načine vključeni v te procese. Za doseganje zastavljenega namena sem proučila slovensko in tujo strokovno literaturo, zakonodajo, raziskave, poročila in druge prispevke, ki obravnavajo bančno kreditiranje podjetij. Podatke sem zbirala tudi z opazovanjem in izvajanjem dejanskih procesov ter

proučevanjem informacij in dokumentov v procesih kreditiranja gospodarskih družb v izbrani banki. Glavni cilj magistrskega dela je bil proučiti obstoječe sisteme oblikovanja informacij za kreditno odločanje bank. Analizirala sem oblike, lastnosti in pomen informacij ter procesov njihove obravnave. Na podlagi ugotovitev sem predlagala nekaj izhodišč za izboljšave procesov pridobivanja in oblikovanja informacij. Zastavljeni namen naloge sem tako dosegla. Z rezultati proučevanja in analizo sem zadostila vsem opredeljenim ciljem.

Gospodarske družbe bodo pri svojem poslovanju tudi v prihodnosti potrebovale različne oblike financiranja tekočega poslovanja in investicij, kjer bodo imele banke ključno vlogo. Zaradi konkurence in razvoja novih oblik financiranja je pričakovati nadaljnji pritisk na banke v smeri nižanja obrestnih marž in tarif. Zaradi vedno bolj spremenljivega in kompleksnega gospodarskega okolja pa na strani komitentov lahko pričakujemo manjšo stabilnost in povečevanje negotovosti. Vsi ti dejavniki povečujejo kreditna in druga bančna tveganja. Pridobivanje, analiza in obravnava kakovostnih, točnih, relevantnih in pravočasnih informacij bodo v prihodnje predstavljale ključni element uspešnega kreditiranja in drugih oblik bančnega poslovanja.

LITERATURA IN VIRI

1. Agencija Republike Slovenije za javnopravne evidence in storitve. (b.l.). *Letna poročila > Splošno*. Najdeno 3. januarja 2016 na spletnem naslovu http://www.ajpes.si/Letna_porocila/Splosno#
2. Banka Slovenije. (b.l.). *Banke v Sloveniji*. Najdeno 5. januarja 2016 na spletnem naslovu <http://www.bsi.si/nadzor-bank.asp?MapaId=521>
3. Banka Slovenije. (2016a, 23. februar). *Mesečna informacija o poslovanju bank, februar 2016*. Najdeno 21. maja 2016 na spletnem naslovu <https://www.bsi.si/library/includes/datoteka.asp?DatotekaId=6835>
4. Banka Slovenije. (2016b, 26. januar). *Poročilo o finančni stabilnosti, januar 2016*. Najdeno 23. februarja 2016 na spletnem naslovu <http://www.bsi.si/library/includes/datoteka.asp?DatotekaId=6805>
5. Banka Slovenije. (2015, 2. junij). *Poročilo o finančni stabilnosti, maj 2015*. Najdeno 16. januarja 2016 na spletnem naslovu <http://www.bsi.si/library/includes/datoteka.asp?DatotekaId=6301>
6. Banka Slovenije. (2007). *Proces ocenjevanja tveganj*. Najdeno 16. januarja 2016 na spletnem naslovu <https://www.bsi.si/library/includes/datoteka.asp?DatotekaId=2437>
7. Banka Slovenije. (2012, 28. februar). *Proces ocenjevanja ustreznega notranjega kapitala*. Najdeno 23. februarja 2016 na spletnem naslovu <http://www.bsi.si/library/includes/datoteka.asp?DatotekaId=3844>
8. Bessis, J. (2010). *Risk Management in Banking*. Chichester: John Wiley & Sons
9. Brigham, E. F. (1995). *Fundamentals of Financial Management. Seventh Edition*. Orlando: The Dryden Press.
10. Brigham, E. F., & Daves, P. R. (2004). *Intermediate Financial Management. 8/e*. Mason: Thomson South-Western.
11. Butala, A. (2010). Nova evropska ureditev delovanja bonitetnih agencij in uporabe bonitetnih ocen. *Bančni vestnik*, 59(4), 41–44.
12. Crouhy, M., Galai, D., & Mark, R. (2006). *The Essentials of Risk Management*. New York: McGraw Hill.
13. Direktiva 2013/36/EU Evropskega parlamenta in sveta z dne 26. junija 2013 o dostopu do dejavnosti kreditnih institucij in bonitetnem nadzoru kreditnih institucij in investicijskih podjetij, spremembi Direktive 2002/87/ES in razveljavitvi direktiv 2006/48/ES in 2006/49/ES. *Uradni list EU* št. L 176/338.
14. Doles, J. (2013). Zakaj Basel III? *Bančni vestnik* 62(7/8), 18–21.
15. Dolžan, P. (2013). Bonitetne agencije – njihova vloga, pravni okvir poslovanja in prihodnost. *Bančni vestnik* 62(7/8), 33–37.
16. Drnaž, T. (1997). Kako se odločati o odobritvi posojila? *Bančnik* 1997(1), 14–15.
17. European Central Bank. (2005). *Monthly Bulletin January 2005*. Frankfurt: European Central Bank.
18. Glogovšek, J. (2008). *Bančni menedžment*. Maribor: Založba Pivec.

19. Glogovšek, J., & Beloglavec, S. (2002). Basel II, velikost in tržna usmerjenost banke. V N. Borak (ur.), *Basel 2 / 8. strokovno posvetovanje o bančništvu* (str. 75–95). Ljubljana: Zveza ekonomistov Slovenije.
20. Heffernan, S. (2005). *Modern Banking*. Chichester: John Wiley & Sons.
21. Hočevār, M. (2003). Kako izboljšati računovodske informacije za poslovodno odločanje? *IKS*, 30(9), 14–27.
22. Hočevār, M., Igličar, S., & Zaman, M. (2002). *Osnove računovodstva*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
23. Igličar, A., & Hočevār, M. (2011). *Računovodstvo za managerje 2. popravljena in dopolnjena izdaja*. Ljubljana: GV Založba.
24. Izbrana banka. (2014). *Priročnik za poslovanje s komitenti*. (interno gradivo). Slovenija: Izbrana banka.
25. Kenda, A. (2011, 30. junij). Milijarda pod vprašajem v slovenskih bankah. *Finance*. Najdeno 21. maja 2016 na spletnem naslovu <http://www.finance.si/316967>
26. Knez-Riedl, J. (2000). *Pojmovanje in presojanje bonitete podjetja*. Ljubljana: Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije.
27. Koch, T. W., & MacDonald, S. S. (2006). *Banking Management*. Mason: Thomson South-Western.
28. Ljubljanska borza d.d. (2016). *Pravila borze*. Najdeno 21. maja 2016 na spletnem naslovu http://www.ljse.si/media/Attachments/Oborzi/PRAVILA_NAVODILA/Pravni_akti_2016/Pravila_NPB9_18mar2016_čistopis_CGP_slo.pdf
29. Marrison, C. (2002). *The Fundamentals of Risk Measurement*. New York: McGraw Hill.
30. Matthews, K., & Thompson, J. (2008). *The economics of banking*. Chichester: John Wiley & Sons.
31. Murn, D., & Noč, M. (2012). Razvoj in perspektiva poročanja finančnih institucij Banki Slovenije. *Bančni vestnik*, 61(9), 12–16.
32. Oblak, L. (2010). Bonitetne agencije v luči aktualne finančne krize (1). *Bančni vestnik*, 59(6), 43–48.
33. Ribnikar, I. (1996a). Bančna obrestna marža. *Bančni vestnik*, 45(10), 58–60.
34. Ribnikar, I. (1996b). Finančne institucije. *Bančni vestnik*, 45(12), 43–45.
35. Saunders, A., & Millon Cornett, M. (2003). *Financial Institutions Management. A Risk Management Approach*. New York: McGraw Hill/Irwin.
36. Sklep o ocenjevanju izgub iz kreditnega tveganja bank in hranilnic. *Uradni list RS* št. 50/2015.
37. Sklep o ureditvi notranjega upravljanja, upravljalnem organu in procesu ocenjevanja ustreznega notranjega kapitala za banke in hranilnice. *Uradni list RS* št. 73/2015.
38. Slovenski inštitut za revizijo. (2016). *Pravila skrbnega računovodenja (2016)*. Najdeno 30. aprila 2016 na spletnem naslovu <http://www.si-revizija.si/sites/default/files/standardi/psr-2016.pdf>
39. Slovenski računovodski standardi (2016). *Uradni list RS* št. 95/2015.

40. Standard & Poor's Rating Services (2016, 1. februar). *RatingsDirect. Standard & Poor's Ratings Definitions*. Najdeno 30. aprila 2016 na spletnem naslovu https://www.standardandpoors.com/en_EU/delegate/getPDF?articleId=1608100&type=COMMENTS&subType=REGULATORY
41. Statistični urad Republike Slovenije. (b.l.). *Podjetja po pravnoorganizacijski obliki in velikosti glede na število oseb, ki delajo, Slovenija, letno*. Najdeno 30. aprila 2016 na spletnem naslovu http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=1418803S&ti=&path=../Database/Ekonomsko/14_poslovni_subjekti/01_14188_podjetja/&lang=2
42. Štiblar, F. (2010). *Bančništvo kot hrbtenica samostojne Slovenije*. Ljubljana: ZRC SAZU.
43. Štiblar, F. (2015). Esej o baselskih standardih. *Bančni vestnik*, 64(1/2), 56–60.
44. Uredba (EU) št. 575/2013 Evropskega parlamenta in sveta z dne 26. junija 2013 o bonitetnih zahtevah za kreditne institucije in investicijska podjetja ter o spremembi Uredbe (EU) št. 648/2012. *Uradni list EU* št. L 176/1.
45. *Veljati je začel ZBan-2*. Najdeno 23. novembra 2015 na spletnem naslovu <http://www.bsi.si/iskalniki/sporocila-za-javnost.asp?VsebinaId=17594&MapaId=137#17594>
46. *Vzporeditev bonitetnih ocen bonitetnih institucij (ECAI)*. Najdeno 23. februarja 2016 na spletnem naslovu <http://www.bsi.si/iskalniki/nadzorniska-razkritja-vsebina.asp?VsebinaId=5809&MapaId=833>
47. Wheelen, T. L., & Hunger, J. D. (2006). *Strategic management and business policy*. Upper Saddle River: Pearson Prentice Hall.
48. Zakon o bančništvu (ZBan-2). *Uradni list RS* št. 25/2015.
49. Zakon o Banki Slovenije (ZBS-1). *Uradni list RS* št. 72/2006-UPB1, 59/2011.
50. Zakon o gospodarskih družbah (ZGD-1). *Uradni list RS* št. 65/2009-UPB3, 33/2011, 91/2011, 32/2012, 57/2012, 44/2013; *Odl. US*: U-I-311/11-16, 82/2013, 55/2015.
51. Združenje bank Slovenije. (2015). *Načela odgovornega kreditiranja gospodarskih družb*. Najdeno 23. februarja 2016 na spletnem naslovu <http://www.zbs-giz.si/system/file.asp?FileId=8677>